

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ

Σ.Ε.Υ.Π

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΘΕΜΑ : << Η ΜΑΜΑ...ΞΑΝΑΠΑΝΤΡΕΥΕΤΑΙ : ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ - Ο ΝΕΟΣ ΓΑΜΟΣ –
ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ >>**

ΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:

ΚΟΝΤΟΔΗΜΑ ΜΑΡΙΑ

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ:

Κ.ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΜΑΙΡΗ

Πτυχιακή εργασία για την λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελμαίων Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι ΠΑΤΡΑΣ)

ΠΑΤΡΑ 16 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2005

Η Τριμελής Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας

Κ. Χαραλάμπους Μ.

Υπογραφή

Κ. Δρίτσας Ι.

Υπογραφή

Κ. Ανδριοπούλου

Υπογραφή

Πάτρα 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αναγνώριση	I
Περίληψη μελέτης	II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

Εισαγωγή	3
Το πρόβλημα	5
Σκοπός μελέτης	6
Ορισμοί εννοιών	7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Μεθοδολογία	9
-------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – ΓΑΜΟΣ

1.1 Ο γάμος	11
1.2 Οι βασικές προϋποθέσεις του γάμου	14
1.3 Επιλογή συντρόφου	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

2.1 Η οικογένεια	18
2.2 Η εξέλιξη της οικογενειακής ζωής	19
2.3 Τύποι οικογενειών	21
2.4 Οι ρόλοι και οι σχέσεις των μελών της οικογένειας	24
2.5 Κρίση στην οικογένεια	29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – ΔΙΑΖΥΓΙΟ

3.1 Διαζύγιο	31
3.2 Αιτίες διαζυγίου	32
3.3 Επιπτώσεις διαζυγίου στα μέλη της οικογένειας	35
3.3.1 Επιπτώσεις διαζυγίου στους συζύγους	36
3.3.2 Επιπτώσεις διαζυγίου στα παιδιά	39

Β' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

1.1 Μονογονεϊκές οικογένειες	42
1.2 Χαρακτηριστικά μονογονεϊκών οικογενειών	45
1.3 Επιδράσεις της μονογονεϊκής οικογένειας, στη μητέρα και	

στο παιδί	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΜΕΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	
2.1 Ανάγκη για συντροφικότητα	51
2.2 Ο νέος γάμος	53
2.3 Ανασυγκροτημένη οικογένεια	56
2.4 Η μαμά...ξαναπαντρεύεται	59
2.5 Όταν και οι δύο γονείς ξαναπαντρεύονται	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο –ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΓΑΜΟΥ	
3.1 Επιδράσεις του νέου γάμου στη μητέρα	63
3.2 Επιδράσεις του νέου γάμου στο παιδί	65
3.3 Επιδράσεις του νέου γάμου στον “χωρισμένο” πατέρα	69
3.4 Επιδράσεις του νέου γάμου στον “ πατριό ”	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΣΤΗ ΝΕΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	
4.1 Η προσαρμογή των μελών στη νέα κατάσταση	75
4.2 Οι σχέσεις των αδελφών στη νέα οικογένεια	76
4.3 Ο ερχομός ενός νέου μέλους	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο – ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΕ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΜΕΝΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	83
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	

Αναγνώριση

Η συγγραφή της πτυχιακής εργασίας αποτέλεσε μια δύσκολη και επίπονη πορεία. Θα θέλαμε καταρχήν, να εκφράσουμε την βαθιά μας ευγνωμοσύνη στην οικογένειά μας, η οποία μας στήριξε με ευαισθησία και υπομονή, όλο αυτό το διάστημα.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζουμε στον κ. Μαυρόπουλο Ιωάννη, για την τεχνική του βοήθεια στη συγγραφή της πτυχιακής εργασίας.

Ευχαριστούμε ακόμη, την καθηγήτρια και επόπτριά μας, κα Χαραλάμπους Μαίρη, για τη συνεργασία και τις κατευθύνσεις της.

Τέλος, ευχαριστούμε θερμά την κα Καραβαγγέλη Καλλιόπη και την κα Τσιούφη Παρασκευή, για τη συνεχή τους ενθάρρυνση.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η μελέτη του νέου γάμου της μητέρας που γίνεται, αφού έχει προηγηθεί ένα διαζύγιο και των επιδράσεων που φέρει ο νέος γάμος στα μέλη της οικογένειας. Εστιάζουμε στις αλλαγές που υποβάλλονται τα μέλη μιας οικογένειας μετά από ένα διαζύγιο και μέσα στο νέο γάμο.

Η πτυχιακή μας εργασία αποτελείται από **τέσσερα κεφάλαια**, τα οποία ειδικότερα περιλαμβάνουν:

- Στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται εισαγωγή στο θέμα της μελέτης, τίθεται το πρόβλημα και ο σκοπός μελέτης και διευκρινίζονται έννοιες.
- Το **δεύτερο κεφάλαιο** αναφέρεται στη μεθοδολογία που ακολουθήσαμε για την εκπόνηση αυτής της μελέτης
- Το **τρίτο κεφάλαιο** περιλαμβάνει την ανασκόπηση άλλων μελετών και συγγραμμάτων σχετικών με το θέμα. Χωρίζεται σε **δύο μέρη** και στο **πρώτο μέρος**, το οποίο αποτελείται από **τρία κεφάλαια**, εξετάζονται οι γενικές έννοιες του γάμου, της οικογένειας και του διαζυγίου.

Το **δεύτερο μέρος**, αποτελείται από **πέντε κεφάλαια**:

- Στο **πρώτο** κεφάλαιο γίνεται μια περιγραφή της μονογονεϊκής οικογένειας και παραθέτονται τα γενικά χαρακτηριστικά της. Ακόμη, τονίζονται οι επιδράσεις της μονογονεϊκότητας στη μητέρα και στο παιδί.
- Το **δεύτερο** κεφάλαιο ονομάζεται ανασυγκροτημένη οικογένεια και δίνει έμφαση στην ανάγκη του ανθρώπου για συντροφικότητα. Αναφέρει γενικές απόψεις για το νέο γάμο και για τη μορφή που παίρνει η οικογένεια, όταν αυτή ανασυγκροτείται. Επίσης, περιλαμβάνει τους φόβους της μητέρας, αλλά και την ανάγκη της για έναν δεύτερο γάμο. Ακόμη, περιγράφεται τι συμβαίνει, όταν και οι δύο γονείς ξαναπαντρεύονται.

- Στο **τρίτο** κεφάλαιο περιγράφονται οι επιδράσεις του νέου γάμου στα μέλη της οικογένειας.
- Στο **τέταρτο** κεφάλαιο παραθέτονται οι δυσκολίες προσαρμογής των μελών στη νέα κατάσταση. Αναφέρονται οι σχέσεις των αδελφών στη νέα οικογένεια, καθώς και πώς αντιμετωπίζεται ο ερχομός ενός νέου μωρού.
- Στο **πέμπτο** κεφάλαιο παραθέτονται τρόποι υποστήριξης στα μέλη των ανασυγκροτημένων οικογενειών, μέσω της οικογενειακής θεραπείας.

Κλείνουμε με το **τέταρτο κεφάλαιο**, στο οποίο περιλαμβάνονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις μας, όπως προκύπτουν από την βιβλιογραφική μας μελέτη.

Εισαγωγή

Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός, ότι κάθε άνθρωπος έχει ανάγκη από μία στενή συναισθηματική σχέση με ένα άλλο πρόσωπο. Όταν στο πρόσωπο αυτού του ατόμου δει τον “κατάλληλο σύντροφο”, είναι πιθανό να θελήσει να μοιραστεί τη ζωή μαζί του. Στην περίπτωση που επιθυμεί να νομιμοποιήσει αυτή τη σχέση, αποζητά το γάμο και στη συνέχεια καταλήγει στη δημιουργία οικογένειας.

Ο θεσμός της οικογένειας επικρατεί από πολύ παλιά και «εμφανίστηκε με τις πρώτες ανθρώπινες ομάδες πάνω στη Γη. Όταν αναφερόμαστε στην οικογένεια, αναφερόμαστε σε μια δομή σύνθετη, περίπλοκη, βαθιά και στενά δεμένη με την ιστορία, τη θρησκεία και τη δυναμική εξέλιξη των κοινωνιών. Λόγω του ότι η οικογένεια αποτελεί έναν ζωντανό οργανισμό, κατά το πέρασμα των χρόνων, έχει υποστεί βαθιές και χαρακτηριστικές αλλαγές στη δομή και στη μορφή της, ακολουθώντας τις πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές στην πορεία της ανθρωπότητας»(Μαντζιάφου- Κανελλοπούλου, 1981: 15- 16).

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η οικογενειακή ζωή έχει μεταβληθεί. Οι ρόλοι του άνδρα και της γυναίκας έχουν αλλάξει. Η γυναίκα με την είσοδό της στον εργασιακό χώρο συνεισφέρει και αυτή οικονομικά στις οικογενειακές ανάγκες και από την άλλη, ο άνδρας σήμερα συνειδητοποιεί περισσότερο την πατρότητα και ασχολείται άμεσα με την ανατροφή και τη μόρφωση των παιδιών.

Παρόλα αυτά, επειδή η συμβίωση δύο ανθρώπων στο γάμο είναι δύσκολη, πολλές φορές καταλήγουν σε διαζύγιο. Τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται μεγάλη αύξηση του αριθμού των διαζυγίων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το φαινόμενο αυτό, αναπτύσσεται και

στην Ελλάδα, αλλά σε μικρότερο βαθμό. Φαίνεται (Μουσούρου, 2000) ότι στις σύγχρονες κοινωνίες από το 1970, οι γάμοι που λύνονται με διαζύγιο είναι περισσότεροι από εκείνους που λύνονται λόγω θανάτου του ενός εκ των δύο συζύγων (ο. π.). Δυστυχώς, το διαζύγιο είναι μια τραυματική εμπειρία για όλα τα μέλη της οικογένειας. Ωστόσο, κάποιες φορές κρίνεται ως η καλύτερη λύση.

Παράλληλα, με την αύξηση των διαζυγίων σημειώνεται αύξηση και στον αριθμό των μονογονεϊκών οικογενειών, όπου ο ένας γονέας-συνήθως η μητέρα- ζει μαζί με τα παιδιά του. « Στην εποχή μας συναντάμε όλο και περισσότερο νέες γυναίκες οι οποίες ανατρέφουν τα παιδιά τους σε ένα κλίμα ηρεμίας, αλλά και με δυσκολίες που οφείλονται στην απομόνωση, στον ένα μισθό και στις συναισθηματικές πικρίες » (Garbar & Theodore, 1996: 220).

Μια πρώτη προσέγγιση στο θέμα αυτό δείχνει ότι η συχνότητα των διαζυγίων, έχει ως συνέπεια τη δημιουργία δευτέρων γάμων. Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις στις οποίες ο μόνος γονέας που όπως αναφέρθηκε παραπάνω είναι γυναίκα, νιώθει έντονα το αίσθημα της μοναξιάς και παίρνει την απόφαση να ξαναπαντρευτεί. Τα παιδιά μπορεί να αντιδράσουν άσχημα σε μια τέτοια απόφαση της μητέρας τους ή αντίθετα είναι πιθανό να δεχτούν τον νέο γάμο αισθάνοντας ανακούφιση που θα αποκτήσουν έναν “πατέρα”. Ορισμένες φορές, τυχαίνει ο νέος σύντροφος να έχει και αυτός δικιά του παιδιά. Έτσι, αποφασίζουν από κοινού να συμβιώσουν όλοι μαζί, δημιουργώντας μια ανασυγκροτημένη οικογένεια. Αυτή η νέα οικογένεια αποτελείται από τους φυσικούς γονείς, τον πατριό ή τη μητριά, τα παιδιά και τα ετεροθαλή αδέρφια. Ταυτόχρονα, ενδέχεται και ο άλλος γονιός των παιδιών, ο οποίος δεν έχει την επιμέλεια τους, να αποκτήσει και εκείνος μια νέα οικογένεια.

Τα πράγματα σε τέτοιες περιπτώσεις περιπλέκονται ιδιαίτερα. Η κατάσταση αυτή δυσκολεύει όλα τα μέλη της οικογένειας και αυτό έχει ως πιθανό αποτέλεσμα τη δημιουργία συγκρούσεων μεταξύ τους. « Για να

αποκατασταθεί η ισορροπία στην ανασυγκροτημένη οικογένεια απαιτείται μια μακρόχρονη και επώδυνη ψυχική προσπάθεια » (**Garbar & Theodore, 1996: 220**).

Οι νέοι γάμοι όπως παρατηρείται από στατιστικές έρευνες έχουν αρκετές πιθανότητες να καταλήξουν σε διαζύγιο. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι «η εσωτερική προβληματική δυναμική των δεύτερων γάμων είναι περισσότερο προβληματική από αυτή των πρώτων γάμων, εξαιτίας των παιδιών που υπάρχουν από τον πρώτο γάμο» (Χατζηκρήστου, **1999:86**).

Σε αυτές τις περιπτώσεις η οικογενειακή θεραπεία κρίνεται απαραίτητη και μπορεί να παρέχει ουσιαστική βοήθεια στα μέλη των ανασυγκροτημένων οικογενειών, για την λύση των προβλημάτων και την καλύτερη προσαρμογή όλων σε μια καινούργια κατάσταση.

Το πρόβλημα

Στη σημερινή εποχή, οι ρόλοι τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές έχουν κάνει τα άτομα να ενεργούν περισσότερο αυτόνομα και ανεξάρτητα. Κατά τον ίδιο τρόπο ενεργούν και μέσα στο γάμο, με αποτέλεσμα να κάνουν λιγότερους συμβιβασμούς και να μην καταφέρνουν να πορευτούν μαζί στη ζωή. Απόρροια όλων αυτών είναι τελικά να χωρίζουν, φθάνοντας έτσι στο διαζύγιο και να επιλέγουν να ζήσει ο καθένας μόνος του. Όμως, τις περισσότερες φορές οι διαζευγμένοι επιλέγουν ένα νέο σύντροφο τον οποίο και παντρεύονται.

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο ένας από τους δύο συζύγους έχει παιδιά ή τυχαίνει να έχουν και οι δύο. Έτσι, δημιουργείται μια νέα οικογένεια, η οποία λέγεται ανασυγκροτημένη. Αυτή η νέα οικογένεια περιλαμβάνει τον βιολογικό γονέα, εδώ την μητέρα, τον πατριό και τα παιδιά, μαζί με τα ετεροθαλή αδέρφια τους, αν υπάρχουν. Σε αυτήν την ανασυγκροτημένη οικογένεια οι σχέσεις των μελών υποβάλλονται σε

αλλαγές, αφού έρχονται να μείνουν κάτω από την ίδια στέγη άτομα τα οποία δεν γνωρίζονται καλά μεταξύ τους.

Εδώ, παρουσιάζονται πολλές δυσκολίες κυρίως για τα παιδιά, τα οποία είναι ήδη ευάλωτα συναισθηματικά από το διαζύγιο των γονέων τους, καθώς έχουν χάσει τα σημεία αναφοράς τους. Παράλληλα, νιώθουν ανασφάλεια αφού δεν είναι σίγουρα αν τα αγαπούν οι γονείς τους όπως και πριν. Όπως υποστηρίζει και ο **Herbert (α) (1997)**, υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εμφάνισης ψυχολογικών προβλημάτων στα παιδιά των οποίων οι γονείς ξαναπαντρεύονται. Βέβαια, εκτός από τα παιδιά, προβλήματα αντιμετωπίζουν και οι σύζυγοι οι οποίοι πρέπει να αποκαθιστούν συνέχεια τις ισορροπίες μέσα στην οικογένεια, με αποτέλεσμα να βρίσκονται σε ένα διαρκές άγχος και στρες.

Σκοπός μελέτης

Γενικός σκοπός της μελέτης αυτής, είναι να διερευνηθεί ο νέος γάμος της μητέρας, η οποία έχει προχωρήσει σε μια τέτοια κατάσταση μετά από διαζύγιο και οι επιδράσεις του καινούργιου γάμου στα μέλη της νέας οικογένειας.

Ειδικότερα, εξετάζονται τα εξής:

- Οι γενικές έννοιες της οικογένειας, του γάμου και του διαζυγίου
- Το πώς διαμορφώνεται η οικογένεια μετά από ένα διαζύγιο
- Ποια στάδια περνάει η μητέρα μέχρι την απόφασή της να ξαναπαντρευτεί
- Το πώς επηρεάζεται και αναπτύσσεται η σχέση μητέρας – παιδιών, μετά το δεύτερο γάμο και ποια τα συναισθήματά τους
- Το πώς επηρεάζεται ο πατέρας και ποια η θέση του στην οικογένεια, όταν αυτή παίρνει άλλη μορφή
- Ο τρόπος προσαρμογής των μελών της οικογένειας στη νέα κατάσταση

Ορισμοί εννοιών

Οικογένεια: « Η νόμιμη, μόνιμη και κατά κανόνα γενετήσια ένωση των δύο συζύγων με τα τέκνα τους, που περιλαμβάνει συχνά και τρίτα πρόσωπα που συνδέονται με στενούς δεσμούς συγγένειας με έναν από τους συζύγους. Η οικογένεια αποτελεί την αφετηρία και το κέντρο των δεσμών συγγένειας. Η οικογένεια και η συγγένεια είναι πολύσκοποι ή πολυλειτουργικοί κοινωνικοί θεσμοί που εξασφαλίζουν την βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή της κοινωνίας (γέννηση και ανατροφή των τέκνων) και παράλληλα την αμοιβαία προστασία και βοήθεια μεταξύ των προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικούς δεσμούς » (Δ.Γ.Τσαούση, 1989: 192- 193).

Γάμος: « 1) Η διαβατήρια τελετουργία με την οποία συνιστάται και αναγνωρίζεται δημόσια μια νόμιμη, μόνιμη και τυπική γενετήσια ένωση που θα οδηγήσει στην δημιουργία οικογένειας 2) Κοινωνικός θεσμός που

συνίσταται από την κοινωνικά αναγνωρισμένη ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων που χαρακτηρίζεται από: α) την αμοιβαία πρόθεση μακρόχρονης διατήρησής της, β) την κατά κανόνα συνοίκηση των δύο συζύγων, γ) την ρύθμιση των γενετήσιων σχέσεων μεταξύ των συζύγων και των άλλων προσώπων μέσα και έξω από την οικογένεια, δ) την αμοιβαία πρόθεση αναπαραγωγής, ε) την οικονομική συνεργασία των συζύγων, στ) την από κοινού ανάληψη υποχρεώσεων διατροφής, ανατροφής και αποκατάστασης των κοινών τέκνων, σύμφωνα με τους κοινωνικούς κανόνες που ισχύουν » (Δ. Γ. Τσαούση, 1989: 44- 45).

Διαζύγιο: « Το αποτέλεσμα μιας πολύχρονης ψυχοκοινωνικής διαδικασίας, αφετηρία της οποίας θεωρείται η κλιμάκωση των συγκρούσεων μεταξύ των συζύγων » (Κορώσης, 1997: 36).

Ανασυγκροτημένη οικογένεια: « Είναι μία οικογένεια όπου ο ένας ή και οι δύο γονείς ξαναπαντρεύονται, μετά από ένα διαζύγιο ή θάνατο, φέρνοντας μέσα στο νοικοκυριό έναν νέο γονέα. Τα παιδιά από τους προηγούμενους γάμους μπορούν να ζήσουν και αυτά μαζί στο ίδιο νοικοκυριό ή να χωριστούν ανάμεσα σε διαφορετικά σπιτικά » (Gerson-Mc Goldrick, 1985: 43).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Μεθοδολογία

Γενικός σκοπός αυτής της μελέτης είναι η διερεύνηση του νέου γάμου της μητέρας η οποία έχει προχωρήσει σε μια τέτοια κατάσταση μετά από διαζύγιο και οι επιδράσεις του καινούργιου γάμου στα μέλη της νέας οικογένειας.

Μας ενδιέφερε να εξετάσουμε τις γενικές έννοιες του γάμου, της οικογένειας και του διαζυγίου. Έπειτα, διερωτηθήκαμε:

- Το πώς διαμορφώνεται η οικογένεια μετά από ένα διαζύγιο
- Ποια στάδια περνάει η μητέρα μέχρι την απόφαση της να ξαναπαντρευτεί
- Το πώς επηρεάζεται και αναπτύσσεται η σχέση μητέρας-παιδιού μετά το δεύτερο γάμο και ποια είναι τα συναισθήματα τους
- Το πώς επηρεάζεται ο πατέρας και ποια η θέση του στην οικογένεια όταν αυτή παίρνει άλλη μορφή
- Το πώς αντιμετωπίζεται από τα παιδιά ο νέος σύζυγος της μητέρας
- Το πώς διαμορφώνεται η νέα οικογένεια
- Ποιοι είναι οι τρόποι προσαρμογής των μελών στην νέα οικογένεια

Προκειμένου να βρεθούν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, άρχισε η αναζήτηση του βιβλιογραφικού υλικού, η οποία πραγματοποιήθηκε στις εξής βιβλιοθήκες:

- Στη βιβλιοθήκη του Α.Τ.Ε.Ι. Πατρών
- Στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Πατρών

- Στην Δημοτική βιβλιοθήκη Πατρών και του παραρτήματός της
- Στην Δημοτική βιβλιοθήκη Αγρινίου
- Στην βιβλιοθήκη της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών
- Στην βιβλιοθήκη του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών
- Στην Δημοτική βιβλιοθήκη Ζωγράφου

Αναζητήσαμε επίσης, σχετικά άρθρα στο διαδίκτυο.

Έπειτα, προχωρήσαμε στη μελέτη του βιβλιογραφικού υλικού που συλλέξαμε, απαντήσαμε στα ερωτήματα που είχαμε θέσει και οδηγηθήκαμε στην πραγματοποίηση της τελικής μορφής του θέματος. Ακόλουθα, καταλήξαμε στη δομή της μελέτης μας.

Τέλος, ολοκληρώσαμε τα κεφάλαια και παραθέσαμε τα συμπεράσματα και τις προτάσεις της μελέτης μας.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α. ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο- ΓΑΜΟΣ

1.1 Ο γάμος

Ο θεσμός του γάμου υφίσταται από πολύ παλιά και με την πάροδο των χρόνων έχει πάρει διάφορες μορφές. Όπως κάθε άλλος θεσμός, λειτουργεί με κάποιους κανόνες. Οι κανόνες του γάμου- ανάλογα με την εποχή, την κοινωνία, τις θρησκευτικές και παραδοσιακές πεποιθήσεις- μεταβάλλονται και διαφέρουν.

Ο γάμος περιλαμβάνει διάφορες φάσεις. Το πρώτο βήμα, είναι η γνωριμία και η επιλογή συντρόφου. Ακολουθεί, η δημιουργία ερωτικής σχέσης μεταξύ του άνδρα και της γυναίκας. Εδώ, είναι η στιγμή που κάνει την παρουσία του ο έρωτας. Ο έρωτας είναι κάτι τυχαίο, ξαφνικό, κάτι που έχει την ιδιότητα να απομακρύνει την λογική. Τα ερωτευμένα ζευγάρια ζουν σε μια συναισθηματική φόρτιση που χαρακτηρίζεται από τις πιο ωραίες στιγμές της ζωής. Σιγά- σιγά, ο έρωτας μετουσιώνεται σε κάτι άλλο που λέγεται αγάπη. Η αγάπη (Γεωργίου- Νίλσεν, 2002) μετατρέπει τη σχέση από εφήμερη, σε μόνιμη, βιώσιμη και σταθερή (ο.π.) .

Η σχέση περνάει από το στάδιο της αγάπης στο στάδιο της επισημοποίησης της, με την μνηστεία του ζευγαριού. « Η μνηστεία

ορίζεται ως η αναγνώριση του ζευγαριού να προχωρήσει σε γάμο και η δημοσιοποίηση της πρόθεσης αυτής » (Δραγάση- Σηφάκη, 1999: 46) . Η περίοδος αυτή είναι το μεταβατικό στάδιο για το γάμο. Οι δύο νέοι προετοιμάζονται για την κοινή τους ζωή, τόσο ψυχολογικά όσο και σε πρακτικά θέματα. Ακόμα, σε αυτή τη φάση οι σύντροφοι αξιολογούν τη σχέση τους, ώστε να είναι σίγουροι για το γάμο τους (ο. π.) . Ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα παλιό έθιμο (Adler, 1992) στη Γερμανία, με το οποίο αποδεικνύεται κατά πόσο το αρραβωνιασμένο ζευγάρι είναι έτοιμο για να παντρευτεί. Οι σύντροφοι οδηγούνται στο δάσος, όπου τους περιμένει ο κορμός ενός κομμένου δέντρου. Το ζευγάρι προσπαθεί να κόψει τον κορμό στα δύο, κρατώντας ένα πριόνι που έχει δύο λαβές. Σκοπός αυτής της δοκιμασίας είναι να φανεί κατά πόσο αυτό το ζευγάρι είναι διατεθειμένο να συνεργαστεί κατά την έγγαμη ζωή του. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη, ο καθένας τραβά το πριόνι προς τη μεριά του και δεν καταφέρνει τίποτα. Αν ο ένας θελήσει να καθοδηγήσει τον άλλον και να τα κάνει όλα μόνος του, η διαδικασία του πριονίσματος παίρνει διπλό χρόνο, ακόμα και στην περίπτωση υποχώρησης του άλλου. Η πρωτοβουλία εδώ και των δύο είναι πολύ σημαντική, με την προϋπόθεση όμως οι πρωτοβουλίες τους να εναρμονίζονται. Μέσα από αυτό το έθιμο φαίνεται η σημασία της συνεργασίας και της εμπιστοσύνης μέσα στο γάμο (ο. π.) .

Το ζευγάρι, εφόσον, αποφασίσει ότι είναι έτοιμο για το επόμενο βήμα, καταλήγει στο γάμο. Οι δύο νέοι έχουν την ευχέρεια να επιλέξουν το είδος του γάμου που επιθυμούν. Έχουν την δυνατότητα να τελέσουν είτε θρησκευτικό γάμο είτε πολιτικό. Στην Ελλάδα, ο θρησκευτικός γάμος είναι συνηθέστερος, παρόλο που γίνονται προσπάθειες για την καθιέρωση και του πολιτικού γάμου. Ο θρησκευτικός γάμος πραγματοποιείται στην εκκλησία από τον ιερέα, ενώ ο πολιτικός από τις πολιτικές αρχές της χώρας.

Ο γάμος αποτελεί επισφράγισμα της αγάπης και του ολοκληρωτικού δοσίματος ανάμεσα στους συντρόφους. Παράλληλα, με

το γάμο πραγματοποιούνται κάποιες ανάγκες των ατόμων όπως το αίσθημα της ασφάλειας, της σταθερότητας, της συντροφικότητας. Επιπλέον, αυξάνεται η σεξουαλική δραστηριότητα στο ζευγάρι που πολλές φορές έχει ως σκοπό την απόκτηση παιδιών.

Οι **Ο' Neil** διαχωρίζουν το γάμο σε ανοικτό και κλειστό. Κατά την άποψη τους, ο ανοικτός γάμος είναι « μία σχέση βασισμένη στην ισότητα της ελευθερίας και της προσωπικότητας των δύο ανθρώπων. Ο ανοικτός γάμος προϋποθέτει μια προφορική, διανοητική και συναισθηματική δέσμευση απέναντι στο δικαίωμα που έχει το κάθε μέλος του ζευγαριού να αναπτύσσεται σαν άτομο μέσα στα πλαίσια του γάμου ». Με λίγα λόγια, είναι μια σχέση που βασίζεται στην ειλικρίνεια, στην εμπιστοσύνη και στη συνεργασία, όπου οι σύζυγοι είναι ελεύθεροι να αναπτυχθούν προς τον έξω κόσμο και να ολοκληρωθούν σαν προσωπικότητες. Αντίθετα, υποστηρίζουν ότι ο κλειστός γάμος σημαίνει αυταρχικότητα και απόλυτη κυριαρχία πάνω στον ένα σύντροφο. Στην σχέση αυτή, οι χωριστές εμπειρίες δεν επιτρέπονται και περιορίζεται η ανάπτυξη της προσωπικότητας των συντρόφων. Συγκεκριμένα, ο κλειστός γάμος χαρακτηρίζεται σαν « επιχρυσωμένο κλουβί » (**Ο' Neil G. – Ο' Neil N., 1979: 38- 42**).

Παρόλα αυτά, είναι γεγονός ότι οι σχέσεις πολλών ζευγαριών στην εποχή μας, δεν έχουν αίσιο τέλος. Οι σύντροφοι βλέπουν τα αρχικά συναισθήματα τους, αυτά του έρωτα και της αγάπης, να εξασθενούν μέσω της καθημερινότητας και της διαφωνίας τους σε διάφορα θέματα. Έτσι, παρά τις προσδοκίες τους για αυτόν το γάμο, να καταλήγουν σε διαζύγιο. Εδώ, τίθεται η σημασία της σωστής επιλογής συντρόφου που επιβάλλεται να κάνει ένας άνδρας και μια γυναίκα, ώστε να μειώσουν τις πιθανότητες να βιώσουν ένα χωρισμό.

1.2 Οι βασικές προϋποθέσεις του γάμου

Ο γάμος είναι ένα ιδιαίτερο θέμα, το οποίο απαιτεί μεγάλη υπευθυνότητα και σοβαρότητα. Για αυτόν τον λόγο, ένα ζευγάρι που πρόκειται να παντρευτεί πρέπει να αναλογισθεί τις ευθύνες που θα επωμισθεί, να είναι σίγουρο για αυτό το βήμα και παράλληλα, να είναι προετοιμασμένο για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες που θα συναντήσει.

Η προετοιμασία του γάμου (Κυριακίδης, 2000: 18) « δεν είναι απλή και αυτονόητη, αλλά πολύπλοκη, μακροχρόνια, επίμονη και προσεχτική. Οικογένειες με παράδοση, προετοιμάζουν τα παιδιά τους για το στόχο αυτό από πολύ νωρίς, με την αγωγή, τη μόρφωση, το καθημερινό παράδειγμα, την κοινωνικοποίηση και τη μύηση στα θέματα της οικογένειας ».

Παρόλα αυτά, για να θεωρηθεί ένας γάμος επιτυχημένος, τα άτομα ξεχωριστά, είναι καλό να πληρούν κάποιες βασικές προϋποθέσεις. Αυτές είναι (Χουρδάκη, (α), 1982: 272- 274) οι εξής:

- Μία βασική προϋπόθεση είναι η **βιολογική ωριμότητα**. Η βιολογική ωριμότητα προϋποθέτει ότι το άτομο διαθέτει κατάλληλη σωματική διάπλαση και ικανότητα για να ικανοποιήσει κάποιες βασικές του ανάγκες. Η βιολογική ωριμότητα πραγματοποιείται χωρίς τη συνειδητή συμμετοχή του ατόμου.
- Άλλη βασική προϋπόθεση είναι η **πνευματική ωριμότητα**. Η πνευματική ωριμότητα αναφέρεται στην εξέλιξη και ολοκλήρωση της νοημοσύνης του ατόμου. Ομοίως, όπως και στη βιολογική ωριμότητα πραγματοποιείται χωρίς τη συνειδητή συμμετοχή του ατόμου.
- Ακόμα, μία βασική προϋπόθεση είναι η **ψυχολογική ωριμότητα**. Το άτομο που είναι ψυχολογικά ώριμο, είναι αυτό που έχει « ολοκληρωμένη υπεύθυνη προσωπικότητα ». Ωστόσο, για να ολοκληρωθεί σαν προσωπικότητα πρέπει να περάσει

από κάποιες δοκιμασίες, τις λεγόμενες « υγιείς ψυχολογικές κρίσεις ». Έτσι, το άτομο έχοντας αντιμετωπίσει διάφορες δυσκολίες στη ζωή του είναι ικανό να σταθεί στα πόδια του και να αναλάβει ευθύνες, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε κοινωνικό.

1.3 Επιλογή συντρόφου

Ένα από τα πιο ευχάριστα πράγματα στη ζωή ενός ανθρώπου, είναι να έχει μια στενή συναισθηματική σχέση με ένα άλλο πρόσωπο. Ο άνθρωπος νιώθει έντονα την ανάγκη να αγαπά και να ανήκει κάπου. Για αυτό το λόγο, σπαταλά αρκετό χρόνο στην εύρεση ενός κατάλληλου συντρόφου. Η διαδικασία επιλογής συντρόφου είναι συχνά, μη συνειδητή και πολύπλοκη.

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να γνωριστεί κανείς με κάποιον άλλο, όπως μέσω συγγενικών προσώπων ή μέσω παρέας, μέσω κάποιου προξενητή ή σε μια βραδινή έξοδο, σε ένα ταξίδι, στον εργασιακό χώρο ή στο πανεπιστήμιο.

Οι άνθρωποι ξεκινούν σε νεαρή ηλικία την διαδικασία εύρεσης συντρόφου και όταν βρουν και επιλέξουν τον κατάλληλο για αυτούς, παίρνουν την απόφαση να παντρευτούν. Παρ' όλα αυτά, είναι εμφανές το γεγονός, ότι για τον καθένα είναι διαφορετικά τα κριτήρια επιλογής. Παλαιότερα (Κορώσης, 1997: 21), « η καταγωγή και η κοινωνική θέση ήταν τα μοναδικά κριτήρια εκλογής. Η προέλευση των δύο υποψηφίων συζύγων από το ίδιο κοινωνικό σύνολο αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για τη σύναψη του γάμου τους ». Σήμερα, τα πράγματα

έχουν κάπως αλλάξει. Κάποιοι επιλέγουν ένα σύντροφο (Napier, 1997) που να έχει κοινά στοιχεία με αυτούς, δηλαδή να τους μοιάζει. Εδώ, δεν γίνεται αναφορά στα κοινά εξωτερικά χαρακτηριστικά που μπορεί να έχουν, αλλά στον όμοιο τρόπο σκέψης, σε παρόμοιες εμπειρίες, στις ίδιες αντιλήψεις και αξίες που έχουν για τη ζωή. Κοινά χαρακτηριστικά μπορεί ακόμα, να αποτελούν το θρησκευτικό δόγμα, η ίδια κοινωνική τάξη και η ηλικία. Άλλους ανθρώπους τους συναρπάζει η ιδέα ενός διαφορετικού ανθρώπου από αυτούς. Συχνά όμως, αυτές οι ορατές διαφορές αποτελούν “ επιφανειακές ” διαφορές και οι υποβόσκουσες βασικές ομοιότητες είναι η βασική αιτία που καθοδηγεί κάποιον στο να επιλέξει τον άλλο. Ωστόσο , άλλα άτομα ψάχνουν ένα ταίρι που να είναι οικείο, να τους θυμίζει κάτι, να αισθάνονται ότι το γνωρίζουν καιρό και να νιώθουν ασφάλεια μαζί του. Δεν είναι μάλιστα λίγες οι περιπτώσεις, όπου άνδρες και γυναίκες επιλέγουν για σύντροφο κάποιον που τους θυμίζει κάτι από το συγγενικό τους περιβάλλον όπως τον πατέρα ή τη μητέρα τους (ο. π.).

Επιπλέον, υπάρχουν άλλοι άνθρωποι που ως μοναδικό κριτήριο επιλογής είναι τα εξωτερικά προσόντα του άλλου όπως η ομορφιά ή η οικονομική κατάσταση. Τέτοιες σχέσεις συνήθως διαλύονται, διότι στην πορεία της κοινής τους ζωής αυτά τα ζευγάρια ανακαλύπτουν το πόσο διαφορετικοί και αταίριαστοι είναι. Έτσι, είναι καλό για ένα ζευγάρι που θέλει να παντρευτεί να τηρεί κάποιες προϋποθέσεις. Αυτό σημαίνει, ότι πέρα από τη μεταξύ τους έλξη, η οποία φυσική έλξη δεν μπορεί να συντηρήσει από μόνη της μια σχέση, τα άτομα πρέπει να αγαπιούνται και να έχουν κοινούς στόχους και όνειρα.

Σύμφωνα με τον Napier (1997: 288- 293) , οι επιλογές συντρόφου που κάνουν οι άνθρωποι διαχωρίζονται σε τρία είδη, τις **υποκαθορισμένες** επιλογές, τις **υπερκαθορισμένες** επιλογές και την **ολοκληρωμένη** επιλογή.

- 1) Οι **υποκαθορισμένες** επιλογές, γίνονται από επιφυλακτικούς και συγκρατημένους ανθρώπους, οι οποίοι δεν έχουν εμπιστοσύνη στο

συναίσθημα. Συνήθως, έχουν ανατραφεί σε ψυχρές, ορθολογικές και παραώδεις οικογένειες. Εδώ, το συναίσθημα και το πάθος είναι ανύπαρκτο και επικρατεί η λογική.

- 2) Οι **υπερκαθορισμένες** επιλογές, είναι το είδος της επιλογής που περιέχει υπερβολικό συναίσθημα. Αυτή η επιλογή γίνεται κάτω από καταστάσεις πίεσης ή διαμάχης και χαρακτηρίζεται από έντονο άγχος. Συχνά, το άγχος αυτό προέρχεται από κάποια σύγκρουση που δημιουργήθηκε στην οικογένεια.
- 3) Η **ολοκληρωμένη** επιλογή, γίνεται με πολύ συναίσθημα και δεν καθοδηγείται από κάποια κριτήρια. Είναι ο πόθος, ο έρωτας, η αγάπη. Αυτό το είδος επιλογής ικανοποιεί πολλές ανάγκες του ατόμου.

Τελειώνοντας, είναι σημαντικό να αναφερθεί ένας κανόνας που μπορεί να βοηθήσει κάποιους στη σωστή επιλογή συντρόφου. Σύμφωνα με τον κανόνα, « οι άνθρωποι πρέπει να παντρευτούν κάποιον στον οποίο βλέπουν μια ομοιότητα με τις πλευρές εκείνες που τους βολεύουν και τις εκτιμούν και ο οποίος θεωρούν ότι έχει τη δυνατότητα να συμπληρώνει τις ελλείψεις τους » (ο. π.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2° - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

2. 1 Η οικογένεια

« Αν η ζωή είναι μια αλυσίδα που σχηματίζουν όλοι οι άνθρωποι που ζουν σ' αυτή τη γη, μπορούμε να φανταστούμε την κάθε καινούργια γενιά σαν ένα κρίκο που προστίθεται στην άπειρη σειρά των κρίκων που ήδη υπάρχουν, η απαρχή των οποίων χάνεται στα βάθη της αιωνιότητας. Κάθε γενιά κι ένας κρίκος: πρώτα οι γονείς μας, μετά εμείς, μετά τα παιδιά μας, μετά τα παιδιά των παιδιών μας. Κάθε νέος κρίκος πιο γερός από τον προηγούμενο, πιο λειτουργικός και, μακάρι, πιο ωραίος ».

Γεωργίου – Νίλσεν (2002: 189)

Η οικογένεια αποτελεί ένα ψυχοκοινωνικό σύστημα με κανόνες, στόχους, σχέσεις, δομή, πολλαπλές κυκλικές αλληλεπιδράσεις και διεργασίες. Το κάθε μέλος του συστήματος ακολουθεί την προσωπική του πορεία εξέλιξης η οποία επηρεάζεται σημαντικά από τις επιδράσεις που δέχεται από τα μέλη της οικογένειας στην οποία ανήκει.

Παλαιότερα, στην Ελλάδα, επικρατούσε το πρότυπο της παραδοσιακής οικογένειας. Συγκεκριμένα, ο άνδρας είχε την εξουσία, ενώ η γυναίκα και τα παιδιά υποτάσσονταν στις εντολές του. Ο άνδρας ήταν εκείνος που συντηρούσε την οικογένεια οικονομικά, ενώ η γυναίκα ήταν περιορισμένη στο να ασχολείται με την ανατροφή των παιδιών και τις οικιακές εργασίες. Σε πολλές οικογένειες συνέβαλλαν σημαντικά στην φροντίδα και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και ο παππούς με τη γιαγιά. Το συγκεκριμένο οικογενειακό πρότυπο ίσως, επικρατεί μέχρι σήμερα σε μερικές αγροτικές περιοχές, όμως σε μεγάλο βαθμό δεν ισχύει σε ημιαστικές ή αστικές περιοχές.

Τα τελευταία χρόνια, οι ρόλοι του άνδρα, της γυναίκας και των παιδιών, έχουν αλλάξει. Η γυναίκα του σήμερα, είναι πολυάσχολη. Οι απαιτήσεις της κοινωνίας την υποχρεώνουν να βγει από το σπίτι και μετέχει ισότιμα στο εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα να συντηρεί και εκείνη, οικονομικά και όχι μόνο, την οικογένειά της. Ακόμα, δεν είναι καθόλου περίεργο που ο άνδρας συμμετέχει στις υποχρεώσεις του σπιτιού και συμβάλλει στη φροντίδα των παιδιών.

2.2 Η εξέλιξη της οικογενειακής ζωής

Κατά την πάροδο των χρόνων, η οικογένεια υπέστη χαρακτηριστικές και βαθιές αλλαγές, τόσο στην δομή όσο και στη μορφή της, ακολουθώντας με αυτό τον τρόπο τις κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές αλλαγές στην πορεία της ανθρωπότητας. Η οικογένεια υπήρξε πολυγαμική στηριζόμενη άλλοτε στην πολυανδρία και άλλοτε στη πολυγυναικεία. Ακόμη, υπήρξε μητριαρχική, πατριαρχική και διευρυμένη φθάνοντας στη μορφή που διατηρεί μέχρι και σήμερα στη νόμιμη, μονογαμική και πυρηνική οικογένεια (Μαντζιάφου- Κανελλοπούλου, 1981) .

Η παλιά διευρυμένη οικογένεια αποτελούνταν από τους δύο γονείς, από τα παιδιά και από έναν ευρύτερο κύκλο συγγενικών προσώπων, όπως τους παππούδες, τους θείους, τα ανήψια, τα ξαδέλφια. Αυτός ο τύπος οικογένειας αποτελούσε μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης και ασκούσε μεγάλη πίεση στα μέλη της προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι για το καλό του συνόλου.

Σύμφωνα με τον Στόουν (Giddens, 2002) , η οικογένεια δεν αποτελούσε κέντρο συναισθηματικής εξάρτησης των μελών της. Οι άνθρωποι δεν ένιωθαν και δεν ζητούσαν συναισθηματική κάλυψη. Οι

ερωτικές σχέσεις στα πλαίσια του γάμου δεν θεωρούνταν πηγή απόλαυσης, αλλά ως μια αναγκαιότητα για την γέννηση παιδιών. Η ατομική ελευθερία για την επιλογή συζύγου και για άλλες όψεις της οικογενειακής ζωής υποτάσσονταν στα συμφέροντα των γονέων, άλλων συγγενών ή της κοινότητας.

Αντίστοιχα, η **Satir (2000)** υποστηρίζει ότι ακόμη και στις αρχές του **1900**, υπήρχαν δύο ξεχωριστοί κόσμοι. Εκείνος των ανδρών και εκείνος των γυναικών. Ο κόσμος των ανδρών θεωρούνταν ανώτερος και απρόσιτος για τις γυναίκες. Ήταν ένας κόσμος συναγωνισμού, σωματικής δύναμης, πνευματικών επιδιώξεων, ερωτικών κατορθωμάτων, σκληρότητας και εξουσίας. Αντίθετα, ο κόσμος των γυναικών ήταν αφιερωμένος στην κοσμιότητα, στη γλυκύτητα, στην εγκυμοσύνη, στη φροντίδα των παιδιών, στην εξυπηρέτηση των συζύγων. Η κοινωνία εκείνη την εποχή θεωρούσε πολύ λογικό το γεγονός ότι μια γυναίκα όφειλε να δεχτεί πως ο σύζυγός της θα είναι επικεφαλής στην οικογένεια και ότι θα έχει τον πρώτο λόγο για όλα. Σε μερικές πολιτείες, η νομοθεσία απαγόρευε στις γυναίκες να έχουν περιουσία με αποτέλεσμα να εξαρτώνται ολότελα από τον σύζυγό τους (ο. π.).

Βέβαια, μετά από τα γεγονότα των δύο παγκοσμίων πολέμων, το ρεύμα της αστυφιλίας, η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι, η αλλαγή τόσο των κοινωνικών όσο και των οικονομικών συνθηκών και ιδιαίτερα η εκβιομηχάνιση των δυτικών κοινωνιών, οδήγησαν σε αλλαγή της μορφής της οικογένειας από διευρυμένη σε πυρηνική (Μαντζιάφου-Κανελλοπούλου, **1981**) .

Πλέον, έχουν αλλάξει οι εποχές, η κοινωνία αντιμετωπίζει ισότιμα άνδρες και γυναίκες. Οι γυναίκες μορφώνονται και συμμετέχουν ενεργά και ισότιμα στο εργατικό δυναμικό. Η οικογένεια (**Satir, 2000**) είναι μια ενωμένη ομάδα με ισχυρούς δεσμούς η οποία είναι απορροφημένη στην ανατροφή των παιδιών. Εκείνο που την χαρακτηρίζει είναι η εμφάνιση του συναισθηματικού ατομικισμού και η δημιουργία γάμου με την ελεύθερη προσωπική επιλογή, που την διαμορφώνει η ερωτική έλξη ή ο ρομαντικός έρωτας (ο. π.).

Είναι γνωστό, ότι η οικογένεια στις μέρες μας ανοίγεται σε καινούργιες εμπειρίες, είναι πιο ευέλικτη από ότι στο παρελθόν. Στηρίζεται περισσότερο στην προσωπική παραδοχή του ατόμου, σέβεται τα αισθήματα και τις ανάγκες όλων των μελών της. Η οικογένεια εξακολουθεί να αποτελεί εστία αγωγής, συναισθηματικής σύνδεσης και θαλπωρής για τα μέλη της, ιδιαίτερα σε μια εποχή που όλα κλονίζονται και όλοι μιλούν για κρίση θεσμών και για χάσμα γενεών.

2. 3 Τύποι οικογενειών

Οι τύποι της οικογένειας διαφέρουν από χώρα σε χώρα και δεν είναι καθόλου ασυνήθιστο, στη σύγχρονη ζωή, ένας γονιός να ανήκει σε πολλούς και διαφορετικούς τύπους οικογένειας κατά τη διάρκεια της ζωής του. Ο Sayres (2000: 132), παραθέτει το εξής παράδειγμα: Είναι η υποθετική ιστορία της Μάρσας, που παντρεύεται τον Τζον. Κάποια στιγμή, αποκτούν παιδιά και γίνονται πυρηνική οικογένεια. Όταν πεθαίνει ο πατέρας του Τζον, η μητέρα του και η μικρότερη αδελφή του έρχονται να ζήσουν μαζί τους και γίνονται διευρυμένη οικογένεια. Η Μάρσα ανακαλύπτει ότι η ζωή της με τα πεθερικά της επιβαρύνει τον ήδη αποτυχημένο γάμο της και μετά το διαζύγιο μένει μόνη με τα παιδιά της, σχηματίζοντας μια μονογονεϊκή οικογένεια. Αργότερα, γνωρίζει έναν άνδρα, ο οποίος είναι χήρος με παιδιά και τον παντρεύεται σχηματίζοντας μία ανασυγκροτημένη οικογένεια. Η Μάρσα και ο σύζυγός της επιθυμούν να κάνουν τα δικά τους παιδιά, αλλά όταν μαθαίνουν ότι δεν μπορούν, αποφασίζουν να υιοθετήσουν ένα ορφανό παιδί και σχηματίζουν μία ανάδοχη οικογένεια και μια θετή οικογένεια. Η Μάρσα δεν αντέχει αυτή την κατάσταση και έτσι, φεύγει και γίνεται μέλος ενός κοινοβίου, συναντά δύο άλλα ζευγάρια

γονιών- παιδιών, αποφασίζουν όλοι μαζί να γίνουν μία ομαδική οικογένεια.

Βέβαια, το συγκεκριμένο παράδειγμα, είναι αρκετά υπερβολικό, αλλά στη σύγχρονη ζωή κανείς δε μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός ότι ο ρόλος του γονιού δεν θα υποστεί αλλαγές κατά τη διάρκεια της ζωής του.

Οι οικογένειες διακρίνονται σε έξι τύπους (Κυριακίδης, 1998/ Sayres, 2000):

- 1) **Η διευρυμένη οικογένεια.** Στα περισσότερα μέρη του κόσμου η διευρυμένη οικογένεια αποτελείται από τους γονείς, τα παιδιά και άλλους συγγενείς όπως παππούδες, γιαγιάδες, θείους, θείες. Αυτός ο τύπος οικογένειας ήταν πολύ συνηθισμένος, παλαιότερα. Σήμερα, οι διευρυμένες οικογένειες εξακολουθούν να είναι διαδεδομένες στις ανατολικές χώρες, ενώ στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική αποτελούν μικρό μέρος των νοικοκυριών.
- 2) **Η πυρηνική οικογένεια.** Αποτελείται από τους γονείς και τα παιδιά τους. Μερικοί κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν, ότι στις πυρηνικές οικογένειες δίνεται μεγάλη σημασία στο συζυγικό δεσμό μεταξύ άνδρα και γυναίκας. Οι γονείς στη πυρηνική οικογένεια έχουν τη δυνατότητα να απολαμβάνουν την ευελιξία, την αυτονομία και τις επιλογές που αυτή τους προσφέρει.
- 3) **Η μονογονεϊκή οικογένεια.** Πρόκειται για οικογένειες με έναν γονιό, πολλές από αυτές είναι απόρροια διαλυμένων γάμων, άλλες οφείλονται στη γέννηση παιδιών από άγαμες μητέρες και κάποιες δημιουργούνται όταν ένας γονιός υιοθετεί ένα ή περισσότερα παιδιά.
- 4) **Η ανασυγκροτημένη οικογένεια.** Οι ανασυγκροτημένες οικογένειες δημιουργούνται όταν οι γονείς ξαναπαντρεύονται.

Τέτοιου είδους οικογένειες υπάρχουν σε όλο τον κόσμο, αφού στην εποχή μας τα διαζύγια αποτελούν συχνό φαινόμενο.

5) Ανάδοχες και θετές οικογένειες. Οι ανάδοχες και θετές οικογένειες έχουν μία μεγάλη ομοιότητα, ότι και στις δύο παρέχεται φροντίδα σε ένα παιδί από μια οικογένεια που δεν αποτελείται από τους βιολογικούς τους γονείς. Βέβαια, η ανάδοχη οικογένεια αποτελεί μια προσωρινή λύση, όπου συνήθως μια οικογένεια αναλαμβάνει έναντι αμοιβής, τη φροντίδα παιδιών που βρίσκονται σε κίνδυνο μέχρι εκείνα επιστρέψουν στην οικογένειά τους ή κάποιος άλλος ενήλικος αναλάβει τη φροντίδα τους. Αντίθετα, η θετή οικογένεια έχει την ίδια νομική και κοινωνική μονιμότητα με την βιολογική οικογένεια.

6) Κοινοβιακές και ομαδικές οικογένειες. Όταν ένας αριθμός πατέρων και μητέρων διαμένουν με τα παιδιά τους όλοι μαζί στο ίδιο κτίριο ή σε κοινό συγκρότημα και μοιράζονται τις δουλειές, την γονεϊκή φροντίδα ή και την σεξουαλική του ζωή, τότε γίνεται λόγος για κοινοβιακή οικογένεια. Στα κοινόβια, η βασική υποχρέωση είναι απέναντι στην ομάδα ως σύνολο. Τα περισσότερα κοινόβια έχουν σχετικά μικρή διάρκεια ζωής και είναι ασταθή
(ο. π.).

2. 4 Οι ρόλοι και οι σχέσεις των μελών της οικογένειας

Σύμφωνα με κοινωνιολογικές απόψεις (Μουσσούρου, 2000), ρόλος είναι το σύνολο των τρόπων συμπεριφοράς που η κοινωνία περιμένει από το άτομο.

Κάθε άνθρωπος στη ζωή του αναλαμβάνει πολλούς και διαφορετικούς ρόλους οι οποίοι διακρίνονται στους φυσικούς και στους επίκτητους.

Οι φυσικοί ρόλοι έχουν να κάνουν με το φύλο, την ηλικία και την ανάλογη συμπεριφορά και είναι εκείνοι που συνδέονται άμεσα με το σώμα του ανθρώπου και την βιολογική του υπόσταση. Ενώ, οι επίκτητοι ρόλοι έχουν να κάνουν με το επάγγελμα και την ιδιότητα. Όταν κανείς παντρεύεται αναλαμβάνει ένα νέο ρόλο, ο οποίος μπαίνει σε προτεραιότητα σε σχέση με τους άλλους που είχε πριν (ο. π.).

Μέσα στην οικογένεια το κάθε μέλος μαθαίνει του ρόλο του, αποκτώντας έτσι τη δική του ταυτότητα. Η κατανομή ρόλων και ευθυνών μεταξύ των μελών συμβάλλει στην αρμονική λειτουργία της οικογένειας και στις μεταξύ τους σχέσεις. Κανένας ρόλος δεν είναι ανεξάρτητος, όλοι οι ρόλοι συνδέονται με τους ρόλους των άλλων. Όσο πιο ξεκάθαρα είναι τα όρια κάθε ρόλου, τόσο καλύτερα επικοινωνούν τα άτομα μεταξύ τους (Κυριακίδης, 1998).

Βέβαια, υπάρχουν μερικοί άνθρωποι που παίζουν ή έχουν παίξει ένα πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή μας και την επηρεάζουν ουσιαστικά. Ανάμεσα σ' αυτούς τους ανθρώπους είναι και οι άνθρωποι με τους οποίους δημιουργούμε οικογένεια.

Όταν ξεκινάει μια καινούργια σημαντική σχέση ανάμεσα σ' έναν άνδρα και μια γυναίκα το στοιχείο της ταύτισης είναι έντονο. Ο ένας αρχίζει να μιλάει σαν τον άλλον, να βλέπει τον κόσμο με τα μάτια του άλλου και να υιοθετεί τις αντιδράσεις του. Έτσι, όταν μια τέτοια σχέση σφραγίζεται με το μυστήριο του γάμου, τότε είναι ανάγκη το “εγώ” να ταυτιστεί με το “εσύ”, ώστε να επικρατήσει τελικά το “εμείς”. Το ζευγάρι θα κληθεί να πάρει αποφάσεις ή να αντιμετωπίσει καταστάσεις από

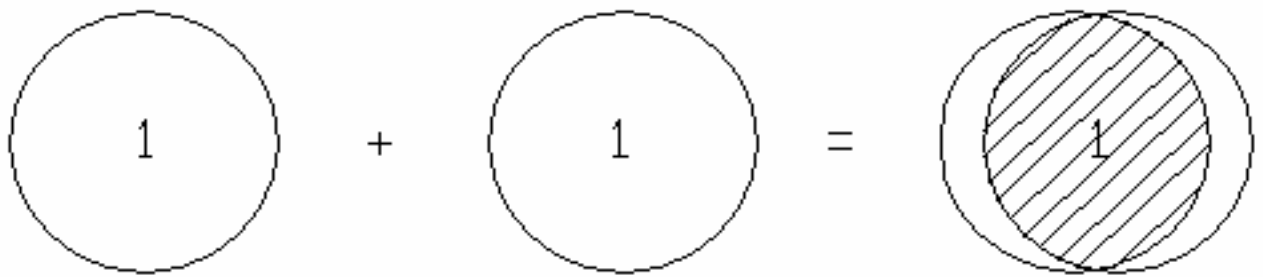
κοινού στις οποίες μέχρι τώρα λειτουργούσε ο καθένας μόνος του, όπως η διαχείριση χρημάτων, η μορφή διατροφής, τρόποι διασκέδασης, μορφή εργασίας, πολιτική δραστηριότητα, θρησκεία.

Όπως υποστηρίζει και η **Satir (2000)**, οι ενήλικες γίνονται πρότυπα συμπεριφοράς και αξιών για τα παιδιά τους. Για το λόγο αυτό πρέπει να έχουν καλή συνεργασία μεταξύ τους, να είναι ανοιχτόκαρδοι, να δείχνουν αλληλοσεβασμό, αλληλοεκτίμηση και να εκδηλώνουν την παρουσία τους ως προσωπικότητες (ο. π.).

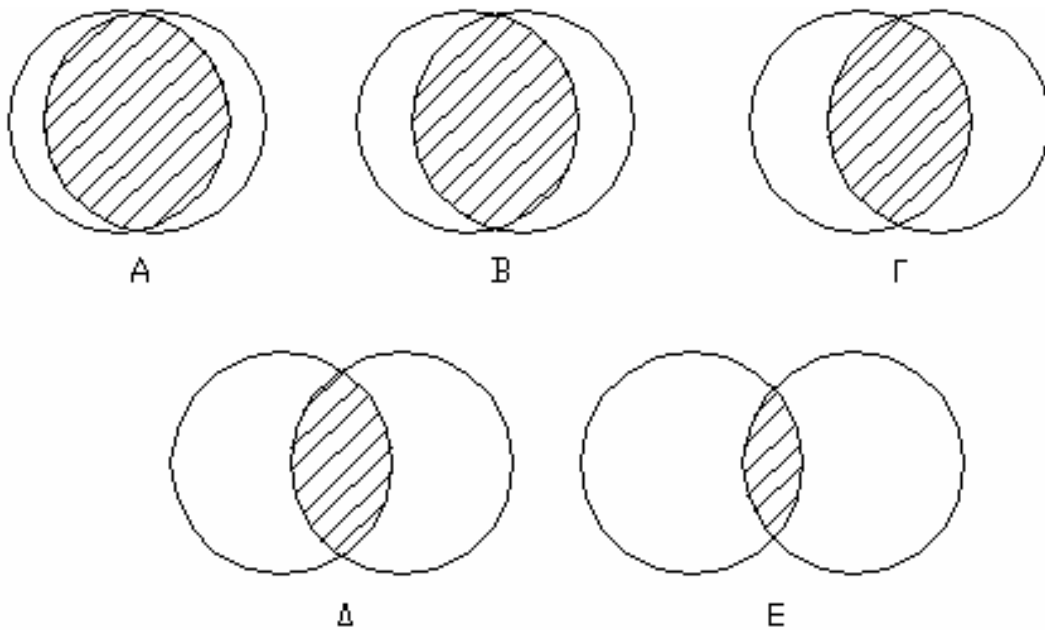
Όταν οι γονείς διατηρούν μια καλή συναισθηματική σχέση μεταξύ τους, τότε συμβάλλουν στη διαμόρφωση θετικών στάσεων των παιδιών για το δικό τους φύλο, όσο και για το άλλο φύλο. Αυτό συμβαίνει διότι όταν το παιδί βλέπει ενωμένους τους γονείς του, παίρνει μια πρώτη πληροφορία για τον άνδρα και τον ανδρικό του ρόλο και αντίστοιχα για τη γυναίκα και τον γυναικείο της ρόλο. Ακόμη, διευκολύνεται η ταύτιση του παιδιού με το γονέα που ανήκει στο ίδιο φύλο. Τέλος, το παιδί μαθαίνει τι σημαίνει συντροφική σχέση, δηλαδή τον τρόπο που συμπεριφέρεται και αποδέχεται ο ένας τον άλλον και τον τρόπο που επικοινωνούν μεταξύ τους.

Επίσης, ανάλογα με το φύλο και τον αριθμό των παιδιών μιας οικογένειας αποκτά κανείς αντίστοιχες εμπειρίες και πληροφορίες για το κάθε φύλο. Έτσι, στην περίπτωση ύπαρξης ενός αγοριού και ενός κοριτσιού μέσα στην οικογένεια, είναι πιθανό οι αδελφικές σχέσεις τους να μην είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές. Ιδιαίτερα, αν οι γονείς έχουν διαφορετική στάση στο αγόρι, πιο θετική, τότε το κορίτσι πιθανόν να νιώσει έντονη ζήλια για τον αδελφό της. Η βίωση αυτής της έντονης ζήλιας υπάρχει περίπτωση να κάνει το κορίτσι να φέρεται ανταγωνιστικά και με ζηλοτυπία στους άνδρες, αργότερα.

Η Γεωργίου - Νίλσεν στο βιβλίο της “ Η τέχνη να είσαι γονιός ” (2002), παραθέτει σε γραφική αναπαράσταση πέντε είδη σχέσεων από πέντε διαφορετικά ζευγάρια. Αν υπήρχε ιδανική σχέση ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, δηλαδή μια σχέση όπου υπάρχει απόλυτη επικοινωνία, κατανόηση, αγάπη, αλληλουποστήριξη και αλληλοεκτίμηση, η γραφική αναπαράσταση θα ήταν κάπως έτσι :

Παρακάτω, η εικονογράφηση **A** απεικονίζει μια έντονα συμβιωτική σχέση, όπως μπορεί να βιώσει μια μητέρα με το παιδί της ή ένα ζευγάρι ερωτευμένων όπου σχεδόν όλα είναι κοινά.

- Στην εικονογράφηση της σχέσης **B**, το ζευγάρι έχει ένα μεγάλο κομμάτι κοινής ζωής, δηλαδή μοιράζονται ευχάριστα και με επιτυχία τα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, επαγγελματικά ή πολιτιστικά ενδιαφέροντα, τη φροντίδα των παιδιών και διατηρούν μια καλή ερωτική ζωή. Παράλληλα, όμως, διαθέτουν λίγο χρόνο για ανεξάρτητες για τον καθένα απασχολήσεις.
- Στο σχήμα **Γ**, το ζευγάρι μοιράζεται ένα μεγάλο κομμάτι της κοινής ζωής του, αλλά ο καθένας έχει ανάγκη για ένα δικό του κομμάτι για τα προσωπικά του ενδιαφέροντα. Αυτό βέβαια, δεν σημαίνει ότι μειώνει την ποιότητα της μεταξύ τους σχέσης.
- Στο σχήμα **Δ**, το ζευγάρι δεν μοιράζεται παρά λίγα κομμάτια της κοινής τους ζωής, όπως τη φροντίδα των παιδιών και τις κοινωνικές του υποχρεώσεις.
- Στην εικονογράφηση της σχέσης **Ε**, είναι πολύ λίγα τα κοινά ενδιαφέροντα του ζευγαριού, τα οποία τους κρατάνε μαζί.

Μια επιτυχημένη σχέση είναι αυτή που προσφέρει στον καθένα τα πλεονεκτήματα μιας σταθερής συντροφικότητας, χωρίς όμως να αφαιρεί από κανέναν τη δυνατότητα μιας προσωπικής διαδρομής σε χώρους που τον ολοκληρώνουν σαν προσωπικότητα και σαν άνθρωπο.

2.5 Κρίση στην οικογένεια

Κάθε άνθρωπος είναι μια μοναδική και ανεπανάληπτη προσωπικότητα. Δεν υπάρχουν πουθενά δύο όμοιοι άνθρωποι. Επόμενο είναι, σε ένα ζευγάρι όσα κοινά στοιχεία και αν έχει, να υπάρχουν πολλές ή μερικές διαφορές. Είναι πιθανό, να υπάρχουν διαφορές στη μόρφωση, στο χαρακτήρα, στις ιδέες, στη νοοτροπία, στις συνήθειες. Όταν οι διαφορές αυτές είναι μικρές και ασήμαντες τότε περνάνε απαρατήρητες. Όταν όμως, είναι μεγάλες και κανείς από τους δύο δεν υποχωρεί τότε είναι ικανές να δημιουργήσουν πρόβλημα στην επικοινωνία του ζευγαριού και να φέρουν ακόμη, διάλυση του οικογενειακού δεσμού.

Ο **Beck (1996)** υποστηρίζει, πως η έλλειψη των απαραίτητων ικανοτήτων και της κατάλληλης συμπεριφοράς εξασθενεί τη σχέση, η οποία πρέπει να είναι δυνατή εφόσον οι σύζυγοι επιθυμούν να εκπληρώσουν τους πρακτικούς στόχους του γάμου, οι οποίοι είναι η διαχείριση των οικονομικών, η ανατροφή των παιδιών, η πραγματοποίηση των καθημερινών υποχρεώσεων και η διατήρηση του νοικοκυριού. Καθώς επίσης και τους συναισθηματικούς δηλαδή, την απόλαυση του ελεύθερου χρόνου, την ερωτική ζωή, τις κοινές εμπειρίες. Προκειμένου, να επιτευχθούν όλοι αυτοί οι στόχοι απαιτείται ένα πνεύμα συνεργασίας για τη λήψη αποφάσεων. Όταν οι σύζυγοι δεν διαθέτουν όλα αυτά τα χαρακτηριστικά, τότε είναι πιθανό να εμφανισθούν διφωνίες και συγκρούσεις οι οποίες είναι ικανές να δημιουργήσουν κρίση στην οικογένεια (ο. π.).

Βέβαια, η κρίση στην οικογένεια είναι πιθανό να είναι αποτέλεσμα εξωτερικών αιτιών. Μπορεί (**Κυριακίδης, 1998**) να είναι οι κοινωνικές συνθήκες και το περιβάλλον όπως τρίτα πρόσωπα, συγγενείς, ανεργία, αρρώστιες, θάνατος, οικονομική κατάρρευση. Δηλαδή, η ανεργία και η περιστασιακή εργασία του συζύγου μπορεί να φέρει συγκρούσεις στην οικογένειά του, με αποτέλεσμα οι αντιδράσεις

του να γίνονται υπερβολικές ή ακραίες. Αντίθετα, όταν όλη η οικογένεια απειλείται από κάποιο εξωτερικό παράγοντα, τα μέλη της λειτουργούν με περισσότερη αλληλεγγύη και είναι πιο δεμένα μεταξύ τους.

Όταν οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις είναι έντονες (**Beck, 1996**) οι πρώτοι μάρτυρες που βιώνουν τη ρήξη του συζυγικού δεσμού μέσα στην οικογένεια, είναι τα παιδιά. Τα οποία νιώθουν μετέωρα και φοβούνται ότι θα χάσουν τη τριγωνική σχέση που τους παρείχε ασφάλεια. Οι διαφωνίες των γονέων του και ο χωρισμός τους, το κάνουν να νιώθει δικασμένο. Αυτό το οδυνηρό αίσθημα είναι πολύ έντονο, όταν το παιδί είναι μικρό, τότε που η ψυχική του αυτονομία είναι αδύναμη και δεν είναι σε θέση να καταλάβει τι πραγματικά συμβαίνει.

Η **Satir (2000)** υποστηρίζει ότι σήμερα υπάρχουν πολλά ζευγάρια τα οποία ζουν ευτυχισμένα και σωστά προσαρμοσμένα σε όλες τις μορφές οικογένειας και αντίθετα, πολλά άλλα ζευγάρια που ζουν σε δυσλειτουργικά οικογενειακά συστήματα. Η διαφορά εντοπίζεται μέσα στις σχέσεις αυτών των συστημάτων.

Οι **Garbar & Theodore (1996)** υποστηρίζουν πως η σχέση μεταξύ των συζύγων και η σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών, είναι περίπλοκες, επειδή απαιτούν και οι δύο μια πολύ βαθιά συναισθηματική δέσμευση. Οι συγκρούσεις, οι εντάσεις, οι επιθυμίες και οι απολαύσεις, οι οποίες πηγάζουν από ότι πιο κρυφό υπάρχει στον κάθε άνθρωπο, έρχονται στο προσκήνιο. Κατά τη διάρκεια των έντονων συγκρούσεων, οι ενήλικες χάνουν τον έλεγχο των συναισθημάτων τους, με συνέπεια τα παιδιά να μην καταλαβαίνουν τη συμπεριφορά τους (ο. π.).

Οι προηγούμενες αναφορές άγουν στο συμπέρασμα ότι οι γονείς επειδή, αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς για τα παιδιά τους οφείλουν να είναι σίγουροι για το ρόλο τους, όπως και κάθε μέλος της οικογένειας, ώστε να διατηρούνται με επιτυχία, οι ισορροπίες του κάθε οικογενειακού συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο- ΔΙΑΖΥΓΙΟ

3. 1 Διαζύγιο

Πολλοί συγγραφείς διαχωρίζουν το διαζύγιο σε δύο είδη: α) σε συναισθηματικό και β) σε νομικό (Χατζηκρήστου, **1999** / Χουρδάκη, (α), **1982** / Χουρδάκη, (β), **1989**).

Σύμφωνα με τους παραπάνω, τα ζευγάρια ξεκινούν τον έγγαμο βίο τους έχοντας διάφορα όνειρα και προσδοκίες για τη ζωή τους. Ελπίζουν ότι θα καταφέρουν να δημιουργήσουν μια οικογένεια, η οποία θα πλαισιώνεται από αγάπη, αλληλοκατανόηση και θα έχει τόσο γερά θεμέλια που θα κρατήσει εφ' όρου ζωής. Με την πάροδο του χρόνου, τα πράγματα ίσως αλλάξουν και δουν ότι ο γάμος τους δεν είναι έτσι όπως τον είχαν φανταστεί. Υπάρχει περίπτωση οι δυσκολίες και οι υποχρεώσεις να αποτελέσουν καθημερινό πρόβλημα, με αποτέλεσμα οι σύζυγοι να έχουν συνεχόμενες συγκρούσεις και να νιώσουν ότι η σχέση τους φθείρεται. Αυτό με τη σειρά του, μπορεί να οδηγήσει σε αδιαφορία για την επίλυση των προβλημάτων τους, σε έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ τους και στη σταδιακή τους απομάκρυνση. Τότε, οι σύντροφοι μπορεί να σκεφτούν ότι η σχέση τους έχει φτάσει σε αδιέξοδο και ότι η συμβίωσή τους δεν τους προσφέρει ευτυχία. Όταν το ζευγάρι φτάσει σ' αυτή την κατάσταση, βιώνει το λεγόμενο συναισθηματικό διαζύγιο. Αντίθετα, το νομικό διαζύγιο είναι η διαδικασία, κατά την οποία οι σύζυγοι αναζητούν τη βοήθεια του δικηγόρου για τη νόμιμη λύση του γάμου τους.

Τα τελευταία χρόνια (Παπαϊωάννου, **2000**), υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι τα διαζύγια έχουν μεγάλη αυξητική τάση. Στην Ελλάδα, ο αριθμός των διαζυγίων εξακολουθεί ακόμη να είναι χαμηλότερος σε σχέση με άλλες χώρες. Οι στατιστικές έρευνες αναφέρουν ότι κατά μέσο όρο σε χώρες όπως Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία, ένας στους τρεις γάμους καταλήγει σε διαζύγιο,

στις Σκανδιναβικές χώρες ο ένας στους δύο, ενώ στην Ελλάδα ένας στους πέντε γάμους (ο. π.).

Σύμφωνα με τον Τσαούση (2000: 460), « Η μεγάλη συχνότητα διαζυγίων οδηγεί πολλούς στο συμπέρασμα ότι ο θεσμός της οικογένειας διέρχεται κρίση. Ο ισχυρισμός όμως είναι υπερβολικός και το αποδεικνύουν η παρατηρούμενη υψηλή συχνότητα των νέων γάμων των διαζευγμένων και οι υψηλοί δείκτες γαμηλιότητας. Τελικά, ο θεσμός της οικογένειας παραμένει ακόμα ισχυρός κι ο τύπος της συζυγικής συντροφικής οικογένειας ο επικρατέστερος ».

3.2 Αιτίες διαζυγίου

Οι λόγοι για τους οποίους κάποιοι καταλήγουν στο διαζύγιο είναι διάφοροι και συχνά ακατανόητοι. Συνήθως, η απόφαση αυτή είναι αποτέλεσμα ενός συνόλου δυσκολιών και συγκρούσεων. Η Χατζηχρήστου στο βιβλίο της “Ο χωρισμός των γονέων, το διαζύγιο και τα παιδιά στη διπυρηνική οικογένεια και στο σχολείο” παραθέτει την άποψη των **Kitson & Sussman**, οι οποίοι αναφέρονται σε αποτελέσματα ερευνών που έχουν δείξει ότι τα ζευγάρια ανάλογα με το φύλο, άνδρας – γυναίκα, παραπονιούνται για διαφορετικά πράγματα. « Τα παράπονα των γυναικών αναφέρονται πιο συχνά στην ύπαρξη άλλων σεξουαλικών σχέσεων εκτός του γάμου, στην έλλειψη εμπιστοσύνης, σε ανωριμότητα, αλκοολισμό, οικονομικά και εργασιακά προβλήματα, ενώ τα παράπονα των ανδρών αφορούν υπερβολική προσήλωση στην εργασία, προβλήματα με συγγενείς και εξωτερικά γεγονότα όπως μια αλλαγή εργασίας, ένα τρίτο άτομο» (Χατζηχρήστου, 1999: 91).

Παρόλα αυτά, οι αιτίες διαζυγίου είναι πολλές και επί το πλείστον πηγάζουν από τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στην κοινωνία και στη μορφή της παραδοσιακής οικογένειας.

Ένας σημαντικός λόγος, είναι το πρόβλημα της ανεργίας που αντιμετωπίζουν σήμερα πολλοί άνθρωποι και οδηγεί σε οικονομικές

δυσκολίες. Το ζευγάρι ζώντας κάτω από αυτές τις συνθήκες δε μπορεί να αντεπεξέλθει οικονομικά στις διάφορες απαιτήσεις κι έτσι δημιουργούνται μεταξύ τους προστριβές και συγκρούσεις.

Άλλος λόγος (Χατζηκρήστου, **1999**), είναι η αλλαγή του παραδοσιακού ρόλου της γυναίκας. Σήμερα, η γυναίκα με την είσοδό της στον εργασιακό τομέα έχει καταφέρει να είναι οικονομικά ανεξάρτητη. Παράλληλα, έχει αποκτήσει μεγαλύτερη ισοτιμία και διαφορετική θέση μέσα στην οικογένεια απ' ό,τι παλιότερα. Όλα αυτά, σε συνδυασμό με τη μείωση της προκατάληψης των διαζευγμένων, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες μπορούν πλέον με μεγαλύτερη ευκολία και δυναμικότητα να αντιμετωπίσουν έναν ενδεχόμενο χωρισμό.

Επίσης, (Χουρδάκη, (β), **1989**) η έλλειψη προετοιμασίας του θεσμού του γάμου αποτελεί σοβαρό λόγο διαζυγίου. Οι άνθρωποι αποφασίζουν να παντρευτούν έχοντας άγνοια για τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις που θα αντιμετωπίσουν και όντας συναισθηματικά ανώριμοι στο να συμβιώσουν με το σύντροφό τους δυσκολεύονται, πιέζονται και καταλήγουν στη λύση του γάμου τους.

Μια πολύ συχνή αιτία διαζυγίου αποτελεί « η ρουτίνα του έγγαμου βίου » (**Henslin, 2000**). Η μαγεία του πρώτου καιρού της γνωριμίας του ζευγαριού χάνεται, καθώς αυτοί ζουν ολοένα και περισσότερο μαζί. Η συμβίωση τους έχει σαν αποτέλεσμα ο ένας να γνωρίσει σε βάθος την προσωπικότητα, τις συνήθειες και τα ελαττώματα του άλλου. Κάποιοι άνθρωποι κουράζονται και νιώθουν ανία μέσα σε αυτή την καθημερινότητα. Σταδιακά, χάνεται το ενδιαφέρον για το σύντροφό τους, δεν υπάρχει διάθεση για επικοινωνία, είναι έντονη η αδιαφορία και μειώνεται η ερωτική τους επιθυμία. Πολλές φορές, αναζητούν κάποιο άλλο πρόσωπο που θα τους προσφέρει το αίσθημα της ανανέωσης, με αποτέλεσμα να προδίδουν το σύζυγό τους (ο.π.).

Επιπλέον, λόγος διαζυγίου είναι η παρέμβαση τρίτων στα προσωπικά θέματα του ζευγαριού. Συχνά, εξωγενείς παράγοντες είτε αυτοί είναι συγγενικά πρόσωπα, είτε άτομα του φιλικού τους

περιβάλλοντος, παρεμβαίνουν σε θέματα που αφορούν τη συζυγική τους σχέση και οδηγούν το ζευγάρι σε συγκρούσεις.

Ακόμα, μια πολύ σοβαρή αιτία διάλυσης του γάμου είναι η κακοποίηση του ενός συζύγου σε βάρος του άλλου, μετά από έντονους καυγάδες και διαφωνίες.

Επιπρόσθετα, αιτία διαζυγίου αποτελεί το γεγονός της ατεκνίας. Είναι κοινά αποδεκτό, ότι τα παιδιά αποτελούν σημείο ολοκλήρωσης ενός ζευγαριού, έτσι η απουσία τους προκαλεί δυσάρεστα συναισθήματα.

Τέλος, είναι απαραίτητο να σημειωθεί « ότι όποια και αν είναι η αιτία του διαζυγίου, οι σύζυγοι πρέπει να σκεφθούν από κοινού, να εξετάσουν τις κατηγορίες που απευθύνουν ο ένας στον άλλο, να κάνουν μια ενδοσκόπηση και κατά κάποιο τρόπο έναν απολογισμό μόνο τότε θα ωριμάσει μέσα τους , η δύσκολη απόφαση » **(Garbar & Teodore, 1996, 123- 124).**

3. 3 Επιπτώσεις διαζυγίου στα μέλη της οικογένειας

« (Διάλογος μεταξύ του πατέρα και της τετράχρονης κόρης του)

Ο πατέρας: - Ξέρεις τι είναι αγάπη;

Η κόρη : - Ναι. Αγάπη είναι σαν μια ρόδα που έχουν όλοι οι άνθρωποι στην πλάτη τους κι όσο αυτή γυρίζει, αγαπάμε. Όταν αυτή η ρόδα σταματήσει να γυρίζει, σταματάμε να αγαπάμε.

Ο πατέρας: - Και δεν μπορούμε να ξανααγαπήσουμε, όταν σταματήσει;

Η κόρη : - Μπορούμε, μα θέλει μεγάλη προσπάθεια για να ξανακουνηθεί η ρόδα.»

(Λιάρος Δ., 1993: 36)

Στη σημερινή εποχή αρκετοί γάμοι δεν έχουν αισιόδοξη πορεία και καταλήγουν σε διαζύγιο. Πολλοί υποστηρίζουν την άποψη ότι είναι προτιμότερος ένας χωρισμός από μια κακή συμβίωση, που χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις και διαμάχες. Ωστόσο, ένα διαζύγιο είναι μια διαδικασία γεμάτη δυσάρεστα συναισθήματα και δεν παύει ποτέ να αποτελεί ένα τραυματικό γεγονός, το οποίο έχει επιπτώσεις σε όλη την οικογένεια.

Στην περίπτωση, που το ζευγάρι δεν έχει παιδιά (Χουρδάκη, (α), 1982) η κατάσταση είναι πιο εύκολη και δημιουργούνται λιγότερα προβλήματα. Εδώ, οι σύζυγοι δεν έχουν να λογοδοτήσουν σε κάποιον άλλον, οπότε δέχονται τις συνέπειες και συνεχίζουν τη ζωή τους προσπαθώντας να ξεπεράσουν αυτό το γεγονός.

Αντίθετα, όταν το ζευγάρι έχει αποκτήσει παιδί, τα πράγματα γίνονται πολύπλοκα. Όλες τις δυσκολίες και τις ταλαιπωρίες που θα αντιμετωπίσουν οι γονείς, θα τις υποστεί και το παιδί (ο.π.). Έτσι, οι γονείς έχουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί τους. Είναι σημαντικό να του μιλήσουν, να του εξηγήσουν την πραγματικότητα, βρίσκοντας λόγια που να αρμόζουν στην ηλικία του. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης να του ανακοινώσουν την απόφασή τους και να το προετοιμάσουν για όσα θα επακολουθήσουν.

Εν τούτοις, οι γονείς θα πρέπει να σκεφθούν καλά και να είναι σίγουροι για την απόφαση που έχουν πάρει. « Δεν διευκολύνεται η κατάσταση όταν αναποφάσιστοι γονείς χωρίζουν, ξανασιμίζουν, χωρίζουν ξανά... και ούτω καθ'εξής. Είναι σκληρό οι ελπίδες των παιδιών να μεγαλώνουν, μετά να συντρίβονται και μετά να ξαναγεννιούνται » (Herbert, (β), 1998: 20).

3.3.1 Επιπτώσεις διαζυγίου στους συζύγους

Το διαζύγιο είναι μια διαδικασία που οδηγεί στη διάλυση της σχέσης των συζύγων, αλλά και ολόκληρης της οικογένειας. Κατά τη διάρκεια του χωρισμού, οι σύζυγοι αντιμετωπίζουν δυσάρεστες καταστάσεις και περνούν από διάφορες φάσεις. Αυτές σύμφωνα με τον **Guttman (1993)**, είναι α) η φάση πριν το διαζύγιο, β) η φάση κατά τη διάρκεια του διαζυγίου και γ) η φάση μετά το χωρισμό. Η καθεμιά από αυτές έχει και διαφορετικές δυσκολίες (ο.π.).

Συνήθως, η περίοδος πριν το χωρισμό χαρακτηρίζεται από έντονα συναισθήματα. Εδώ, οι σύζυγοι συζητούν για την άσχημη πορεία της σχέσης τους και καταλήγουν στη διάλυση του γάμου τους. Εδώ συγκεκριμένα, η Χατζηκρήστου στο βιβλίο της « Ο χωρισμός των γονέων, το διαζύγιο και τα παιδιά, η προσαρμογή των παιδιών στη διπυρηνική οικογένεια και στο σχολείο » (1999) παραθέτει την άποψη της **Kelly**, η οποία αναφέρει ότι ο ένας από τους συζύγους θέλει να χωρίσει πολύ περισσότερο από ότι θέλει ο άλλος, ή σε διαφορετική περίπτωση δεν θέλει να χωρίσει καθόλου, οπότε διαφέρουν αντίστοιχα οι αντιδράσεις τους και τα συναισθήματά τους (ο. π.). Ωστόσο και οι δύο σύζυγοι ταλαιπωρούνται και υποφέρουν ανεξάρτητα με το ποιος παίρνει την πρωτοβουλία για το χωρισμό.

Κατά τη διάρκεια του διαζυγίου (Δραγάση- Σηφάκη, **1999**), ξεσπούν έντονοι καυγάδες και διαμάχες που πολλές φορές έχουν να κάνουν για το ποιος θα κρατήσει την κηδεμονία του παιδιού. Ο ένας από τους δύο συζύγους παίρνει διαφορετικό δρόμο και φεύγει οριστικά από τη ζωή του άλλου. Σ' αυτή τη φάση κυριαρχούν συναισθήματα όπως θυμός, ενοχή, πικρία, απογοήτευση, φόβος και άγχος (ο. π.). Συγκεκριμένα, ο σύζυγος που μένει αισθάνεται θυμό και απόρριψη λόγω της εγκατάλειψής του. Αντίθετα, ο σύζυγος που φεύγει πιστεύει ότι είναι ένοχος απέναντι στο παιδί του, επειδή ζει μακριά του και νιώθει υπεύθυνος για τη διάλυση της οικογένειάς του. Παρόλα αυτά, οι σύζυγοι βιώνουν και οι δύο την απογοήτευση, εξαιτίας του αποτυχημένου γάμου. Επιπλέον, είναι έντονο σ' αυτούς το άγχος και ο φόβος, διότι έχουν να αντιμετωπίσουν μόνοι, καινούργιες καταστάσεις και να κάνουν μία νέα αρχή.

Είναι γεγονός, ότι το διαζύγιο είναι μία διαδικασία που προκαλεί πίεση, ανησυχία και θλίψη και έχει σοβαρό αντίκτυπο στην υγεία των συζύγων. Σύμφωνα με τον **Dominian (1998)**, πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι σε άτομα διαζευγμένα παρουσιάζονται διάφορα σωματικά και ψυχικά νοσήματα. Κάποια απ' αυτά είναι τα καρδιακά νοσήματα, η εμφάνιση καρκίνου, η κατάθλιψη και οι αυτοκτονίες.

Ο χωρισμός μεταξύ του ζευγαριού δημιουργεί κυρίως σοβαρό πρόβλημα στον/ στην σύζυγο που κρατάει το παιδί και συνήθως, είναι η γυναίκα. Σύμφωνα με τον Κυριακίδη (**1998**), πολλές γυναίκες έχουν δυσεπίλυτα οικονομικά προβλήματα, ενώ έχουν άμεση ανάγκη από μια σταθερή εργασία. Ταυτόχρονα, καλούνται να λύσουν τα δικά τους ψυχολογικά προβλήματα, καθώς και των παιδιών τους. Πράγματι, οι γυναίκες νιώθουν περισσότερο έντονα στιγματισμένες από τους άντρες (ο.π.).

Μετά το διαζύγιο, οι σύντροφοι προσπαθούν να ηρεμήσουν και να συνεχίσουν τη ζωή τους. Ο κάθε άνθρωπος αντιδρά διαφορετικά σ' αυτή τη νέα κατάσταση. Οι **Garbar & Theodore (1996)**, αναφέρουν ότι κάποιοι αφοσιώνονται στη δουλειά τους, άλλοι ψάχνουν για νέους

ερωτικούς συντρόφους, ενώ άλλοι αποδέχονται την πραγματικότητα και προσπαθούν να ξαναβρουν τον εαυτό τους (ο.π.).

Ωστόσο, υπάρχει περίπτωση κάποιος να αδυνατεί να ξεπεράσει αυτό το συμβάν. Τότε, είναι χρήσιμο να ζητήσει τη βοήθεια ενός ειδικού όπως ψυχολόγου, κοινωνικού λειτουργού, κάποιον που θα μπορέσει να κατανοήσει το πρόβλημά του. Επίσης, είναι καλό να έρθει σε επαφή με συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα που μπορούν να τον υποστηρίξουν και να τον κάνουν να νιώσει άνετα.

Τέλος, το άτομο βγαίνοντας από έναν αποτυχημένο γάμο πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες του και να επεξεργαστεί τα αρνητικά συναισθήματα του θυμού και της θλίψης που τον βαραίνουν. Είναι ωφέλιμο να αποκτήσει μία φιλική σχέση με τον πρώην σύζυγο, ώστε να μπορέσει να συνεργαστεί μαζί του για την από κοινού διαπαιδαγώγηση του παιδιού τους. Με αυτόν τον τρόπο θα καταφέρει να κερδίσει την ψυχική του ηρεμία. Παράλληλα, το ίδιο άτομο δεν πρέπει να παραλείψει να φροντίσει την σωματική του υγεία. Επίσης, είναι απαραίτητο να απασχοληθεί με νέες δραστηριότητες, να γνωρίσει νέους ανθρώπους και να βιώσει ευχάριστες εμπειρίες. Έτσι, θα αρχίσει να βλέπει τα πράγματα με περισσότερη αισιοδοξία και θα προχωρήσει στη ζωή του ελπίζοντας για το καλύτερο.

3.3.2 Επιπτώσεις διαζυγίου στα παιδιά

Στην εποχή μας, ένα από τα πιο συνηθισμένα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, είναι αυτό του διαζυγίου. Πράγματι, ο χωρισμός των γονέων μπορεί να προκαλέσει πολλά τραύματα στο παιδί, έχοντας διάφορες επιπτώσεις στην ψυχολογία του.

Σύμφωνα με την Γεωργίου- Νίλσεν (2002: 153), « η οικογενειακή αναστάτωση βιώνεται από κάθε παιδί με έναν τρόπο που εξαρτάται από την ηλικία του, την προσωπικότητά του, τη θέση που κατέχει στη σειρά των αδελφών του και από την προσωπική του ιστορία στο πλαίσιο της οικογένειας».

Τα παιδιά αντιλαμβάνονται διαφορετικά το διαζύγιο και αυτό εξαρτάται από την ηλικία στην οποία βρίσκονται. Στην προσχολική ηλικία, ταραζούνται ιδιαίτερα από το χωρισμό των γονιών τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα αναστατωμένα και να φοβούνται ότι οι γονείς τους θα τα εγκαταλείψουν. Έχοντας αυτή τη φοβία, παρουσιάζουν διαταραχές στον ύπνο τους και βλέπουν εφιάλτες. Ακόμα, κατά τον **Dominian (1998: 251)**, τα παιδιά έχουν « την τάση να παλινδρομούν, στη φάση ελέγχου των σφιγκτήρων τους και αρχίζουν να βρέχονται ή να λερώνονται ».

Τα παιδιά της σχολικής ηλικίας αρνούνται να δεχτούν το γεγονός του χωρισμού και τρέφουν ελπίδες πως οι γονείς τους θα ξανασιμίσουν. Επίσης, νιώθουν λύπη και θλίψη για τη διάλυση της οικογένειας τους και παρουσιάζουν πτώση στη σχολική τους επίδοση. Παράλληλα, έχουν ξεσπάσματα θυμού προς το μέρος και των δυο γονιών, αλλά κυρίως προς το γονιό που ζει μαζί τους. Ακόμα, παρατηρείται έντονη επιθετικότητα.

Κατά τον **Herbert (β) (1998)**, τα παιδιά στην προεφηβική ηλικία συνηθίζουν να κλείνονται στον εαυτό τους και να μην συζητούν για αυτά που αισθάνονται. Παρόλα αυτά ο πόνος συνεχίζει να είναι μεγάλος και προσπαθούν να ξεχαστούν επιδίδοντας σε διάφορες

δραστηριότητες και κυρίως στο παιχνίδι. Επίσης, εξακολουθούν να έχουν έντονο θυμό απέναντι στους γονείς τους (ο. π.).

Στην εφηβική ηλικία, οι έφηβοι αισθάνονται μοναξιά και συχνά εμφανίζουν συμπτώματα κατάθλιψης. Ταυτόχρονα, η σχολική τους επίδοση παρουσιάζει μείωση. Επιπλέον, νιώθουν ανασφάλεια μέσα στην οικογένεια τους και συχνά βρίσκουν καταφύγιο στις φιλικές σχέσεις.

Είναι γεγονός, ότι το διαζύγιο αποτελεί μια επώδυνη εμπειρία για τα παιδιά. Παρατηρείται συχνά, ότι τα άτομα με την ενηλικίωση τους δεν έχουν ξεπεράσει το χωρισμό των γονιών τους, αντίθετα νιώθουν έντονα στιγματισμένα. Εδώ, παρουσιάζονται οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις του διαζυγίου και κάποιες από αυτές είναι « η τάση για παραβατικότητα που εμφανίζουν οι ενήλικοι » (**Herbert, (β), 1998: 27**) και η φοβία τους να δημιουργήσουν (**Κογκίδου, (α), 1995**) πιο στενή σχέση με άλλους ανθρώπους.

Ωστόσο, οι γονείς οφείλουν να κάνουν μεγάλη προσπάθεια, ώστε τα παιδιά να βιώσουν το χωρισμό έχοντας όσο το δυνατόν λιγότερο δυσάρεστα συναισθήματα. Οι γονείς είναι απαραίτητο να ενημερώσουν και οι δύο το παιδί για την απόφαση τους. Μπορούν με ήπιο τρόπο να του εξηγήσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και ότι επιθυμούν να ζουν χωριστά. Πρέπει να τονίσουν στο παιδί ότι στην απόφαση τους εκείνο δεν έχει καμία ευθύνη, ώστε να το απαλλάξουν από αισθήματα ενοχής. Μπορούν να του δώσουν τη δυνατότητα να επιλέξει το γονέα με τον οποίο θέλει να μείνει και να το διαβεβαιώσουν ότι ανεξάρτητα με την επιλογή του, θα έχει τακτική επικοινωνία με τον γονέα που θα είναι μακριά. Επίσης, κάτι πολύ βασικό είναι να του μιλήσουν για την απέραντη αγάπη που νιώθουν για εκείνο. Άλλωστε, όπως λέει και **Δραγάση- Σηφάκη (1999)**, ο γονιός μπορεί να πάψει να είναι σύζυγος, αλλά δεν θα πάψει ποτέ να είναι γονιός.

Τέλος, πιστεύεται ότι οι συνέπειες του διαζυγίου σε παιδιά και γονείς δεν είναι τόσο αρνητικές όσο δείχνουν. Με την βοήθεια των ειδικών, γονείς και παιδιά συνειδητοποιούν το πρόβλημα της αλλαγής, ωριμάζουν και συνεργάζονται (**Χουρδάκη, (α), 1982**).

B. ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο- ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

1.1 Μονογονεϊκές οικογένειες

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο υπάρχουν διάφοροι τύποι οικογενειών. Ένας από αυτούς είναι και η μονογονεϊκή οικογένεια, η οποία αποτελείται από έναν μόνο γονέα με ένα ή περισσότερα παιδιά. Σύμφωνα με την άποψη πολλών συγγραφέων (Μαντζιάφου – Κανελλοπούλου, 1981 / Garbar & Theodore, 1996 / Παπαϊωάννου, 2000 / Τσαούσης, 2000) οι μονογονεϊκές οικογένειες προέρχονται από γάμους που διαλύθηκαν με το θάνατο ενός γονιού ή με διαζύγιο και από γάμους που δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ μετά από εκούσια ή ακούσια επιλογή των γονέων (ο.π.).

Παλαιότερα, επικρατούσε η άποψη ότι μια μονογονεϊκή οικογένεια είναι και προβληματική. Η κοινωνία σιγματίζε τα μέλη ενός τέτοιου οικογενειακού συστήματος, με αποτέλεσμα εκείνα να νιώθουν μειονεκτικά σε σχέση με τους υπόλοιπους που ανήκαν σε «φυσιολογικές» οικογένειες.

Με την πάροδο του χρόνου όμως τα πράγματα άλλαξαν. Οι προκαταλήψεις (Michel, 2000) σε σχέση με τις μονογονεϊκές οικογένειες σιγά-σιγά εξασθενούν. Σε αυτό οδήγησε η τάση των γυναικών για ανεξαρτησία, αυτονομία και επιθυμία τους για εργασία έξω από το σπίτι. Επίσης, η αύξηση των διαζυγίων και η μείωση της γαμηλιότητας έφεραν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία περισσότερων μονογονεϊκών συστημάτων (ο. π.).

Σήμερα, παρατηρείται σε πολλές χώρες της Ευρώπης, καθώς και της Αμερικής μεγάλη αύξηση των μονογονεϊκών νοικοκυριών. Αντίθετα, (Κυριακίδης, 1998) η Ελλάδα διατηρεί σε σχέση με τις χώρες αυτές το μικρότερο ποσοστό, το οποίο όμως έχει αυξητικές τάσεις. Στην Ελλάδα

δεν υπάρχει μεγάλο ποσοστό μονογονεϊκών οικογενειών και αυτό εξηγείται στο ότι διατηρείται ακόμη έντονο το στοιχείο της ελληνικής παραδοσιακής οικογένειας.

Αξιζει να σημειωθεί η διάκριση των μονογονεϊκών οικογενειών σε τύπους σχέσεων, από τους **Garbar & Theodore (1996: 147- 150)**:

- Οι χωρισμένοι γονείς. Και οι δύο γονείς των παιδιών είναι εν ζωή. Τα παιδιά μεγαλώνουν με τον γονέα που έχει αναλάβει την κηδεμονία τους, αλλά παράλληλα έχουν επαφή και με τον άλλο γονέα. Παράδειγμα: «*Η Corinne ζήτησε διαζύγιο και βρέθηκε μόνη με τα δυο της παιδιά. Η περίπτωση της είναι η πλέον συνηθισμένη*».
- Η μητέρα που ζει μόνο μ' ένα παιδί του οποίου, η ταυτότητα του πατέρα είναι άγνωστη. Σ' αυτή την περίπτωση, το παιδί συνήθως δεν γνωρίζει τον πατέρα του. Σε τέτοιες περιπτώσεις (Κογκίδου, (β), 2004) οι μητέρες είναι λιγότερο ευνοημένες , δεν έχουν βοήθεια από το οικείο περιβάλλον και αντιμετωπίζουν την κοινωνική κατακραυγή.
- Η μητέρα γνωρίζει την ταυτότητα του πατέρα, αλλά εκείνος αρνείται να αναγνωρίσει το παιδί. Εκείνη αποφασίζει να το μεγαλώσει μόνη της. Υπάρχει περίπτωση το παιδί να μάθει ποιος είναι ο πατέρας του, αν το ίδιο το παιδί τον αναζητήσει ή αν η μητέρα θελήσει να μιλήσει για αυτόν. Παράδειγμα : « *Η Νάντια έχει ένα αγοράκι δέκα μηνών, ο πατέρας έφυγε όταν εκείνη ήταν έγκυος. Το μεγαλώνει μόνη, στο ξενοδοχείο της μητέρας της: “ Αυτό το παιδί μου έσωσε τη ζωή, χάρη σ’ αυτό σταμάτησα τα ναρκωτικά. Χωρίς αυτό, δεν θα ήμουν ίσως εδώ τώρα ”* ».
- Η « εκούσια μονογονεϊκή οικογένεια »: Είναι η συνειδητή επιλογή του γονέα να κάνει ένα παιδί, αλλά να το μεγαλώσει μόνος του. Παράδειγμα : « *Η Μαρίνα δεν έβρισκε σύντροφο της αρεσκείας της, αλλά ήθελε ένα παιδί. Αποφάσισε, λοιπόν, να το “κάνει μόνη της” : “ Δε λέω ότι μια οικογένεια χωρίς πατέρα είναι καλύτερη, υποστηρίζω, όμως, ότι πιθανώς υπάρχουν*

διάφοροι τρόποι για να αναθρέψει κανείς τα παιδιά του και πως δεν υπάρχει ιδανική λύση. Δεσμεύτηκα με το παιδί και αυτό είναι υπέροχο. Δεν μετανιώνω καθόλου, έστω κι αν η μοναξιά και η κούραση είναι μερικές φορές ανυπόφορες. Τα πράγματα δεν είναι πάντα ευκολότερα όταν υπάρχουν δύο γονείς, είναι απλώς διαφορετικά ” ».

- Οι χήρες και οι χήροι. Το παιδί γνωρίζει περισσότερο ή λιγότερο τον άλλο γονέα, μέχρι τη στιγμή που εκείνος «χάνεται». Σε αυτή τη περίπτωση το παιδί εξιδανικεύει το νεκρό πατέρα.
- Η ελεύθερη σχέση μεταξύ δύο γονέων που δεν ζουν κάτω από την ίδια στέγη. Και οι δυο γονείς έχουν αναγνωρίσει το παιδί, αλλά δεν συγκατοικούν. Σε αυτή τη περίπτωση, το παιδί έχει συνηθίσει αυτή τη κατάσταση αφού έχει ζήσει ανέκαθεν με αυτόν τον τρόπο.
- Η υιοθεσία. Μοναχικά άτομα υιοθετούν ένα ή περισσότερα παιδιά. Παράδειγμα : « *Η Madlen ήταν ανύπαντρη και ήθελε ένα παιδί. Υιοθέτησε δύο παιδιά από το Περού, ένα αγόρι και ένα κορίτσι: “ Γιατί να κάνω παιδιά, όταν υπάρχουν ορφανά παιδιά που ψάχνουν γονείς; ”* ».

1.2 Χαρακτηριστικά μονογονεϊκών οικογενειών

Είναι γενικά αποδεκτό, ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούνται από έναν μόνο γονέα, ο οποίος συνήθως είναι η μητέρα. Αυτή η άποψη, σύμφωνα με την Μαντζιάφου-Κανελλοπούλου (1981:22), « εξηγείται κυρίως από το γεγονός ότι στην περίπτωση του διαζυγίου, η επιμέλεια των παιδιών στα υψηλότερα ποσοστά ανατίθεται στην μητέρα όπως επίσης κι από το γεγονός ότι, όταν πρόκειται για παιδιά είτε προέρχονται από ένα νόμιμο γάμο είτε από μια γέννηση έξω από τον γάμο, στη μεγάλη πλειονότητα η μητέρα είναι αυτή που ασχολείται με το παιδί κι επομένως, κατά ένα τρόπο γενικό και παραδοσιακό, αυτή θεωρείται η πρώτη υπεύθυνη για το μέγαλωμα του παιδιού » (ο.π.).

Οι περισσότερες γυναίκες που μεγαλώνουν μόνες τα παιδιά τους, αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα κυρίως οικονομικά. Συνήθως, δυσκολεύονται να βρουν εργασία με ικανοποιητικό μισθό με αποτέλεσμα να μην μπορούν να αντεπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις. Μερικές από αυτές εργάζονται πολλές ώρες χωρίς να αφιερώνουν αρκετό χρόνο στην ανατροφή των παιδιών τους.

Τα χαρακτηριστικά που διέπουν τις συγκεκριμένες γυναίκες είναι ότι έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ότι στερούνται τη συναισθηματική υποστήριξη τρίτων προσώπων, διατηρούν χαμηλό εισόδημα και δεν έχουν χρόνο για κοινωνικές συναναστροφές με αποτέλεσμα να ζουν περιθωριοποιημένες από το κοινωνικό σύνολο. Αν και οι περισσότεροι άνθρωποι δεν επιθυμούν να είναι « μοναχικοί » παρόλα αυτά υπάρχει μια μειονότητα γονέων οι οποίοι επιλέγουν να δημιουργούν μονογονεϊκές οικογένειες. Πρόκειται κυρίως για γυναίκες με οικονομική άνεση οι οποίες προτιμούν να είναι ανεξάρτητες και να μεγαλώνουν τα παιδιά τους χωρίς την παρουσία του συζύγου.

Από την άλλη, υπάρχουν μονογονεϊκά νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους είναι ο άνδρας. Αυτό προκύπτει, όταν η μητέρα θεωρείται ακατάλληλη από το νόμο να εξασφαλίσει καλή ανατροφή στα παιδιά της.

Οι άνδρες που διατηρούν μόνοι μια οικογένεια κατά κοινή ομολογία, δυσκολεύονται πάρα πολύ στο να αναλάβουν εξ' ολοκλήρου τη φροντίδα των παιδιών, διότι δεν είναι προετοιμασμένοι γι' αυτό το ρόλο.

Οι απόψεις για τον « μοναχικό » πατέρα είναι διφορούμενες. Από τη μία η κοινωνία αμφισβητεί την ικανότητα του πατέρα να αναθρέψει σωστά τα παιδιά του. Από την άλλη όμως αποτελεί αντικείμενο θαυμασμού όταν εκείνος τα καταφέρνει καλά στις οικογενειακές του υποχρεώσεις.

Οι προηγούμενες αναφορές μας άγουν στο συμπέρασμα ότι αν και οι μονογονεϊκές οικογένειες στιγματίζονται αρνητικά από την κοινωνία, σύμφωνα με τη **Satir (2000: 189)** « μπορούν να γίνουν ένα πανέμορφο πλαίσιο για να ζει κανείς, υπάρχουν όλες οι πιθανότητες και οι τεχνικές για να πραγματοποιηθεί αυτό ».

1.3 Επιδράσεις της μονογονεϊκής οικογένειας, στη μητέρα και στο παιδί

Οι γονείς που μεγαλώνουν μόνοι τα παιδιά τους, είτε επειδή το επέλεξαν είτε επειδή έτσι αναγκάστηκαν να κάνουν, τις περισσότερες φορές αντιμετωπίζουν κάποιες δυσκολίες και προβλήματα τα οποία δυσχεραίνουν το έργο τους.

Σύμφωνα με τους **Garbar & Theodore (1996)**, οι μόνοι γονείς καταναλώνουν μια τεράστια φυσική και ψυχική ενέργεια, επειδή είναι αναγκασμένοι να διευθετήσουν εκτός από τα προσωπικά αισθήματα αποτυχίας και ενοχής όλες τις οικιακές, παιδαγωγικές και σχολικές υποχρεώσεις που πριν μοιράζονταν με κάποιον άλλον.

Συνήθως (Μαντζιάφου- Κανελλοπούλου, **1981**), η μητέρα που απομένει μόνη να μεγαλώνει τα παιδιά της αντιμετωπίζει μεγάλα οικονομικά προβλήματα, οπότε αναγκάζεται να δουλεύει περισσότερο και πιο σκληρά. Έτσι, μειώνεται ο χρόνος που αφιερώνει στην οικογένειά της και οξύνονται οι δυσκολίες που ήδη αντιμετωπίζει στη διαχείριση της οικιακής και γονεϊκής ζωής. Οι οικονομικές δυσχέρειες είναι η αιτία που οι περισσότερες “μοναχικές” μητέρες παρουσιάζουν ψυχολογικά προβλήματα όπως αίσθημα μοναξιάς, απογοήτευσης και αποτυχίας για τη ζωή, καθώς και προβλήματα υγείας όπως άγχος και ευαισθητοποίηση του νευρικού συστήματος.

Επιπλέον, οι γυναίκες των μονογονεϊκών οικογενειών δεν εισπράττουν την ίδια κοινωνική εκτίμηση με τους άνδρες αντίστοιχων οικογενειών και αυτό τις κάνει ακόμη πιο ευάλωτες. Επίσης, στερούνται τον χρόνο ψυχαγωγίας, αφού τον ελεύθερο χρόνο τους ασχολούνται με την ανατροφή των παιδιών τους, με αποτέλεσμα να απομονώνονται από τον κοινωνικό περίγυρο (ο. π.).

Γενικά, οι γονείς μονογονεϊκών νοικοκυριών ανησυχούν για το αν θα καταφέρουν να διατηρήσουν τις ισορροπίες στην οικογένεια τους και αν θα μεγαλώσουν σωστά τα παιδιά τους. Από τη μία οι μητέρες

(Herbert, (β), 1998) ανησυχούν για θέματα πειθαρχίας ειδικά όταν το παιδί καταφεύγει στην επιθετική συμπεριφορά και από την άλλη οι πατέρες νιώθουν ότι τους λείπει η διαισθητική ικανότητα, δηλαδή ότι στερούνται την ευαισθησία που έχουν οι γυναίκες να κατανοούν τα παιδιά τους (ο. π.).

Παρόλα αυτά, υπάρχουν και περιπτώσεις “μοναχικών” γονέων που υποστηρίζουν ότι αυτός ο τύπος οικογένειας προσφέρει και πλεονεκτήματα, όπως το γεγονός ότι αποφεύγονται οι συζυγικοί καυγάδες και οι συγκρούσεις και έτσι το παιδί μεγαλώνει σε ένα ήσυχο οικογενειακό περιβάλλον. Επιπλέον, ο γονιός και το παιδί έρχονται πιο κοντά δημιουργώντας μια πιο στενή συναισθηματική σχέση. Η απουσία του συζύγου από το σπίτι, τους δίνει τη δυνατότητα (Sayres, 2000) να πειραματιστούν με καινούργιους ρόλους γονέων από τους οποίους αντλούν μεγαλύτερη χαρά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη πολλών επαγγελματικά επιτυχημένων γυναικών, οι οποίες υποστηρίζουν ότι προτιμούν να έχουν ένα παιδί παρά ένα σύζυγο (ο.π.).

Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί ότι είναι πολύ εύκολο για το γονιό που απέμεινε να περάσει αρνητικά συναισθήματα στο παιδί για το γονιό που έφυγε, ειδικά σε περιπτώσεις διαζυγίου ή εγκατάλειψης. Κάτι τέτοιο είναι πολύ πιθανό να δημιουργήσει στο αγόρι αισθήματα ενοχής για τη φύση του και αντίστοιχα στο κορίτσι αποστροφή για το άλλο φύλο. Οπότε μια μητέρα οφείλει να κάνει τεράστιες προσπάθειες, ώστε να μην διασπρεβλώνει την εικόνα του αρσενικού. Όπως υποστηρίζει και η Satir (2000: 190) « μεγάλο πρόβλημα με τις οικογένειες ενός γονιού είναι η παρουσίαση μιας συνολικής εικόνας του αρσενικού και του θηλυκού ».

Πολλές φορές στις μονογονεϊκές οικογένειες παρατηρείται (Σκόδρα, 1998) το παιδί να κατηγορεί τον μόνο γονέα για την απομάκρυνση του άλλου γονέα από το σπίτι, με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται συγκρούσεις μεταξύ τους. Από την άλλη ο γονέας, επειδή νιώθει μόνος και ανασφαλής, δημιουργεί ένα πολύ έντονο συναισθηματικό δεσμό με το παιδί και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αντιστρέφονται οι ρόλοι και το παιδί να αναλαμβάνει το ρόλο του γονέα. Αυτή η κατάσταση είναι δυσλειτουργική για την ανάπτυξη της

προσωπικότητας του παιδιού. Και από την άλλη δημιουργεί προβλήματα στον γονέα όταν εκείνος επιθυμεί να επιστρέψει στην κοινωνική του ζωή.

Η Χατζηχρήστου (1999) στο “ Ο χωρισμός των γονέων, το διαζύγιο και τα παιδιά, η προσαρμογή των παιδιών στη διπυρηνική οικογένεια και στο σχολείο ” , παραθέτει την άποψη των **Morawetz & Walker**, οι οποίοι πιστεύουν ότι στις μονογονεϊκές οικογένειες προκύπτουν προβλήματα στη σχέση μόνου γονιού- παιδιού όταν:

- Το παιδί θεωρείται η προσωποποίηση του απόντα γονέα, οπότε η μητέρα κατηγορεί το παιδί ότι μοιάζει στον πατέρα του υποδεικνύοντας του διαρκώς τα ελαττώματά του
- Ο γονέας “παντρεύεται” το παιδί, στην περίπτωση αυτή η σχέση του γονέα και του παιδιού γίνεται πιο στενή συναισθηματικά. Συγκεκριμένα, (**Herbert, (a), 1997**) ο γονέας προσκολλάται στο παιδί προσπαθώντας να αντισταθμίσει την απώλεια του συντρόφου του. Κατά συνέπεια, απαιτεί από το παιδί να μεγαλώσει πρόωρα και προσπαθεί να αναπληρώσει με διάφορους τρόπους το κενό του απόντος γονέα με αποτέλεσμα να προκαλεί ένα είδος “συναισθηματικής κλειστοφοβίας” (ο.π.).
- Το παιδί θεωρείται βαρύ φορτίο και εμπόδιο για την προσαρμογή σε μια καινούργια φάση της ζωής του γονιού. Όλη αυτή η κατάσταση δημιουργεί ενοχές στο παιδί και νιώθει μόνο και εγκαταλελειμμένο.
- Ο μόνος γονέας καταλήγει να είναι εξαρτημένος από την οικογένεια καταγωγής του. Πρόκειται για περιπτώσεις όπου ο γονέας, συνήθως η μητέρα, δεν εργάζεται αλλά συντηρείται οικονομικά από την οικογένειά της. Έτσι, είναι πολύ πιθανό οι παππούδες να αναλάβουν την ανατροφή των παιδιών με αποτέλεσμα να μην εξελιχθεί σωστά η σχέση μητέρας- παιδιού.

Ακόμα, ο Κούρος (1993) υποστηρίζει ότι η μητέρα που ζει μόνη με το παιδί της, “κρεμιέται” από πάνω του. Έχει την τάση να περιβάλλει το παιδί της με μια αποκλειστική αγάπη ,αφ’ ενός για να αναπληρώσει τον πατέρα, αφετέρου για να γεμίζει τη μοναξιά της. Έτσι, μεγαλώνει ένα

παιδί απαιτητικό και ανίκανο να τα βγάλει πέρα χωρίς τις φροντίδες της μητέρας του.

Αντίθετα, η μητέρα πρέπει να οδηγεί το παιδί μέρα τη μέρα όλο και πιο μακριά της, ώστε να μπορέσει εκείνο να υπάρξει χωρίς εκείνη. Έτσι, ώστε να γίνει ένας αυτόνομος άνδρας ή μια αυτόνομη γυναίκα.

Επιπλέον, η μητέρα οφείλει να δώσει στο παιδί την ευκαιρία να συναντήσει ανθρώπους με τους οποίους θα μπορέσει να δημιουργήσει σχέσεις εμπιστοσύνης και αγάπης, όπως θείους, παππούδες, νονούς, γείτονες, φίλους. Είναι πολύ θετικό για το παιδί, όταν η μητέρα του διατηρεί καλές σχέσεις με την οικογένεια καταγωγής της, διότι το παιδί νιώθει ότι ανήκει κάπου.

Επίσης, θεωρείται πολύ σημαντικό (**Satir, 2000: 191**) η μητέρα να « εξηγήσει στο παιδί τη διαφορά ανάμεσα στην ικανότητα του σε μια συγκεκριμένη προσπάθεια και στην ανάληψη ενός μόνιμου ρόλου ». Για παράδειγμα, ένα παιδί δεκαεπτά ετών είναι ικανό να βοηθήσει τη μητέρα του σε διάφορες δουλειές όπως το να αναλάβει τα ψώνια από το σουπερμάρκετ ή να πληρώσει λογαριασμούς αυτό όμως δεν σημαίνει ότι είναι υποχρεωμένο να αναλάβει καθήκοντα συναρχηγού.

Η βασικότερη ανάγκη ενός γονέα ο οποίος μεγαλώνει μόνος τα παιδιά του είναι η υποστήριξη και η σωστή πληροφόρηση για αυτά και την ανάπτυξή τους. Οπότε, είναι πολύ χρήσιμη η συμβουλή ψυχολόγου ή κοινωνικού λειτουργού, ο οποίος είναι ειδικός σε διάφορα θέματα που αφορούν τα παιδιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°- ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΜΕΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

2.1 Ανάγκη για συντροφικότητα

Μετά το χωρισμό, η μητέρα- που είναι συνήθως ο μόνος γονέας- περνάει από διάφορα στάδια, προκειμένου να ξεχάσει το παρελθόν της και να προσαρμοστεί στη σημερινή κατάσταση. Βέβαια, αυτό απαιτεί πολύ δουλειά από μέρους της. Είναι καλό για εκείνη να αφιερώσει αρκετό χρόνο για να σκεφτεί τις ανάγκες της, να αξιολογήσει τη ζωή της και να βάλει σε μια τάξη τα συναισθήματά της.

Κύριο χαρακτηριστικό των μόνων γονέων είναι το αίσθημα της μοναξιάς. Πολλοί προσπαθούν να το ξεπεράσουν, ξεκινώντας μια ζωή πιο κοινωνική. Τον ελεύθερο χρόνο τους πηγαίνουν σε φιλικές συγκεντρώσεις, διασκεδάζουν και γνωρίζουν νέους ανθρώπους. Η επιστροφή του γονέα σε κοινωνικές συναναστροφές (**Lansky, 1989**) ωφελεί από τη μία τον ίδιο, γιατί τον απελευθερώνει από την έμμονη ενασχόλησή του με το παιδί και από την άλλη ωφελεί το παιδί, διότι καταντά κουραστικό για εκείνο να περιστρέφεται η ζωή του γονιού του γύρω από αυτό (ο. π.) .

Μέσω αυτών των συναναστροφών μπορεί να εμφανιστεί ένας άνθρωπος που να προκαλέσει το ενδιαφέρον του γονέα και να ξεκινήσει μια αμοιβαία συμπάθεια ή ένα φλερτ. Αυτή η φάση παρόλο που είναι ευχάριστη, διότι το φλερτ είναι κάτι που είχε απουσιάσει από τη ζωή του, τον βάζει σε πολλούς προβληματισμούς. Η σκέψη ενός ενδεχόμενου δεσμού του προκαλεί ιδιαίτερο άγχος και φόβο. Πίσω από αυτά τα συναισθήματα κρύβονται η χαμηλή αυτοπεποίθηση και η έλλειψη τόλμης για μια νέα αρχή.

Παρόλα αυτά, επειδή η ανάγκη για συντροφικότητα είναι πολύ έντονη, συνειδητοποιούν ότι δεν μπορούν να ζήσουν για πάντα μόνοι. Αρκετοί γονείς φαίνεται να ρισκάρουν, δοκιμάζοντας ξανά σε μια καινούργια σχέση. Επιθυμούν μέσω αυτής να βρουν αγάπη,

τρυφερότητα, ζεστασιά, εμπιστοσύνη συναισθήματα που έλειπαν για καιρό από τη ζωή τους.

Σύμφωνα με τη Χουρδάκη (β) (1989), πολλές φορές γονείς που συνάπτουν έναν νέο δεσμό δεν έχουν κάνει την απαραίτητη διεργασία στον εαυτό τους και δεν ξέρουν τι θέλουν από αυτή τη σχέση. Συχνά, συμβαίνει να παρεμβάλλεται σε αυτούς η εικόνα του παλιού συντρόφου και να βγαίνουν στην επιφάνεια παλιά τραύματα. Στην περίπτωση αυτή υπάρχει πιθανότητα να κάνουν διάφορες συγκρίσεις, να δημιουργούνται μέσα τους αμφιβολίες και να φοβούνται στην ιδέα μιας ακόμη αποτυχίας. Για αυτό το λόγο, είναι απαραίτητη στο χωρισμένο γονέα μια χρονική περίοδος αναζήτησης και απολογισμού πριν σκεφτεί να ξαναοργανώσει τη ζωή του για να μην επαναλάβει λάθη και αρνητικές συμπεριφορές (ο. π.) .

Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί το γεγονός ότι αρκετοί γονείς προσπαθούν να συνδυάσουν τη πατρότητα/ μητρότητα και την κάλυψη της ανάγκης τους για διασκέδαση και για φλερτ. Όμως, συχνά (Lansky, 1989) τα ραντεβού των γονέων μπορεί να επιδράσουν αρνητικά στα παιδιά. Εκείνα, μπορεί να νιώσουν ότι απειλούνται και να προσπαθήσουν να συναγωνιστούν τα φλερτ για την αγάπη και προσοχή των γονιών τους. Ταυτόχρονα, υπάρχει περίπτωση να καταστραφεί η φαντασίωσή τους για επανασύνδεση των γονιών τους και να ξυπνήσει μέσα τους ο φόβος της εγκατάλειψης. Ακόμη, μπορεί να υιοθετήσουν αρνητική συμπεριφορά και να αποτραβηχτούν από την οικογένεια (ο.π.).

Εν τούτοις, ο γονέας πρέπει να είναι διακριτικός σε θέματα που αφορούν την προσωπική του ζωή. Όμως, ορισμένοι γονείς (Garbar & Theodore, 1996) συνηθίζουν να αλλάζουν τακτικά συντρόφους, δημιουργώντας προσωρινές σχέσεις. Ο ένας σύντροφος διαδέχεται τον άλλο μέσα στο σπίτι και το γεγονός αυτό αποβαίνει επικίνδυνο για την ψυχολογία των παιδιών. Πρώτον, διότι τα παιδιά δεν μπορούν να αναπτύξουν μια σχέση εμπιστοσύνης με το σύντροφο του γονέα, εφόσον είναι προσωρινός και δεύτερον, μέσα σε αυτή την οικογενειακή αστάθεια νιώθουν ανασφαλή, μετέωρα και χαμένα.

2.2 Ο νέος γάμος

Το φαινόμενο των νέων γάμων ήταν συχνό, από παλιά. Πολλά άτομα επιχειρούσαν να ξαναπαντρευτούν, φέρνοντας μαζί τους και παιδιά από προηγούμενους γάμους. Η διαφορά με τη σημερινή εποχή έγκειται στο γεγονός ότι ο νέος γάμος παλαιότερα ήταν αποτέλεσμα της υψηλής θνησιμότητας των συζύγων, ενώ τώρα είναι εξαιτίας της συχνότητας των διαζυγίων (Garbar & Theodore, 1996).

Σήμερα, σε όλο τον κόσμο παρουσιάζονται οικογένειες προερχόμενες από δεύτερο γάμο. Σύμφωνα με τον Sayres (2000: 137), στις ΗΠΑ αυτές οι οικογένειες φαίνεται να είναι πιο διαδεδομένες λόγω του ότι η συχνότητα των διαζυγίων εκεί, είναι μεγαλύτερη. « Κάθε χρόνο στις ΗΠΑ περίπου 1, 5 εκατομμύριο άνθρωποι ξαναπαντρεύονται και οι περισσότεροι από αυτούς έχουν παιδιά. Στην πραγματικότητα, το 90 % των διαζευγμένων γυναικών της χώρας που έχουν παιδιά ξαναπαντρεύονται ».

Όσον αφορά, τον ελλαδικό χώρο και συγκεκριμένα την Αθήνα (Μουσούρου, 2000) περίπου το 5 % των οικογενειών με παιδιά προσχολικής ηλικίας, ανήκουν στις οικογένειες από δεύτερο γάμο. Αναλυτικότερα, στο 0, 65 % κατατάσσονται οι οικογένειες που δημιουργήθηκαν από δεύτερο γάμο και των δύο συζύγων, στο 1, 94 % οι οικογένειες από το δεύτερο γάμο της συζύγου ενώ στο 2, 37 % από το δεύτερο γάμο του συζύγου. Επιπλέον, στο 1, 3 % ανήκουν οικογένειες με παιδιά που προέρχονται από προηγούμενο γάμο της συζύγου (0, 75 %) ή του συζύγου (0, 43 %) (ο. π.).

Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω αποδεικνύεται το γεγονός ότι η εμπειρία ενός διαζυγίου δεν αποτρέπει τα άτομα από την δημιουργία ενός νέου γάμου. Οι χωρισμένοι ξαναπαντρεύονται και έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να παντρευτούν σε σύγκριση με αυτούς που είναι άγαμοι.

Μάλιστα, αρκετοί διαζευγμένοι (**Scanzoni, 1995**) είναι πολύ ευαίσθητοι στις αναφορές των άλλων ότι δεν είχαν έναν επιτυχημένο γάμο. Πολλοί από αυτούς επιδιώκουν να ξαναπαντρευτούν για να αποδείξουν ότι είναι πραγματικά ικανοί να κάνουν ένα δεύτερο γάμο σταθερό, επιτυχημένο και επομένως να γίνουν και κοινωνικά αποδεκτοί (ο. π.).

Από την άλλη πλευρά, κάποιοι διαζευγμένοι δεν ξαναπαντρεύονται λόγω του ότι φοβούνται την ιδέα ενός νέου αποτυχημένου γάμου καθώς και τις αντιδράσεις των παιδιών τους, στην περίπτωση βέβαια που έχουν αποκτήσει παιδιά.

Ωστόσο, μεταξύ των χωρισμένων ατόμων υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά σε σχέση με την ηλικία, το φύλο και το μορφωτικό επίπεδο, που αφορούν την πιθανότητα σύναψης ενός δεύτερου γάμου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον **Giddens (2002: 229)** « σε όλες τις ηλικίες οι διαζευγμένοι άνδρες έχουν περισσότερες πιθανότητες να ξαναπαντρευτούν από τις διαζευγμένες γυναίκες : ξαναπαντρεύονται τρεις σε κάθε τέσσερις διαζευγμένες γυναίκες αλλά πέντε σε κάθε έξι διαζευγμένους άντρες ».

Επιπρόσθετα, όσο μεγαλύτερος είναι κάποιος , τόσο λιγότερες είναι οι πιθανότητες να ξαναπαντρευτεί. Δηλαδή, αν η γυναίκα (**Scanzoni-Dawson L. / Scanzoni J, 1988**) είναι κάτω των **30** ετών, έχει **75 %** πιθανότητα να ξαναπαντρευτεί. Καθώς, η γυναίκα μεγαλώνει και η ηλικία της είναι από **30** μέχρι **40** ετών, οι πιθανότητες μειώνονται στα **50 %**, ενώ αν είναι πάνω από **40** ετών έχει **28 %** πιθανότητα να ξαναπαντρευτεί (ο. π.).

Ακόμη ένα άλλο χαρακτηριστικό μεταξύ ανδρών και γυναικών αποτελεί το γεγονός ότι οι επιρροές του κοινωνικού **status** στους δεύτερους γάμους – όπως η μόρφωση και το εισόδημα- είναι ακριβώς αντίθετες για αυτούς. Όσο πιο υψηλό **status** έχει ένας άνδρας, τόσο πιο πιθανό είναι να ξαναπαντρευτεί. Αντίθετα, όσο περισσότερο **status** έχει μια γυναίκα, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να παντρευτεί ξανά. Οι γυναίκες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο συνήθως, δεν είναι διατεθειμένες να ρισκάρουν με έναν πιθανό δυσάρεστο δεύτερο γάμο (**Scanzoni, 1995**).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό (Σκόδρα, **1998**), είναι ότι οι διαζευγμένες γυναίκες με παιδιά παντρεύονται πολύ πιο δύσκολα από ότι οι διαζευγμένες γυναίκες χωρίς παιδιά.

Οι νέοι γάμοι σύμφωνα με στατιστικές απόψεις, είναι λιγότερο επιτυχημένοι από τους πρώτους και συνήθως καταλήγουν σε διαζύγιο. Υποστηρίζεται (Χατζηκρήστου, **1999: 86**), ότι «η εσωτερική δυναμική των δευτέρων γάμων είναι περισσότερο προβληματική από αυτή των πρώτων γάμων, εξαιτίας των παιδιών που υπάρχουν από τον πρώτο γάμο».

Παρόλα αυτά, ο νέος γάμος (**Giddens, 2002**) δεν είναι απαραίτητα καταδικασμένος να αποτύχει. Είναι πιθανόν, οι δεύτεροι γάμοι, να κρατήσουν και να είναι πιο ικανοποιητικοί από τους πρώτους.

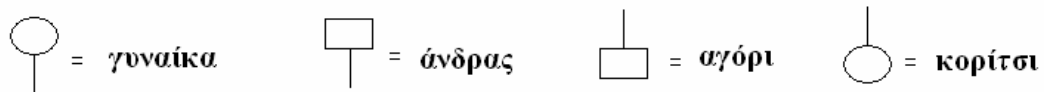
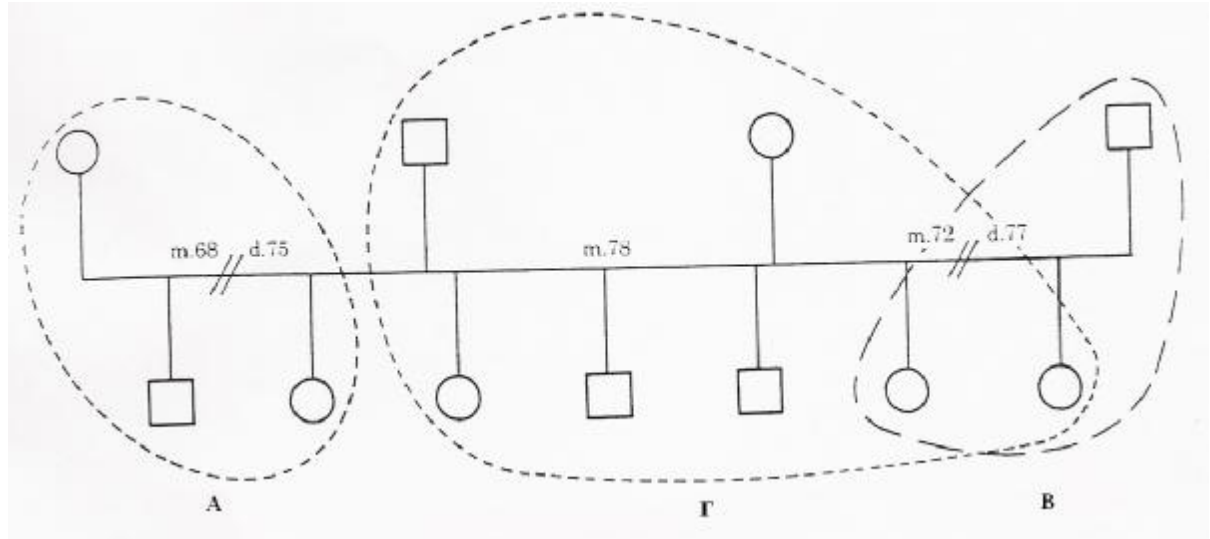
2.3 Ανασυγκροτημένη οικογένεια

Οι νέοι γάμοι δημιουργούν διάφορες καταστάσεις και οδηγούν σε πολλούς συνδυασμούς οικογενειών. Μερικά ζευγάρια που κάνουν δεύτερο γάμο δεν φέρνουν μαζί τους, στο νέο τους γάμο, παιδιά από τον προηγούμενο. Άλλα ζευγάρια, μπορεί να φέρνουν μαζί τους ένα ή περισσότερα παιδιά από τον προηγούμενο γάμο τους, ώστε να ζήσουν στο ίδιο σπίτι. Κάποιοι που ξαναπαντρεύονται μπορεί να έχουν ενήλικα παιδιά που δεν ζουν στο νέο σπιτικό των γονιών τους. Σε άλλες περιπτώσεις, ίσως υπάρχουν και παιδιά από το νέο γάμο (**Giddens, 2002**).

Βέβαια, οι ανασυγκροτημένες οικογένειες, εμφανίζονται σε διάφορες μορφές, οι οποίες σύμφωνα με τη **Satir (2000: 192- 193)** είναι οι εξής:

- 1) « Μια γυναίκα με παιδιά παντρεύεται έναν άντρα χωρίς παιδιά ». Σε αυτή τη περίπτωση, η νέα οικογένεια αποτελείται από τη γυναίκα, τα παιδιά της γυναίκας, τον σύζυγο και τον προηγούμενο σύζυγό της.
- 2) « Ένας άντρας με παιδιά παντρεύεται μια γυναίκα χωρίς παιδιά ». Εδώ, η οικογένεια αποτελείται από τον άντρα, τα παιδιά του άντρα, τη νέα του σύζυγο και την πρώην σύζυγό του ».
- 3) « Και οι δύο έχουν παιδιά από προηγούμενους συντρόφους ». Η οικογένεια που προκύπτει από αυτήν την περίπτωση, αποτελείται από την σύζυγο, τα παιδιά της, τον πρώην σύζυγό της, το νέο σύζυγο, τα παιδιά του και την πρώην γυναίκα του (ο. π.).

Ένα παράδειγμα ανασυγκροτημένης οικογένειας είναι το παρακάτω
 (Gerson- Mc Goldrick, 1985):

Αν ονομάσουμε την πρώτη οικογένεια Α και τη δεύτερη Β. Τότε, η οικογένεια Α αποτελείται από έναν πατέρα, μία μητέρα και δύο παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Ενώ, η Β οικογένεια αποτελείται από τους γονείς και δύο παιδιά, τα οποία είναι κορίτσια. Κάποια στιγμή οι σύζυγοι της οικογένειας Α και της Β, χωρίζουν. Ο σύζυγος της Α οικογένειας και η σύζυγος της Β, κάποια στιγμή γνωρίζονται μεταξύ τους και αποφασίζουν να παντρευτούν. Έτσι, σχηματίζουν την οικογένεια Γ. Η οικογένεια Γ, αποτελείται από τους γονείς, τα τρία παιδιά εκ των οποίων

τα δύο είναι αγόρια και το ένα κορίτσι και επιπρόσθετα, από τα δύο κορίτσια της συζύγου από τον πρώτο της γάμο, όταν αυτή ζούσε στην οικογένεια Β. Τα δύο κορίτσια της οικογένειας Β ζουν ανάμεσα σε δύο οικογένειες, πότε μένουν με τη μητέρα τους στην οικογένεια Γ και πότε με τον πατέρα τους στην οικογένεια Β. Επομένως, η οικογένεια Γ, είναι μια ανασυγκροτημένη οικογένεια, η οποία αποτελείται από μητέρα, πατέρα, πατριό, παιδιά, αδέρφια και ετεροθαλή αδέρφια.

2.4 “Η μαμά...ξαναπαντρεύεται ”

Πολλές μητέρες, αφού περάσει αρκετό χρονικό διάστημα από το χωρισμό τους, συνειδητοποιούν ότι έχουν ανάγκη από μια συντροφιά. Η επιθυμία, για έναν σωστό σύντροφο που θα είναι δίπλα τους και θα μοιράζονται μαζί του τις δυσκολίες και τις χαρές, είναι μεγάλη. Τελικά, όταν βρουν κάποιον κατάλληλο για αυτές, εμφανίζονται στη ζωή τους νέοι προβληματισμοί, που αφορούν κυρίως το παιδί. Αναρωτιούνται, είναι καλό να ανακοινώσουν στα παιδιά τη σχέση τους ή πρέπει να την κρατήσουν κρυφή.

Σύμφωνα με την Κογκίδου (α) (1995), είναι θετικό για το παιδί να γνωρίζει ότι η μητέρα του ως ενήλικο άτομο δεν είναι κοινωνικά και σεξουαλικά απομονωμένη. Η ύπαρξη του συντρόφου προστατεύει το παιδί από τη δημιουργία του ζεύγους, γονέα- παιδιού. Ταυτόχρονα, λειτουργεί θετικά για το γονέα να μπορεί να συζητήσει ανοικτά στο παιδί για τον σύντροφο, πράγμα που του προκαλεί ανακούφιση. Παράλληλα, δημιουργείται ένας νέος χώρος που εντάσσεται το παιδί και ο σύντροφος.

Παρόλα αυτά, υπάρχουν μητέρες που αποφασίζουν να κρατήσουν τη σχέση τους μακριά από τα παιδιά. Φοβούνται ότι θα τα πληγώσουν λέγοντάς τους την αλήθεια και ότι το τρίτο πρόσωπο θα απειλήσει τη σχέση εκείνης με το παιδί. Με λίγα λόγια, θέλουν όπως εκείνες πιστεύουν, να τα προστατεύσουν. Το παιδί που ζει μόνο με τη μητέρα του μπορεί να αντιληφθεί την αγωνία της και τις καταπιεσμένες επιθυμίες της (ο. π.) .

Στην περίπτωση που η μητέρα θελήσει να γνωρίσει το σύντροφό της στο παιδί, είναι απαραίτητο πρώτα να το προετοιμάσει. Η ίδια μπορεί να αισθάνεται αμήχανα για το γεγονός αυτό, αλλά πρέπει να συζητήσει μαζί του και να μοιραστεί τα συναισθήματά της.

Τα πράγματα περιπλέκονται όταν ο σύντροφος ζητήσει σε γάμο τη μητέρα. Αν η μητέρα δεχτεί την πρόταση θα πρέπει επίσης να εξηγήσει στο παιδί τι πρόκειται να συμβεί. « Το παιδί θα υπομείνει ευκολότερα τις αλλαγές που θα ενσκήψουν στη συναισθηματική και καθημερινή του

ζωή αν ο γονέας του, του έχει μιλήσει διεξοδικά γι' αυτές ». Για να μπορέσει να προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση και να μην απογοητευτεί , θα πρέπει εκ των προτέρων να γνωρίζει τι θα αντιμετωπίσει με τον ερχομό του πατριού (**Garbar & Theodore, 1996: 186**).

Κάποιες φορές, (**Dolto, 1997**) το παιδί μπορεί να αντιδράσει και να γίνει πολύ αρνητικό στην απόφαση της μητέρας του να ξαναπαντρευτεί. Η μητέρα οφείλει να του δώσει να καταλάβει ότι έχει μεγάλη ανάγκη να ξαναφτιάξει τη ζωή της με έναν άνθρωπο που αγαπά και πρέπει να σεβαστεί αυτό το γεγονός.

Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η μητέρα μην μπορώντας να αντέξει την καταπιεστική συμπεριφορά και τα παράπονα του παιδιού, τελικά να μην πραγματοποιεί την επιθυμία της για έναν νέο γάμο (ο. π.). Μετά από χρόνια, αυτή η γυναίκα μπορεί να μετανιώσει για την επιλογή της και να κατηγορήσει τα παιδιά της ότι θυσιάστηκε για αυτά. Το γεγονός αυτό προκαλεί τεράστιες ενοχές στο παιδί όπου τον ακολουθούν και στην ενήλικη του ζωή και γεννούν μια απόλυτη ταύτιση με το άτομο απέναντι στο οποίο τις νιώθει. Το αποτέλεσμα είναι ότι το παιδί θέλει ασυνείδητα να θυσιαστεί για την μητέρα του, όπως ακριβώς θυσιάστηκε και εκείνη γι' αυτό. Η σχέση τους περιέχει τέτοια αλληλεξάρτηση που δεν μπορεί να δεχθεί ότι έχει το δικαίωμα να είναι περισσότερο ευτυχισμένο από τη μητέρα του (**Ευδά, 2004**).

Άλλα παιδιά, ενθαρρύνουν τη μητέρα τους να ξαναπαντρευτεί. Ένα αγοράκι 6 ετών (**Dolto, 1997: 76**) , ρωτάει τη μητέρα του : « Γιατί δεν παντρεύεσαι το δάσκαλο; ». Ένα άλλο παιδί λέει στη μητέρα του « Μαμά να παντρευτείς...Θέλω μπαμπά! » (**Κογκίδου, (α), 1995: 133**). Εδώ, η προτροπή του παιδιού προς τη μητέρα να παντρευτεί ξανά κρύβει την ανασφάλεια που νιώθει ζώντας μόνο με τη μητέρα του. Πιθανόν, η ίδια η μητέρα να πέρασε ασυνείδητα το μήνυμα στο παιδί ότι η ασφάλεια εξασφαλίζεται με τον άνδρα (**Ευδά, 2004**) . Ωστόσο, ορισμένες γυναίκες παντρεύονται κάποιον άνθρωπο, όχι επειδή τον αγαπούν, αλλά λόγω ότι τα παιδιά τους τον συμπαθούν. Ένας τέτοιος γάμος που γίνεται με αυτό το κριτήριο το πιθανότερο είναι να καταλήξει σε διαζύγιο.

2.5 Όταν και οι δύο γονείς ξαναπαντρεύονται

Ορισμένες φορές συμβαίνει να ξαναπαντρεύονται και οι δύο γονείς, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται δύο οικογένειες για το παιδί. Αυτή η κατάσταση αναγκάζει το παιδί να ζει ανάμεσα σε δύο σπιτικά.

Το παιδί έρχεται αντιμέτωπο με δύο διαφορετικά οικογενειακά περιβάλλοντα και τρόπους ζωής, λαμβάνοντας αρκετές φορές αντιφατικά μηνύματα. Η διαδικασία που περνάει το παιδί δεν είναι εύκολη και χρειάζεται χρόνο για να προσαρμοστεί. Αυτό συμβαίνει διότι κάθε οικογένεια του συμπεριφέρεται διαφορετικά και όταν τελικά προσαρμοστεί σε ένα περιβάλλον αναγκάζεται να μετακινηθεί στο άλλο. « Και κάθε μετακίνηση έχει τη δική της δυσκολία και μοναδικότητα. Ο καθένας που παίρνει μέρος σ' αυτήν έχει τα δικά του αισθήματα, κι αυτά δεν είναι ποτέ ίδια από περίπτωση σε περίπτωση σε περίπτωση » **(Press Holey, 1990: 230).**

Από την άλλη και οι γονείς βιώνουν αντιφατικά συναισθήματα όταν έρχονται ή φεύγουν τα παιδιά τους. Πότε νιώθουν ανακούφιση και πότε λύπη. Αυτές οι στιγμές συνάντησης και αποχωρισμού είναι συναισθηματικά φορτισμένες, για αυτό και είναι μοναδικές. Πρέπει, τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά να εκτιμούν και να εκμεταλλεύονται σωστά το χρόνο που είναι μαζί, κάνοντας διάφορα πράγματα που τους δένουν.

Πρέπει να σημειωθεί ότι για πολλά παιδιά αυτή η κατάσταση είναι ευχάριστη διότι έχουν την ευκαιρία να βρίσκονται και με τους δύο γονείς και να απολαμβάνουν οικογενειακές στιγμές σε δύο σπιτικά.

Αξίζει να αναφερθεί η φράση ενός μικρού κοριτσιού, « που είπε στη μητέρα της ότι αισθανόταν σαν μπαλάκι του πινγκ- πονγκ, πηγαίνοντας από το ένα σπίτι στο άλλο: “ Αλλά, έχουν μόνο δύο γονείς, όμως εγώ έχω δύο γονείς και δύο φίλους ” » **(Press Holey, 1990: 230).**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο- ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΓΑΜΟΥ

3.1 Οι επιδράσεις του νέου γάμου στη μητέρα

Ο ερχομός ενός νέου συζύγου είναι πηγή ανακούφισης και αναζωογόνησης για μια μητέρα που έχει ζήσει μόνη της και έχει ταλαιπωρηθεί αρκετά εξαιτίας του διαζυγίου ή εξαιτίας μιας μακρόχρονης μονογονεϊκής ζωής (**Garbar & Theodore, 1996**).

Ένας νέος γάμος τη βοηθάει να ανασυγκροτήσει μια οικογένεια από την αρχή και να αναπτρώσει τις ελπίδες της για ένα καλύτερο μέλλον. Έτσι, δεν νιώθει πια ανασφάλεια και άγχος. “ Ξεφορτώνεται ” το στίγμα της διαζευγμένης γυναίκας και αποκτά μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος. Επιπρόσθετα, ένας καινούργιος έρωτας θα την ανανεώσει και το κυριότερο δεν θα είναι πια μόνη, αλλά θα έχει μια συντροφιά.

Παρόλα αυτά, ο νέος γάμος φέρνει μια πληθώρα αλλαγών στη ζωή της και στη ζωή των παιδιών. Είναι πιθανό να εμφανισθούν κάποια προβλήματα τα οποία χρειάζονται προσπάθεια από μέρους της, προκειμένου να αντιμετωπισθούν.

Καταρχήν, μια μητέρα που ξαναπαντρεύεται είναι πολύ πιθανό να βιώνει στρες, εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι απροετοίμαστη για τη νέα κατάσταση. Η ατομική και οικογενειακή της ιστορία (Λασιθιωτάκη,χ.χ.) που είχε μέχρι τον δεύτερο γάμο διακόπτεται και δέχεται σοβαρές αλλαγές. Πιθανό να συμπεριφέρεται διαφορετικά στο νέο σύζυγο και στα παιδιά του, αν υπάρχουν. Ακόμη, δημιουργεί νέες σχέσεις με καινούργιους φίλους και συγγενείς. Αλλάζει η σχέση της με τον πρώην σύζυγο και πιθανότατα να αντιμετωπίσει συγκρούσεις, θυμό ή αδιαφορία για τα παιδιά του εξαιτίας του νέου γάμου. Πολλές φορές, η μητέρα νιώθει ενοχές απέναντι στα παιδιά της με αποτέλεσμα να γίνεται υπερπροστατευτική και να ασχολείται διαρκώς μαζί τους παραμελώντας τον νέο σύζυγο, γεγονός που εντείνει τις συγκρούσεις και τα προβλήματα μεταξύ τους. Ακόμη, νιώθει υποχρεωμένη να « βρίσκειται στη μέση » και

να είναι δίκαιη και με τα καινούργια μέλη της οικογένειας, με αποτέλεσμα να βρίσκεται σε ένα διαρκές άγχος. Επιπλέον, είναι πολύ πιθανό να αντιμετωπίσει χωρισμό των παιδιών της, δηλαδή να πάρει ο σύζυγος τα παιδιά (ο. π.).

Συχνά, η μητέρα στο νέο γάμο δεν εκφράζει τα αισθήματα αγάπης στον νέο σύζυγο, διότι θεωρεί ότι αυτό θα προκαλέσει φόβο ή ζήλια στα παιδιά. Αγνοώντας, ότι τα παιδιά προσαρμόζονται πιο εύκολα στη νέα κατάσταση όταν αισθάνονται το νέο ζευγάρι ως άνδρα και γυναίκα και όχι μόνο ως γονείς. Πολλές φορές, υποβόσκει στη μητέρα ο φόβος μήπως ο νέος σύζυγος δεν αγαπήσει τα παιδιά της και δεν τους συμπεριφέρεται με καλό τρόπο.

Τέλος, μια ξαναπαντρεμένη γυναίκα πρέπει να δημιουργεί ατμόσφαιρα ισορροπίας και σταθερότητας για όλους, ώστε να είναι όλοι ευχαριστημένοι. Παράλληλα, είναι εκείνη που πρέπει να θέσει τα όρια ανάμεσα στη σχέση της με το παιδί και στη σχέση της με τον νέο σύζυγο, προκειμένου να αποφεύγονται οι συγκρούσεις.

3.2 Επιδράσεις του νέου γάμου στο παιδί

Όταν ο γονέας ενός παιδιού ξαναπαντρεύεται είναι πιθανόν να εμφανισθούν προβλήματα προσαρμογής. Ερευνητικές μελέτες στη ψυχολογία απέδειξαν ότι ένας καινούργιος γάμος των γονέων υποβάλλει τα παιδιά σε κάποιο βαθμό τραυματικής εμπειρίας. Χαρακτηριστικό ως προς αυτό είναι ότι τα περισσότερα παιδιά που ζουν σε ανασυγκροτημένες οικογένειες βιώνουν αισθήματα ανασφάλειας, αβεβαιότητας και πίεσης (**Herbert, (β), 1998**).

Τα παιδιά σε ένα νέο γάμο είναι πιθανό να έχουν έντονα συναισθήματα απόρριψης, εγκατάλειψης και να βρίσκονται σε σύγκρουση, ιδιαίτερα στη περίπτωση που ο νέος γάμος πραγματοποιείται αμέσως μετά το διαζύγιο. Φοβούνται ότι θα χάσουν την αγάπη του γονέα τους και ότι θα επηρεαστεί αρνητικά η σχέση τους με τον άλλο γονέα (Κογκίδου, (α), **1995**).

Πολλά παιδιά, νιώθουν τύψεις απέναντι στο βιολογικό τους πατέρα σε περίπτωση που τους αρέσει η ζωή με τον πατριό (**Beck, 1996**).

Επιπλέον, η εμφάνιση ενός νέου συζύγου (Κογκίδου, (α), **1995**) μειώνει τις ελπίδες του παιδιού για επανασύνδεση των φυσικών γονέων του. Είναι λοιπόν, αναμενόμενο να προσπαθούν τα παιδιά να μειώσουν τη σημασία του νέου γάμου και συχνά, ειδικά στην αρχή, να αντιδρούν εχθρικά προς τον νέο γονέα. Επιπρόσθετα, το παιδί βρίσκεται μπροστά σε καινούργιες συνθήκες και καλείται να λειτουργήσει σε ένα νέο πλαίσιο οικογενειακών σχέσεων (ο. π.). Η διαδικασία αυτή είναι εξαιρετικά περίπλοκη για το παιδί, το οποίο βλέπει πρόσωπα να εμφανίζονται και να εξαφανίζονται από τη ζωή του. Επίσης, είναι αναγκασμένο (**Garbar & Theodore, 1996**) να προσαρμοστεί σε καινούργιους χώρους, να δεχτεί καινούργιους ανθρώπους και να πειραματιστεί μαζί τους σε νέες σχέσεις. Ίσως, αν χρειαστεί, να αλλάξει συνήθειες για παράδειγμα να αλλάξει σχολείο (ο. π.).

Τα πιο συχνά προβλήματα που αντιμετωπίζει ένα παιδί σε ένα καινούργιο γάμο είναι τα εξής (Λαοσιθιωτάκη, χ. χ.):

- Πιθανόν να μην προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες.
- Μπορεί να αντιμετωπίσει την αδιαφορία του φυσικού πατέρα ο οποίος νιώθει ότι αποκόπτεται από τις υποχρεώσεις του, εξαιτίας του γάμου της πρώην συζύγου.
- Υπάρχει περίπτωση να αντιμετωπίσει πολλές οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές. Όπως είναι η αλλαγή κατοικίας, σχολείου, φίλων, συγγενών και πιθανό χωρισμό από τα αδέρφια του. Κάτι που είναι αρκετό οδυνηρό για ένα παιδί.
- Ακόμη, είναι πιθανό να νιώσει άγχος, ανασφάλεια, έλλειψη σταθερότητας, ιδιαίτερα στην αρχή, μέχρι να αποδεχθεί νέους κανόνες και συμπεριφορές. Βέβαια, ανάλογα με τις συνθήκες που αντιμετωπίζει ένα παιδί η ανασφάλεια μπορεί να έχει μεγάλη διάρκεια, άρα και μεγαλύτερες συνέπειες.
- Στην εφηβεία ίσως, οδηγηθεί στην χρήση ουσιών, σε παραβατική συμπεριφορά ή να φύγει νωρίτερα από το σπίτι.
- Ως ενήλικας τείνει να αρνείται την αξία του γάμου ή να επαναλάβει τα πρότυπα, δηλαδή να χωρίσει και αυτό, οπότε τα προβλήματά του επηρεάζουν και την επόμενη γενιά (ο. π.).

Πιστεύεται , ότι η αποδοχή του πατριού εξαρτάται κυρίως από την ηλικία στην οποία βρίσκεται το παιδί. Πιο συγκεκριμένα, (Κογκίδου, (α), **1995**) τα πολύ μικρά παιδιά και τα παιδιά μετά την εφηβεία δέχονται πιο εύκολα ένα νέο γονέα. Ειδικά τα παιδιά έως και πέντε ετών προσαρμόζονται στις αλλαγές τόσο καταστάσεων όσο και προσώπων. Τα παιδιά των έξι και επτά ετών, συναντούν μεγαλύτερες δυσκολίες να δεχτούν ένα “ξένο”, γι’ αυτό και ο ρόλος του θετού γονέα θα πρέπει να είναι αρκετά ευδιάκριτος, προκειμένου να διευκολυνθεί η προσαρμογή του παιδιού στη νέα κατάσταση. Αν ο ρόλος δεν διευκρινισθεί, τότε είναι πολύ φυσικό το παιδί να βρίσκεται σε δίλημμα ανάμεσα στον νέο γονέα και στους βιολογικούς του γονείς.

Όταν το παιδί βρίσκεται στην εφηβεία δεν προσαρμόζεται εύκολα στη νέα κατάσταση. Αυτό οφείλεται στο ό,τι ο έφηβος έχει ήδη

δημιουργήσει δεσμούς και τη στιγμή που προσπαθεί να αποκτήσει την αυτονομία του από την οικογένειά του, του ζητείται να συνάψει μια στενή σχέση με ένα καινούργιο μέλος στην οικογένεια.

Από την άλλη, (**Satir, 2000**) τα μεγαλύτερα παιδιά, ο νέος γάμος των γονιών, συνήθως δεν τα αφορά. Όμως, υπάρχουν περιπτώσεις μεγαλύτερων παιδιών που εναντιώνονται σε ένα καινούργιο γάμο, γιατί πιστεύουν πως αυτός ο γάμος θα αναστατώσει τα οικονομικά τους.

Πολύ σημαντικό να αναφερθεί είναι (**Parke, 1987: 126- 127**) ότι ένα από τα δυσκολότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, όταν η μητέρα ξαναπαντρεύεται, είναι η διατήρηση των σχέσεων και με τους δύο πατέρες, τον βιολογικό και τον πατριό. Ο **Parke** στο βιβλίο του “ Ο πατέρας, η συμβολή του στη διαμόρφωση του παιδιού ” παραθέτει την άποψη των **Wallerstein** και **Kelly**, οι οποίοι μετά από έρευνες διαπίστωσαν ότι στις οικογένειες, όπου είχε πραγματοποιηθεί ένας επιτυχημένος δεύτερος γάμος τα παιδιά δεν αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα ή συγκρούσεις και ο βιολογικός τους πατέρας παρέμεινε στη ζωή τους. Τα παιδιά προσαρμόστηκαν στη νέα κατάσταση και δέχτηκαν τους τρεις γονιούς, τη μητέρα, τον πατέρα και τον πατριό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του Τζέρι όταν τον ρώτησαν πόσο συχνά βλέπει τον πατέρα του, είπε: « Ποιόν μπαμπά μου εννοείτε; » (ο. π.).

Για το παιδί είναι πολύ σημαντική η παρουσία του φυσικού πατέρα στη ζωή του. Όσα παιδιά στερούνται τον φυσικό τους πατέρα , προκειμένου αυτός να μην επηρεάσει αρνητικά την καινούργια οικογένεια, υποφέρουν και βασανίζονται τρομερά.

Είναι καλό το παιδί να μεγαλώνει με έναν πατριό, χωρίς βέβαια να στερείται τον φυσικό του πατέρα.

Υπάρχουν περιπτώσεις λοιπόν, που η παρουσία του πατριού έχει ευεργετικές συνέπειες, κυρίως ως προς το ό,τι το παιδί μαθαίνει την αρσενική συμπεριφορά και ιδιαίτερα το αγόρι αποκτά το αρσενικό πρότυπο.

Ακόμη, το παιδί (**Garbar & Theodore, 1996**) νιώθει πιο ελεύθερο βλέποντας τον πατέρα του ή τη μητέρα του πιο ευτυχισμένους. Νιώθει ότι

ανήκει σε μια « φυσιολογική » οικογένεια με έναν πατέρα και μια μητέρα (ο. π.). Εν τούτοις, πολλά παιδιά προτρέπουν τους γονείς τους να ξαναπαντρευτούν, διότι επιθυμούν να απελευθερωθούν από την πολύ στενή σχέση που δημιουργεί ο γονιός μαζί τους, η οποία εμποδίζει την ομαλή εξέλιξή τους.

Είναι γενικά αποδεκτό, ότι ένας νέος γάμος αμέσως μετά το διαζύγιο (Κογκίδου, (α), 1995) μπορεί να δυσχεράνει την προσαρμογή του παιδιού διότι προστίθενται νέες απαιτήσεις. Παρόλα αυτά, οι γονείς (**Parke, 1987**) μπορούν να βοηθήσουν στη δημιουργία καλών οικογενειακών σχέσεων.

Τέλος, όπως έχουν αποδείξει οι έρευνες, τα παιδιά αφού προσαρμοστούν σε ένα νέο γάμο, δεν φαίνεται να ωφελούνται ή να βλάπτονται από τη ζωή τους στη θετή οικογένεια (Κογκίδου, (α), 1995).

3.3 Οι επιδράσεις του νέου γάμου στον “ χωρισμένο ” πατέρα

Ο ρόλος του πατέρα, ακόμα και μετά από ένα διαζύγιο συνεχίζει να διατηρεί τη σημαντικότητά του για το παιδί. Είναι πολλοί χωρισμένοι πατέρες που δεν χάνουν την επαφή με τα παιδιά τους ακόμη και όταν δεν έχουν την επιμέλεια. Προσπαθούν να ασχολούνται μαζί τους και να τα φροντίζουν, τουλάχιστον το χρόνο που τους επιτρέπει ο νόμος.

Βέβαια, όταν η πρώην σύζυγος ξαναπαντρεύεται, στη ζωή όλων μπαίνει αναπόφευκτα ένας καινούργιος άντρας, ο οποίος διεκδικεί μια θέση στην οικογένεια. Το γεγονός του νέου γάμου, φέρνει πολλές αλλαγές, ακόμη και στη σχέση πατέρα και παιδιού.

Τις περισσότερες φορές αναπτύσσεται ένα κλίμα έμμεσου ανταγωνισμού μεταξύ βιολογικού πατέρα και πατριού για το ποιος θα κερδίσει την αγάπη του παιδιού.

Υπάρχει περίπτωση ο πατέρας να νιώσει παραγκωνισμένος από την νέα οικογένεια και σιγά- σιγά να απομακρυνθεί από το παιδί. Χαρακτηριστικό ως προς αυτό είναι το παράδειγμα που αναφέρει η **Dolto (1996: 75)** : « Ένα κοριτσάκι φωνάζει τον καινούργιο σύντροφο της μητέρας της “μπαμπά”. Ο πατέρας της περιμένει να γίνει επτά ετών για να της εξηγήσει ότι αυτός είναι ο πατέρας και ότι επομένως πρέπει να τον φωνάζει “μπαμπά”. Μόλις γυρίζει στη μητέρα της και παρουσία του πατέρα της, αποκαλεί το φίλο της μητέρας της “μπαμπακούλη μου”. Είναι η τελευταία φορά που θα δει τον πατέρα της. Δεν θα ξανάρθει ».

Σε αυτή την περίπτωση, ο πατέρας ένιωσε παρείσακτος στην τριαδική σχέση μητέρας- παιδιού- πατριού και αποχώρησε, δείχνοντας εύθραυστος χωρίς να διεκδικήσει τη θέση του στη ζωή του παιδιού του.

Ακόμη, η **Canitz (1981: 188)** παραθέτει το εξής παράδειγμα: « Όταν η κυρία Δ. χώρισε, η κόρη ήταν τριών χρονών. Ο γάμος δεν πήγαινε ήδη καλά, όταν γεννήθηκε η μικρή. Οι γονείς ήλπιζαν, ότι ένα παιδί θα μπορούσε να σώσει το γάμο τους. Αλλά ένα παιδί δεν είναι σε θέση να κάνει κάτι τέτοιο. Ο πατέρας ήταν σπάνια στο σπίτι και η μικρή του κόρη

δεν είχε σχεδόν καμία δυνατότητα να τον γνωρίσει. Ο καιρός πριν το διαζύγιο πέρασε περίπου δραματικά. Η κυρία Δ. άρχισε να νιώθει ασυμφιλίωτο μίσος εναντίον του πατέρα του παιδιού της. Αυτό δεν άλλαξε κι όταν ξαναπαντρεύτηκε κι απέκτησε κι ένα ακόμη παιδί. Ο πατέρας του κοριτσιού υποχώρησε. Πλήρωνε τη διατροφή, δεν διατήρησε όμως επαφή με το παιδί για να μπορέσει αυτό να αναπτυχθεί ανεμπόδιστα μέσα στην νέα οικογένεια. Η μικρή τον γνώριζε άλλωστε ελάχιστα. Ο δεύτερος άντρας κατόρθωσε σχετικά εύκολα να γίνει ο πατέρας για το κορίτσι ».

Οι παραπάνω περιπτώσεις έδειξαν πατέρες που προφανώς αγνοούσαν το πόσο σημαντικά ήταν για τα παιδιά τους και αποχώρησαν.

Από την άλλη, υπάρχουν περιπτώσεις πατέρων οι οποίοι εκπληρώνουν κάθε επιθυμία των παιδιών, προκειμένου να κερδίσουν την εύνοιά τους. Πιο συγκεκριμένα, ένας χωρισμένος πατέρας μπορεί να βλέπει τα παιδιά του δύο φορές το μήνα ή κάθε Σαββατοκύριακο και στις διακοπές. Τότε, όταν συναντιέται μαζί τους πηγαίνουν βόλτες στην πόλη ή σε ένα ζαχαροπλαστείο τους δίνει γλυκά και όλα γίνονται υπό την πίεση του χρόνου. Πολλές φορές, δεν ξέρουν τι να πουν μεταξύ τους και έτσι απομακρύνονται συνεχώς μέχρι που τα παιδιά δεν έχουν διάθεση για τις υποχρεωτικές συναντήσεις. Σιγά-σιγά εξαφανίζονται από τη ζωή του πατέρα τους, ο οποίος μετατρέπεται σε πατέρα που πληρώνει διατροφή.

Ακόμη, υπάρχουν πατέρες οι οποίοι είναι ένα είδος « Άγιου Βασίλη ». Επειδή, δεν μπορούν να κάνουν τίποτε άλλο για τα παιδιά τους, φροντίζουν την ώρα που βρίσκονται μαζί τους να τους πραγματοποιούν κάθε επιθυμία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να τα “κακομαθαίνουν” και να έρχονται σε σύγκρουση με τις μητέρες, οι οποίες δεν είναι πάντα σε θέση να ανταποκριθούν στις επιθυμίες τους (ο. π.).

Ο κάθε γονέας είναι μοναδικός και αναντικατάστατος, οπότε πρέπει να συμμετέχουν και οι δύο γονείς στην ανατροφή των παιδιών ανεξαρτήτως ποιος έχει την επιμέλεια. Ο νέος σύζυγος αν και παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού, δεν θεωρείται πατρικό υποκατάστατο (Κογκίδου, (α), 1995). Το παιδί χρειάζεται τον πατέρα του για να αναπτυχθεί ομαλά και φυσιολογικά.

3.4 Επιδράσεις του νέου γάμου στον “ πατριό ”

Ο ρόλος του πατριού (**Garbar & Theodore, 1996**) διαφέρει από τον ρόλο του γονέα. Η σχέση του με το παιδί είναι μια πρόσθετη, συμπληρωματική και μη ανταγωνιστική σχέση. Ωστόσο, η θέση του είναι ορισμένες φορές πολύ δυσάρεστη.

Οι ξαναπαντρεμένοι σύζυγοι (**Beck, 1996**) καλούνται να παλέψουν με ένα σωρό δυσκολίες ανεξάρτητα από το πόσο συμβιβαστικοί και αν είναι οι ίδιοι ως άνθρωποι (ο. π.). Είναι πολύ πιθανό να αντιμετωπίσουν αρνητικές συμπεριφορές από τα παιδιά της συζύγου. Τότε, χρειάζεται ο κάθε πατριός να επιδείξει ακόμη μεγαλύτερη διπλωματία και να αναλάβει ο ίδιος να δημιουργήσει ένα υποφερτό κλίμα μέσα στο σπίτι (**Garbar & Theodore, 1996**). Δηλαδή, ίσως χρειαστεί να έρθει πιο κοντά με τα παιδιά της συζύγου και να ασχοληθεί περισσότερο μαζί τους, αφού τους διευκρινίσει το ρόλο του. Βέβαια, (**Beck, 1996**) το γεγονός αυτό, μπορεί να τον κάνει να νιώθει ένοχος που περνά περισσότερο χρόνο και καλλιεργεί μια πιο στενή σχέση με τα παιδιά της συζύγου από ότι με τα δικά του. Και από τη μεριά τους τα δικά του παιδιά ίσως νιώσουν απογοητευμένα και οδηγηθούν σε ένα μίσος απέναντι στον πατέρα τους.

Γενικά, οι νέοι σύζυγοι (**Satir, 2000**) μπορεί να έχουν τη διάθεση να εκπληρώσουν τις προσδοκίες της συζύγου τους, αλλά δεν τα καταφέρνουν πάντα τόσο καλά. Αν ο νέος σύζυγος αναλάβει ευθύνες και επιχειρήσει σχεδόν αμέσως να αναλάβει το ρόλο του πατέρα και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, τότε τα πράγματα μπορεί να γίνουν ιδιαίτερα προβληματικά (**Caritz, 1981**).

Όπως υποστηρίζει και η **Satir (2000: 196)**, « Μπορεί ο νέος σύζυγος να είναι η νέα κεφαλή της οικογένειας, αλλά όπως συμβαίνει με όλα τα καινούργια αφεντικά στις επιχειρήσεις ή οπουδήποτε αλλού, πρέπει να βρουν το δρόμο τους σε μια καινούργια κατάσταση».

Πολύ σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι πολλοί άντρες δεν είναι καθόλου προετοιμασμένοι να ζήσουν με παιδιά και να αναλάβουν το ρόλο του γονέα. Έχουν προετοιμαστεί μόνο για το ρόλο του συζύγου.

Σίγουρα, δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση να βρεθεί κανείς μέσα σε μια ήδη υπάρχουσα οικογένεια και να γίνει ξαφνικά γονιός χωρίς να το έχει επιλέξει ο ίδιος.

Όπως υποστηρίζουν οι **Garbar & Theodore (1996)**, ακόμη και ο ερχομός ενός επιθυμητού και αναμενόμενου παιδιού διαταράσσει την συναισθηματική και καθημερινή ζωή των γονέων του. Πόσο μάλλον για ένα πατριό, ο οποίος βρίσκεται ξαφνικά με ένα έτοιμο παιδί, που ούτε το ήθελε ούτε το έχει ο ίδιος μεγαλώσει. Ειδικά, τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν διαμορφώσει ήδη μια προσωπικότητα, έχουν ένα παρελθόν και μια οικογενειακή πορεία. Τις περισσότερες φορές, ο καινούργιος σύζυγος δεν είναι επαρκώς ενημερωμένος για τη προσωπικότητα του παιδιού, με αποτέλεσμα να μην συμπεριφέρεται σωστά απέναντι στο παιδί και να δημιουργούνται συγκρούσεις (ο. π.). Σε αυτό το σημείο ευθύνεται και η μητέρα του παιδιού η οποία δεν ενημερώνει επαρκώς το νέο της σύζυγο για τα παιδιά της.

Συχνά, η γυναίκα που έχει παιδιά και ξαναπαντρεύεται (**Satir, 2000**) έχει την τάση να μεταχειρίζεται τα παιδιά της σαν ατομική ιδιοκτησία. Έτσι, δημιουργείται από την αρχή ένα μειονέκτημα για το νέο της σύντροφο. Η ίδια πιστεύει ότι δεν μπορεί να τον καταπιέξει, επειδή νομίζει πως εκείνος δεν θα καταλάβει τα παιδιά της ή την ειδική διαδικασία που τη συνδέει με αυτά. Όμως με αυτό τον τρόπο, τον κρατάει μακριά τους με αποτέλεσμα να μην νιώθει μέλος της οικογένειας.

Χαρακτηριστικό ως προς αυτό, είναι το παράδειγμα που παραθέτει η Κογκίδου (α) (**1995: 327**): « Ένας νέος σύζυγος μιας μητέρας ενός κοριτσιού 5 ετών αναφέρει: “ Αισθάνομαι ότι παραβιάζω ένα ιερό. Να φανταστείτε ότι μετά από 8 μήνες που ζούσαμε μαζί ως οικογένεια με άφησαν να καταλάβω τι σημαίνουν εκείνες οι συνηθισμένες λέξεις, τα μικρά μουσικά της επικοινωνίας τους. Ίσως αν ήταν αγοράκι, να μπορούσα πιο εύκολα να λειτουργήσω και εγώ ”».

Πάρα πολλές μητέρες θεωρούν το νέο τους σύζυγο για τα παιδιά τους ως ένα “ φίλο”, όχι πραγματικό πατέρα, ιδιαίτερα όταν το παιδί δεν είναι πολύ μικρό (ο. π.). Κάποιες φορές, κατά τον ίδιο τρόπο προτιμούν

να συμπεριφέρονται και οι νέοι σύζυγοι στα παιδιά σαν φίλοι, στο πλαίσιο μιας ισότιμης σχέσης. Νομίζουν ότι με αυτό τον τρόπο θα αποφύγουν τις αντιπαραθέσεις. Αντίθετα, όπως υποστηρίζουν οι **Garbar & Theodore (1996: 194)** « αυτή η στάση στενεύει τα όρια μεταξύ των γενεών και δημιουργεί άγχος στα παιδιά. Είναι αλήθεια ότι σε ορισμένες περιστάσεις μια τέτοια σχέση ευνοείται από την εγγύτητα των ηλικιών ». Όταν δηλαδή ο νέος σύζυγος της μητέρας είναι λίγα χρόνια μεγαλύτερος από την μεγάλη κόρη, που είναι ακόμα έφηβη. « Αυτό που περιπλέκει τότε την κατάσταση είναι η “αιμομικτική ατμόσφαιρα” που πλανιέται εντός αυτών των οικογενειών».

Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί ότι ένας καινούργιος άντρας που μπαίνει στην οικογένεια (**Satir, 2000**) φέρνει μαζί του καινούργιες προοπτικές και νέες μεθόδους, που θα μπορούσε να αφομοιώσει η οικογένεια (ο. π.).

Για να γίνει η προσαρμογή του πατριού πιο εύκολη, θα πρέπει η μητέρα να διευκρινίσει τον ρόλο του στα παιδιά. Και μαζί με τον νέο σύζυγο να διαμορφώσουν ένα κλίμα οικογενειακής συντροφικότητας.

Αν το παιδί αισθανθεί ότι ο πατριός του ενδιαφέρεται για εκείνο (**Garbar & Theodore, 1996: 194**) πραγματικά και το ζευγάρι έχει καλή επικοινωνία και ζει ήρεμα, τότε θα εξαφανιστεί η δυσπιστία του και τελικά θα το ανταποδώσει με πολλούς τρόπους.

Επιπλέον, με την καθημερινή συμβίωση οι δεσμοί συσφίγγονται. Αν ο πατριός μοιραστεί με κάθε παιδί μερικές από τις δραστηριότητες που εκείνο προτιμά όπως να παίζει μαζί του ή να πηγαίνουν μαζί στον κινηματογράφο, τότε θα αναπτυχθεί κάποια οικειότητα μεταξύ τους, η οποία θα οδηγήσει σε μια προσωπική σχέση. Όπως στη παρακάτω περίπτωση: « *“ Εκείνο που με ενδιέφερε πάνω απ’ όλα” λέει ο Μπερτράν “ είναι να έχω καλές σχέσεις με τα παιδιά της συζύγου μου. Ήξερα από διαίσθηση ότι, αν δεν τα πήγαινα καλά μαζί τους, ο γάμος μου θα δοκιμάζονταν σκληρά. Ασχολήθηκα, λοιπόν, με τα μαθήματά τους, έκανα αθλητισμό μαζί τους. Με αντιμετώπιζαν με δυσπιστία για κάποιο χρονικό διάστημα, για οκτώ περίπου μήνες. Μια μέρα άκουσα τον μεγάλο να μιλά στο τηλέφωνο με κάποιο φίλο του. Ήθελε να τον καλέσει σπίτι και του είπε*

“Περίμενε, θα ρωτήσω τους γονείς μου”. Εκείνη την ημέρα ένιωσα πολύ περήφανος για τον εαυτό μου και ήξερα ότι είχα νικήσει. Εξακολουθούμε να βλέπουμε και τώρα, παρόλο που χώρισα με τη μητέρα του πριν δύο χρόνια. Είναι δεκαοχτώ χρονών τώρα και είμαστε φιλαράκια” ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4° – Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΣΤΗ ΝΕΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

4.1 Η προσαρμογή των μελών στη νέα κατάσταση

Όταν δημιουργείται μια καινούργια οικογένεια τα μέλη της αναγκάζονται να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση και να αναμορφώσουν τους ρόλους τους. Αυτό δεν είναι πάντα πολύ εύκολο, με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται συγκρούσεις και προβλήματα μεταξύ των μελών.

Συνήθως, (Sayres, 2000: 137) « τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι σύζυγοι σε δεύτερο γάμο εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα εμπόδια οικοδόμησης σωστών σχέσεων με τα παιδιά από προηγούμενο γάμο, καθώς και από τη δυσκολία να κατακτηθεί η αποδοχή, η εμπιστοσύνη και η αγάπη, χωρίς τον κίνδυνο οι πιθανές απογοητεύσεις και αποτυχίες, να διασπάσουν τις άλλες σχέσεις της οικογένειας ».

Ωστόσο, ειδικά στην αρχή, είναι φυσικό να δημιουργείται σύγχυση στη οικογενειακή ζωή και να μην μπορούν τα μέλη να προσαρμοστούν εύκολα. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός, ότι τα άτομα δεν γνωρίζονται καλά μεταξύ τους και χρειάζονται χρόνο προκειμένου να συνηθίσει ο ένας τον άλλο.

Για να γίνει πιο εύκολη η προσαρμογή των μελών στη νέα κατάσταση θα πρέπει να ακολουθήσουν κάποια βήματα τα οποία είναι βοηθητικά. Καταρχάς, πριν το γάμο θα πρέπει τα μέλη να γνωριστούν μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, η μητέρα πρέπει να προετοιμάσει το παιδί για τη νέα κατάσταση δηλαδή να του εξηγήσει με σαφήνεια τη θέση, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις καθενός, ώστε εκείνο να μην ανησυχεί.

Αφού οι σύζυγοι παντρευτούν, θα πρέπει να καταλήξουν σε ένα κοινό τρόπο συμπεριφοράς απέναντι στα παιδιά. Πρέπει και οι δύο να εμπλακούν από κοινού στις ευθύνες της οικογένειας χωρίς να ξεχωρίζουν

παιδιά και υποχρεώσεις. Παράλληλα, έρευνες αποδεικνύουν ότι για να επιτύχει ένας δεύτερος γάμος οι σύζυγοι πρέπει να είναι ευαίσθητοι, ανεκτικοί, υπομονετικοί και να έχουν καλή διάθεση ώστε να αντιμετωπίσουν τυχόν προβλήματα που θα προκύψουν.

Τέλος, αφού προσαρμοστούν τα μέλη στη νέα κατάσταση, τότε σύμφωνα με τον **Oger**, του οποίου η άποψη παραθέτεται στο βιβλίο της Κογκίδου (α) (1995) “ Μονογονεϊκές οικογένειες ” « τα παιδιά στις νέες-επαναδημιουργημένες- οικογένειες δεν διαφέρουν από τα παιδιά που ζουν σε άλλες μορφές οικογένειας ως προς τη γνωστική ανάπτυξη, την προσωπικότητα, την κοινωνική συμπεριφορά, την προσαρμογή και τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια ».

4.2 Οι σχέσεις των αδελφών στη νέα οικογένεια

Συνήθως, στις ανασυγκροτημένες οικογένειες οι σύζυγοι φέρνουν παιδιά από προηγούμενους γάμους. Αυτά τα παιδιά προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και ενδέχεται να έχουν διαφορετικές συνήθειες και αντιλήψεις. Οπότε, είναι πολύ πιθανές οι συγκρούσεις μεταξύ τους (**Giddens, 2002**).

Πολλές φορές, τα παιδιά αντιμετωπίζουν τα νέα τους « αδέρφια » με φόβο και καχυποψία. Νιώθουν ότι θα χάσουν την αγάπη και την προσοχή του γονέα τους και ότι απειλείται η θέση τους μέσα στην οικογένεια. Έτσι, οι εκδηλώσεις ζήλιας στα νέα αδέρφια αποτελούν συχνό φαινόμενο. « Ορισμένες φορές, όμως αποτελούν ένα πλάγιο τρόπο επίθεσης εναντίον του “ νέου γονέα ” ή του βιολογικού γονέα, οι οποίοι δεν θέλουν να εμπλακούν ευθέως στις διαφορές των παιδιών. Είναι ωστόσο, πιθανόν αυτές οι εκδηλώσεις να αντανakλούν τους γονεϊκούς διαπληκτισμούς, ή ακόμη την έλλειψη κανόνων λειτουργίας μέσα στην οικογένεια » (**Garbar & Theodore, 1996: 213**).

Πρέπει να σημειωθεί ότι ακόμα και στις σχέσεις μεταξύ πραγματικών αδελφών αναπτύσσονται συγκρούσεις λόγω ζήλιας, οι οποίες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το φύλο των παιδιών.

Όπως προαναφέρθηκε, δημιουργούνται διάφορα προβλήματα όσον αφορά την αλλαγή της θέσης που κατέχει το παιδί σε σχέση με τα αδέρφια του. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των **Garbar & Theodore (1996: 212)**, στο οποίο « *Ο Ντενί βίωσε με δραματικό τρόπο την απώλεια της θέσης του στην παιδική ιεραρχία. Ήταν το μικρότερο παιδί της οικογένειας εδώ και δέκα χρόνια και δεν του άρεσε καθόλου το ότι ήρθε κάποιος άλλος να του κλέψει αυτό το προνόμιο. Ο νέος αδερφός ήταν μόνο τεσσάρων. Ο Ντενί ζήλευε, άρχισε να γκρινιάζει ασταμάτητα και να παραπονιέται ότι βρίσκεται σε μειονεκτική θέση: “ Εγώ στρώνω πάντα το τραπέζι, αυτός δεν κάνει ποτέ τίποτα. Δε θέλει να μου δανείζει τα παιχνίδια του, ενώ εκείνος παίρνει συνεχώς τα πράγματά μου, και επιπλέον μου τα καταστρέφει” η φράση:«Αυτό δεν είναι σωστό» ήταν η επωδός επί δύο*

χρόνια. Έπειτα, ο Σεντρικ έφτασε σε μια ηλικία η οποία του επέτρεπε να συντροφεύει τον αδελφό του στο παιχνίδι, και η αδερφική τους σχέση αναβαθμίστηκε. Εντούτοις, και μετά από χρόνια η ένταση δεν έχει εκλείψει».

Το κάθε παιδί στην οικογένεια έχει συγκεκριμένη θέση. Ο μεγάλος αδερφός συνήθως είναι πιο υπεύθυνος, συναναστρέφεται με τους ενήλικες, είναι εκείνος που εμπνέει περισσότερη εμπιστοσύνη. Σε αντίθεση, ο μικρός αδελφός είναι ο πιο καϊδεμένος και αποτελεί το κέντρο της προσοχής της οικογένειας. Επομένως, με τον ερχομό καινούργιων αδελφών, είτε μεγαλύτερων είτε μικρότερων, η αδερφική ιεραρχία, αλλάζει. Οπότε, είναι φυσιολογικό το παιδί να νιώθει μετέωρο όταν αμφισβητείται η θέση και η ταυτότητά του, σε όποια μορφή οικογένειας και αν ανήκει.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα αδέλφια πέρα από τις αντιζηλίες και τους ανταγωνισμούς συνάπτουν σχέσεις αγάπης και συμμαχίας, βοηθώντας το ένα το άλλο. « Γι' αυτό ο ερχομός των νέων αδελφών μπορεί να θεωρηθεί σαν δυνατότητα για απόκτηση συμμάχων: “ η Ανν και εγώ συνδεθήκαμε πολύ στενά μεταξύ μας. Μερικές φορές, λογομαχούσε με τη μητέρα της και επειδή δεν τα πήγαινα ούτε και εγώ καλά με την μητριά μου, υπερασπιζόμασταν η μία την άλλη. Αυτό είναι προτιμότερο από το να είναι κανείς ολομόναχος ” » (**Garbar & Theodore, 1996: 214**).

Τέλος, στις ανασυγκροτημένες οικογένειες επειδή καλούνται να συγκατοικήσουν αδέλφια εξ αγχιστείας και αρκετές φορές διαφορετικού φύλου, είναι πιθανός ο « αιμομικτικός » πειρασμός. Για αυτό οι γονείς θα πρέπει να βρίσκονται σε διαρκή επαγρύπνηση θέτοντας κάποια όρια στις σχέσεις των παιδιών.

4.3 Ο ερχομός ενός νέου μέλους

Στο νέο γάμο οι σύζυγοι είναι πολύ πιθανό να αποκτήσουν ένα νέο παιδί. Ο ερχομός του οποίου είναι ικανός να φέρει αναστάτωση στα υπόλοιπα παιδιά της οικογένειας .

Ακόμα και αν εκείνα έχουν προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση, το νέο μωρό τους προκαλεί συναισθήματα φόβου και εγκατάλειψης εξαιτίας του ότι αναγκάζονται να μοιραστούν την αγάπη του πατέρα και της μητέρας. Νιώθουν ότι απειλείται η θέση τους στην οικογένεια και αυτό τους δημιουργεί ανησυχία.

Συνήθως, το νέο μωρό κεντρίζει την προσοχή όλων στο σπίτι και πολύ περισσότερο των γονιών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα υπόλοιπα παιδιά να αισθάνονται μειονεκτικά και παραγκωνισμένα. Έχουν την εντύπωση ότι το νέο παιδί αντιπροσωπεύει την επιτυχία των γονιών, ενώ εκείνα τον πόνο.

Βέβαια, τον νέο γονέα αυτό το παιδί τον βοηθάει να αποκτήσει μια πιο αναγνωρισμένη θέση μέσα στην οικογένεια και να νιώσει πιο ασφαλής.

Παρόλα αυτά, τα παιδιά όταν είναι σίγουρα για τη θέση τους δέχονται με μεγάλο ενθουσιασμό το νέο μωρό, το οποίο και θεωρούν πραγματικό αδελφό τους.

« Τα παιδιά μπορεί να ενθουσιάζονται βλέποντας τον πατέρα τους ή τη μητέρα τους “ να ξαναφτιάχνουν τη ζωή τους ”, να είναι πιο ευτυχιμένοι και λιγότερο μόνοι, αλλά το γεγονός αυτό τα υποχρεώνει για άλλη μια φορά, να επανεξετάσουν τη συναισθηματική τους ζωή και τις σχέσεις τους και να διευθετήσουν από την αρχή την καθημερινή τους ζωή » (Garbar & Theodore, 1996: 215- 216).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5°

Οικογενειακή Θεραπεία σε ανασυγκροτημένες οικογένειες

Πολλές ανασυγκροτημένες οικογένειες (Visher & Visher, 1993) χρειάζονται εκπαίδευση και στήριξη για να βοηθηθούν στο ταξίδι τους. Εκπαιδευτικές ομάδες καθώς και ομάδες αυτοβοήθειας είναι ικανές να παρέχουν στήριξη και συμβουλευτική σε αυτές τις οικογένειες.

Τα μέλη μιας ανασυγκροτημένης οικογένειας συνήθως, έρχονται στον ειδικό θεραπευτή με απολογισμούς μιας οικογενειακής ζωής γεμάτη προβλήματα, πληγές και θυμό.

Παρόλο που οι βασικές θεραπευτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται στις ανασυγκροτημένες οικογένειες είναι οι ίδιες με αυτές που χρησιμοποιούνται και στις άλλες οικογένειες, υπάρχουν μερικές συγκεκριμένες οδηγίες, οι οποίες διαφέρουν όταν κανείς δουλεύει με ανασυγκροτημένα οικογενειακά συστήματα:

- Καταρχήν, είναι εξαιρετικά δύσκολο, αλλά πολύ σημαντικό να ξεπεράσει κανείς την συναισθηματική αντίληψη της “ιδανικής” οικογένειας, δηλαδή της πυρηνικής και να δημιουργήσει μία άλλη μορφή οικογένειας, την ανασυγκροτημένη.
- Τα άτομα στις ανασυγκροτημένες οικογένειες ίσως φαίνονται να είναι πιο συγχυσμένα συναισθηματικά. Οπότε, χρειάζονται βοήθεια για να αυξήσουν την αυτοεκτίμηση και την ικανότητα να κάνουν παραγωγικές επιλογές. Το χάος αρχίζει να είναι υπό έλεγχο, καθώς σιγά- σιγά αποκτούν την αίσθηση ασφάλειας.
- Σε μελέτη επιτυχημένης θεραπείας ανασυγκροτημένης οικογένειας, βρέθηκε ότι οι πιο σημαντικές θεραπευτικές παρεμβάσεις ήταν: η επιβεβαίωση, η εκπαίδευση, η μείωση της

αίσθησης ανικανότητας και η ενδυνάμωση της σχέσης του ζευγαριού.

- Μαζί με το νέο ζευγάρι, ίσως είναι σημαντικό σε κάποιες περιπτώσεις να περιλαμβάνονται οι πρώην σύζυγοι, οι παππούδες ή άλλοι ενήλικες για την θεραπευτική διαδικασία. Το κεντρικό θέμα της συνάντησης πρέπει να δηλωθεί εξ' αρχής: θα πρέπει να περιοριστεί σε θέματα που αφορούν τα παιδιά και να μην δοθεί η ευκαιρία για την επίλυση υποθέσεων των πρώην συζύγων. Τέτοιες συναντήσεις γίνονται συχνά για θέματα κηδεμονίας και επισκέψεων. Οι συναντήσεις πρέπει να περιλαμβάνουν και τους νέους γονείς για να επιβεβαιώσουν τη θέση τους και να σταθεροποιούν τη νεοσύστατη οικογένεια (ο.π.).

Από τη μεριά του ο θεραπευτής (**Bernstein, 1999**) πρέπει να ακούει με προσοχή την οικογενειακή ιστορία του κάθε πελάτη και να την κατανοεί. Επίσης, πρέπει να ομαλοποιεί τις ανησυχίες των μελών και να εξερευνά τις δυνατότητες που μπορούν να βγάλουν τα άτομα από το αδιέξοδο στο οποίο νιώθουν ότι βρίσκονται. Ακόμη, μπορεί να τους προτείνει λύσεις, έτσι ώστε να προσαρμοστούν πιο εύκολα στη νέα κατάσταση (ο. π.).

Καθώς η κοινωνία αλλάζει, νέα μοτίβα μπορεί να εξελιχθούν. Οι ανασυγκροτημένες οικογένειες είναι οικογένειες που προκύπτουν από ελπίδα. Ένας γονιός που ξαναπαντρεύτηκε ή ένας νέος γονιός, διαφέρει από το να είναι γονιός σε μια οικογένεια από πρώτο γάμο και να μεγαλώνει κανείς σε μια ανασυγκροτημένη οικογένεια μπορεί να μην είναι πιο περίπλοκο από το να μεγαλώνει κανείς σε μια βιολογική οικογένεια. Οι επιτυχημένες ανασυγκροτημένες οικογένειες αποδέχονται, κατανοούν αυτές τις διαφορές και παίρνουν τον απαραίτητο χρόνο για να ολοκληρώσουν τις εργασίες που οδηγούν σε επιτυχημένη ενσωμάτωση. Αντιλαμβάνονται, ότι το έργο που έχουν αναλάβει είναι γεμάτο προκλήσεις, όχι αδυναμίες και ότι “οι δεύτερες ευκαιρίες”, ίσως τελικά αποδίδουν για τον καθένα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσα από τη μελέτη των σημαντικότερων βιβλιογραφικών στοιχείων που προηγήθηκαν, διαπιστώνονται τα εξής:

Εν πρώτης, φαίνεται ότι η οικογένεια συνεχίζει να αποτελεί ένα σταθερό κοινωνικό θεσμό, παρόλη την κρίση την οποία περνάει. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι άνθρωποι επιθυμούν να έχουν μια δεύτερη ευκαιρία στο γάμο, ακόμη και μετά από ένα διαζύγιο, γιατί όλοι έχουν ανάγκη στη ζωή τους την συντροφικότητα.

Πολλές περιπτώσεις γυναικών που διατηρούν μονογονεϊκά νοικοκυριά επιλέγουν να ξαναπαντρευτούν προκειμένου να απαλλαγούν από το αίσθημα μοναξιάς και να μοιραστούν τις ευθύνες της οικογενειακής ζωής με έναν σύντροφο στον έγγαμο βίο, ακόμη κι αν οι περισσότερες από αυτές έχουν ενδοιασμούς για το αν ο νέος σύντροφός τους θα εκδηλώσει στοργικά συναισθήματα προς τα παιδιά τους.

Όταν τελικά ο δεύτερος γάμος της μητέρας πραγματοποιηθεί, διαπιστώνεται ότι οι επιδράσεις που φέρνει στα μέλη της οικογένειας και ιδιαίτερα στα παιδιά είναι περισσότερο αρνητικές παρά θετικές.

Οπότε, η προσαρμογή των μελών στην νέα κατάσταση δεν είναι εύκολη υπόθεση, αφού προκύπτουν αρκετά προβλήματα στον οικογενειακό βίο, με αποτέλεσμα κάποιοι γάμοι από αυτούς να καταλήγουν σε διαζύγιο.

Έρευνες αποδεικνύουν ότι οι άνθρωποι που έχουν ήδη πάρει διαζύγιο μια φορά, μπορεί να έχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις από το γάμο τους και κατά συνέπεια όταν δεν νιώθουν ικανοποιημένοι από την έγγαμη ζωή τους, να είναι περισσότερο διατεθειμένοι να διαλύσουν το νέο τους γάμο (**Giddens, 2002**).

Διαπιστώνεται, ότι οι άντρες « έχουν περισσότερες πιθανότητες να ξαναπαντρευτούν απ' ότι οι διαζευγμένες γυναίκες. Ξαναπαντρεύονται τρεις σε κάθε τέσσερις διαζευγμένες γυναίκες, αλλά πέντε σε κάθε έξι διαζευγμένους άντρες » (**Giddens, 2002: 229**).

Επιπλέον, παρατηρείται ότι « γυναίκες υψηλού μορφωτικού επιπέδου, υψηλού επιπέδου επαγγελματικής κατάρτισης ή αποδοχών όλο και πιο συχνά αποφεύγουν ή αναβάλλουν τον δεύτερο γάμο » (**Michel, 2000: 196**).

Αντίθετα, οι άντρες που διαθέτουν ικανοποιητική μόρφωση και εισόδημα τόσο πιθανότερο είναι να οδηγηθούν στην δημιουργία ενός νέου γάμου.

Ωστόσο, οι γυναίκες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, συνήθως ξαναπαντρεύονται προσπαθώντας να βρουν διέξοδο.

Ακόμα, λιγότερες πιθανότητες πραγματοποίησης ενός δεύτερου γάμου έχουν τα άτομα που βρίσκονται σε μεγαλύτερη ηλικία, αλλά και οι διαζευγμένες με παιδιά.

Είναι γεγονός, ότι δεν υπάρχουν επαρκή βιβλιογραφικά στοιχεία για τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα μέλη της οικογένειας στον δεύτερο γάμο (Μουσούρου, 2002).

Ωστόσο, καταλήγουμε στα εξής: Για την μητέρα που ξαναπαντρεύεται, ο γάμος αποτελεί ανακούφιση, διότι την απαλλάσσει από την εξ' ολοκλήρου ευθύνη της οικογένειας. Όμως, στη σχέση με τα παιδιά της, φέρνει κάποιες προβληματικές αλλαγές.

Αποδεικνύεται ότι τα παιδιά βιώνουν τον δεύτερο γάμο των γονιών τους, ως τραυματική εμπειρία. Ο **Herbert (α) (1997)** αναφέρει ότι υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εμφάνισης ψυχολογικών προβλημάτων για τα παιδιά αυτά, τα οποία νιώθουν έντονα συναισθήματα ανασφάλειας, αβεβαιότητας και εγκατάλειψης (ο.π.).

Σημειώνεται, ότι η μητέρα από τη μεριά της φοβάται ότι ο νέος σύζυγος δεν θα αγαπάει εξίσου τα παιδιά της, όπως τα δικά του.

Συμπεραίνεται λοιπόν, ότι ο ερχομός του πατριού εξαλείφει τις ελπίδες του παιδιού για επανασύνδεση των βιολογικών γονιών του (Κογκίδου, (α), 1995/ **Garbar & Theodore, 1996**). Τα παιδιά δέχονται εχθρικά τους νέους γονείς κυρίως τον πρώτο καιρό. Σ' αυτό έχει μερίδιο ευθύνης και ο νέος πατέρας, ο οποίος προχωράει πολύ γρήγορα στην εξάσκηση του γονεϊκού ρόλου και δεν δείχνει ανοχή στην αρχική καχυποψία και αντίσταση του παιδιού (Κογκίδου, (α), 1995/ **Canitz, 1981**).

Η αποδοχή του πατριού εξαρτάται άμεσα από την ηλικία του παιδιού. Φαίνεται, ότι τις μεγαλύτερες δυσκολίες τις αντιμετωπίζει από τον έφηβο.

Με τον δεύτερο γάμο της μητέρας, συνήθως ο βιολογικός πατέρας απομακρύνεται από την νέα οικογένεια και από τα παιδιά του, νιώθοντας παρείσακτος. Όμως, αποδεικνύεται ότι τα παιδιά έχουν μεγάλη ανάγκη τον βιολογικό τους πατέρα, ακόμη κι αν η μητέρα τους έχει ξαναπαντρευτεί άλλον άντρα. Όπως χαρακτηριστικά υπογραμμίζει η Παπαϊωάννου (2000: 136), « το περιεχόμενο της λέξης πατέρας είναι τόσο πλούσιο και απαραίτητο για κάθε παιδί ώστε να αναφέρεται ως “ακρωτηριασμένο” το παιδί που τον στερείται και που πιστεύεται ότι θα έχει μεγάλη δυσκολία να μπορέσει να δώσει αργότερα αγάπη στο δικό του παιδί ».

Γενικά, φαίνεται ότι οι επιδράσεις του νέου γάμου του γονέα με τον οποίο ζει το παιδί ποικίλλουν.

Ένας νέος γάμος αμέσως μετά το διαζύγιο μπορεί να δυσχεράνει βραχυπρόθεσμα την προσαρμογή του παιδιού, γιατί προστίθενται νέες απαιτήσεις. Μακροπρόθεσμα, όπως δείχνουν οι έρευνες (Κογκίδου, (α), 1995) τα παιδιά αφού προσαρμοστούν δεν φαίνεται να ωφελούνται ούτε όμως και να βλάπτονται από τη ζωή τους στη νέα οικογένεια (ο. π.).

Επιπλέον, συμπεραίνεται ότι στην προσαρμογή των μελών προκύπτουν πολλές δυσκολίες και συγκρούσεις στις μεταξύ τους σχέσεις. Όταν αναπτύσσονται αυτές οι έντονες κρίσεις, η λύση θα πρέπει να αναζητηθεί στην υπομονή και τον διάλογο μεταξύ των μελών. Αν αυτό

δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί με τους παραπάνω τρόπους, φαίνεται ότι η βοήθεια του ειδικού ψυχοθεραπευτή και του κοινωνικού λειτουργού είναι αναγκαία.

Επιπρόσθετα, (Δραγάση- Σηφάκη, 1999: 199) « έπειτα από έρευνες προκύπτει ότι οι γονείς επηρεάζουν βαθύτατα τα παιδιά τους και σε πολύ μεγάλο βαθμό καθορίζουν τη συγκρότηση της προσωπικότητάς τους. Η επιρροή αυτή προκύπτει τόσο από τις σκόπιμες παρεμβάσεις τους στην εξέλιξη των παιδιών τους, όσο και από τη συμπεριφορά τους μέσα στα πλαίσια της καθημερινής τους αλληλεπίδρασης. Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνεται από την εμπειρία και την απλή παρατήρηση ».

Αν και (Sayres, 1998) μπορεί να μην υπάρχει αυτό που ονομάζεται οικογένεια με την έννοια της μιας μορφής με καθορισμένα μέλη, η οικογένεια ως ιδέα είναι πολύ δυνατή. Όταν σκεφτόμαστε γι' αυτήν την κοινωνική μονάδα, όποια κι αν είναι η μορφή της, ανακαλύπτουμε ότι είναι η πλέον αξιόπιστη σε ότι αφορά τους δεσμούς μας με τους άλλους.

Τέλος, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει ένα κοινό στοιχείο μεταξύ των « παραδοσιακών οικογενειών » και των « νέων οικογενειών ». Πρέπει να υπάρχει καλή επικοινωνία μεταξύ γονιών και παιδιών και οι γονείς είναι απαραίτητο να μιλούν με τα παιδιά τους και να τα ακούν.

Μετά από αυτά, μερικά πράγματα που πιστεύουμε ότι θα βοηθούσαν την ζωή των ατόμων σε ανασυγκροτημένες οικογένειες είναι:

- Καταρχήν, όπως υποστηρίζει και η Παπαϊωάννου (2000) μία πρόταση που θα ήταν ικανή να προλάβει τις οικογενειακές συγκρούσεις και τα άσχημα αποτελέσματά τους, ειδικά όταν υπάρχουν και παιδιά, είναι η αναθεώρηση της κοινωνικής πολιτικής και η προώθηση πολιτικών και πρακτικών που θα στοχεύουν στην προστασία των παιδιών συγκεκριμένα ώστε να απολαμβάνουν τη χαρά μέσα στη δική τους οικογένεια με

“ανθρώπινα” ικανοποιημένους γονείς, χωρίς στεναχώρια και αγωνίες που τα συντρίβουν. Είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος στήριξης της οικογένειας που θα συνυπάρχει με την καλή ποιότητα ζωής για τα παιδιά στο σπίτι και στην κοινότητα που ζουν.

- Οι γονείς από τη μεριά τους, για τη σωστή ανατροφή και μόρφωση των παιδιών είναι καλό να χρησιμοποιούν παιδαγωγικές μεθόδους ώστε το παιδί να μεγαλώσει φυσικά, χωρίς τραύματα και ενοχές. Τα προβλήματα της ζωής πρέπει να παρουσιάζονται στα παιδιά με την πραγματική τους διάσταση για να τα κατανοούν αργότερα και να μπορούν να δίνουν εύκολα τις σωστές λύσεις. Οι γονείς πρέπει να διατηρούν μια καλή επικοινωνία με τα παιδιά τους, μέσω του σωστού διαλόγου που βοηθάει στην άμβλυση της κρίσης καθώς επίσης και στην επίλυση των διαφορών. Ακόμα και στην απόφαση των γονέων να ξαναπαντρευτούν, τα παιδιά πρέπει να είναι ενημερωμένα, αποφεύγοντας έτσι οποιαδήποτε σύγχυση, που αφαιρεί την εμπιστοσύνη τους προς τους γονείς.
- Κάτι άλλο που θα μπορούσε να βοηθήσει τα μέλη των ανασυγκροτημένων οικογενειών, είναι η δημιουργία ενός συστήματος υποστήριξης, όπως οι ομάδες αυτοβοήθειας, με στόχο την αλληλοϋποστήριξη, την αλληλοβοήθεια, την ενθάρρυνση και την προώθηση των ατόμων, ώστε εκείνα να προσαρμοστούν ομαλά στην νέα κατάσταση.
- Παράλληλα, είναι θετικό για τα άτομα αυτά να συμμετέχουν σε διαθέσιμες και προσβάσιμες θεραπευτικές και υποστηρικτικές ομάδες, με σκοπό την εξισορρόπηση των σχέσεων μεταξύ τους.
- Τέλος, οι κοινωνικές υπηρεσίες, καλούνται να προτείνουν λύσεις για τα άτομα ανασυγκροτημένων οικογενειών, μέσα από σεμινάρια και ημερίδες, με σκοπό την ευαισθητοποίηση της πολιτείας και τη θέσπιση ειδικών μέτρων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η ΜΑΜΙΑ... ΞΑΝΑΠΙΑΝΤΡΕΥΕΤΑΙ

Γεμάτη ενοχές είπε το «ναι». Αλλά οι ενοχές την έχουν κάνει να χάσει τον ύπνο της. «Μήπως δημιουργήσει πρόβλημα στο παιδί;». Μητέρες, κόρες και γιοι μοιράζονται τα συναισθήματά τους για τον γάμο της μαμιάς ο οποίος έγινε ή απετράπη την τελευταία στιγμή. Στις περιπτώσεις όμως που έγινε, πώς βίωσαν την εμπειρία και οι πατριοί;

THE ROMINAE ΣΥΛΛ. ΣΚΙΝΟΓΡΑΦΗΣ: PAUL GAUCHER
© 2000

«Όταν χτυπάς μια πόρτα για να ανοίξεις ένα παράθυρο στο παρελθόν
δεν ξέρεις ποτέ πόσοι άνεμοι μπορεί να τρυπώσουν»
μου είπε ο καλύτερός μου φίλος, ο Αρης, όταν τον ρώτησα
πώς βίωσε πριν από 20 χρόνια τον γάμο της μητέρας του.
«Όταν σου χτυπούν την πόρτα για να ζητήσουν το χέρι σου δεν ξέρεις
ποτέ αν το μεγάλο “ναι” πρέπει να το πεις εσύ ή το παιδί σου»
πρόλαβε να τον διακόψει η μητέρα του.
«Όταν αποφασίζεις να μπεις σε μια σχέση ζωής, όπως εκείνη
της μάνας και του παιδιού, το μόνο βέβαιο, παιδί μου,
είναι ότι θα πρέπει να είσαι προετοιμασμένος για χτυπήματα»
πρόσθεσε γελώντας δυνατά ο κύριος Μιχάλης, ο άνδρας
τον οποίο παντρεύτηκε η μαμά του Αρη. Κάπως έτσι αποφάσισα
να χτυπήσω τρεις πόρτες ζητώντας από εκείνους
οι οποίοι βρίσκονταν πίσω τους ένα ταξίδι στο παρελθόν
με ορόσημο την ημέρα που (ξανα)παντρεύτηκε η... μαμά.

Α. ΔΕΝ ΞΑΝΑΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ

*** Η κόρη τότε (Δανάη, 10 ετών)**

«Όταν χάρισαν οι γονείς μου ήμουν περίπου δέκα ετών. Το διαζύγιο ήταν μια σφαιρική ανάμειξη τους χωρίς τοσοοφόρος. Ο πατέρας μου νυμφεύθηκε άμεσα από δύο χρόνια. Όταν λίγο αργότερα γούρνα τον φίλο της μητέρας μου άρχισα να γίνεται καταπιεστική απέναντί της και να της παραπονιάρει ότι δεν μου αρέσει πολύ χρόνο. Όταν μου ανακοίνωσε ότι σκόπευε να παντρευτεί την παρκαδόλα με κλάματα να μην το κάνει. Ο γάμος δεν έγινε ποτέ και εγώ σκαρφάλωσα: “Τώρα στα καλύτερα δεν θα μπορούσε να την πάρει μακριά μου”. **Η άποψη του ειδικού:** Για πολλά παιδιά ο χωρισμός των γονιών είναι κάτι το αδιόλητο, ιδίως όταν είναι ζωντανός. Το ζωντανό αυτό γεγονός τα γεμίζει με αναπάντητα ερωτήματα του τύπου «τι ή ποιος έριξε»; Ερωτήματα που, αν δεν απαντηθούν έγκαιρα από τους γονείς, γεμίζουν τα παιδιά με την εννοχή ότι εκεί να ήταν υπαίτια για το διαζύγιο. Ο χωρισμός των γονιών συνοδεύει πολλές φορές τον ψυχισμό των παιδιών με μια ιδιαίτερα μεγάλη ελπίδα προς τον έναν από τους δύο γονείς και κυρίως προς τον γονιό που αναλαμβάνει την επιμέλειά τους. Κατά συνέπεια η άρνησή τους να τροφοιή η μητέρα τους σε γάμο τηγάζει από τον φόβο ότι θα χάσουν την αγάπη και την προσοχή του μοναδικού ανθρώπου που έχουν στον κόσμο.

*** Η κόρη σήμερα (Δανάη, 32 ετών)**

«Καθώς κοιτάω πίσω εύχομαι να μπορούσα να γυρίσω σε εκείνες τις ημέρες και να “επιτρέψω” εκείνο τον γάμο. Σήμερα έχω περισσότερο αγωνία για την αποκατάσταση της μητέρας μου παρά για τη δική μου. Δεν ξέρω αν θα γινόταν ενταχισμένη. Εκείνο που ξέρω και με θλίβει είναι ότι οδήγησα τη ζωή της στα δικιά μου μονοπάτια. Και όταν γίνεται οδηγός στη ζωή του άλλου, τότε έχεις την υποχρέωση να τον έχεις πάντα κοντά σου. Σήμερα, στα 32 χρόνια μου, παρακαλώ να βρει έναν άνθρωπο για να μοιραστεί τη ζωή της». **Η άποψη του ειδικού:** Οι εννοχές μας ακολουθούν και στην ενήλικη ζωή, και πολλές φορές «γεννούν» μια απόλυτη ταπείνη με το άτομο απέναντι στο οποίο τις νιώθουμε. Το αποτέλεσμα; Η ζωή του γίνεται ζωή μας

και ασυνείδητα θεωρούμε ότι δεν έχουμε δικαίωμα στην προσωπική εντιμότητα. Το κορίτσι από θέλει ασυνείδητα να «θυσιαστεί» για τη μητέρα του, όπως ακριβώς «θυσιάστηκε» και εκείνη γι' αυτό. Η σχέση τους περιέχει τέτοια αλληλεξάρτηση που της είναι αδύνατον να δεχθεί ότι έχει το δικαίωμα να είναι περισσότερο ευτυχεμένη από τον άνθρωπο τον οποίο λατρεύει: τη μητέρα της. Το πρόβλημα μπορεί να λυθεί μόνον αν γίνει μια ανασκευή επί της όλης συζήτησης μεταξύ μητέρας και κόρης.

✱ **Ο γιος τότε** (Νικόλας, 8 ετών)

«Όταν χάρισαν οι δικαί μου ήμουν πολύ μικρός για να καταλάβω το πώς και το γιατί. Έμεινα με τη μητέρα μου και την αδελφή μου. Ένα απόγευμα με φώναζε η μητέρα μου για να μου στενήσει τον φλιό της τον Αντώνη. Στην αρχή δεν τον συμπαθούσα. Με τον καιρό όμως τον αγάπησα σαν πατέρα μου. Παίζαμε μαζί με τις ώρες, με διάβαζε και με συμβούλευε. Όταν η μητέρα μου χάρισε με τον Αντώνη ένιωσα ότι με πρόδωσε για δεύτερη φορά. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι της μίλησα ξανά ύστερα από πολλούς μήνες».

✱ **Η άποψη του ειδικού** Όταν ένα αγόρι «χά-

νεται» τον πατέρα του νιώθει σαν να χάνει και την ταυτότητά του λόγω έλλειψης του πατρικού προτύπου. Γι' αυτόν τον λόγο η αποκάλυψη ενός νέου σεντρώφου από την πλευρά της μητέρας είναι τις περισσότερες φορές αποδεκτή από τα αγόρια. Τα αγόρια ταυτίζονται με τον νέο σεντρώφο μέσω από τα παιχνίδια και τα «κοινά» ανδρικά ενδιαφέροντα, που διευκολύνουν την επαφή τους.

✱ **Ο γιος σήμερα** (Νικόλας, 30 ετών)

«Ασφαλώς με πονάει που η μητέρα μου είναι σήμερα μόνη της. Αλλά η πορεία της ζωής μας είναι προσωπική απόφαση του καθενός. Δεν πιστεύω ότι δεν παντρεύτηκε ξανά επειδή είχε εμένα και την αδελφή μου ούτε το πιστεύω ποτέ. Θεωρώ ότι όταν μια γυναίκα κάνει τον κύκλο της μέσα από την απόκτηση παιδιών παύει να την ενδιαφέρει ιδιαίτερα το κεφάλαιο "γάμος". Αυτό απασχολεί περισσότερο εμάς τους άνδρες, που είμαστε από τη φύση μας ανύπαντοι να σταθούμε μόνοι μας». **Η άποψη του ειδικού** Το ανδρικό μυαλό είναι πολύ πιο «τετραγωνισμένο» από το γυναικείο, γεγονός που τους κάνει να μη δέχονται εύκολα την έννοια της θυσίας, σκέψη και αν προέρχεται από τις πράξεις ή το στόμα της ίδιας της μητέρας τους. Οι άνδρες, σε αντίθεση με τις γυναίκες, σπανίως εννοχησιάζουν τον εαυτό τους για την πορεία της ζωής των άλλων. Οι εννοχές είναι, βλέπετε, γυναικείες θηλειές.

✱ **Η μητέρα τότε** (Ζωή, 32 ετών)

«Όταν χάρισα ήμουν μόλις 32 ετών με δύο παιδιά. Πέραν του ότι είχα την πεποίθηση πως θα ήταν καταστροφικό για τα παιδιά μου – και κυρίως για τον γιο μου – να μπει ένας άλλος άνδρας στο σπίτι, είχα και τον φόβο ότι, αν αποκοιμισόσα και άλλα παιδιά, θα προκαλούσα πρόβλημα σε όλους μας. Η σφοδρότητα και η αγάπη του δεύτερου συζύγου μου στα δικά μας παιδιά ίσως προκαλούσε μεγάλο πόνο στα δικά μου». **Η άποψη του ειδικού** Τον πρώτο λόγο στην περίπτωση αυτή τον έχουν τα κοινωνικά στερεότυπα και ο οικογενειακός περίγυρος της γυναίκας αυτής ο οποίος της υπαγορεύει ότι ο πρωταρχικός ρόλος της ήταν ο μητρικός. Πέρα από αυτό είναι σημαντικό να πούμε ότι η απόκτηση παιδιών από έναν δεύτερο γάμο ενδέχεται να απειλήσει την ψυχική υγεία των παιδιών από τον πρώτο γάμο. Η μοναδική υπεύθυνη και «δικαιοσύνη» της σχέσης και της αγάπης των παιδιών που προέρχεται από διαφορετικούς γάμους είναι η μητέρα. Μόνο εκείνη μπορεί να επιτύχει την αρμονία μέσα στο σπίτι.

✕ Η μητέρα σήμερα (Ζωή, 54 ετών)

«Μπορώ να πω ότι το μετάνιωσα. Σήμερα, στα 52 χρόνια μου, θα ήθελα να έχω στο τιάλι μου έναν άνδρα, μια συντροφιά. Πέρα από αυτό πιστεύω ότι μεγάλωσα τα παιδιά μου μέσα σε ένα πύλο υπερπροστασίας. Ιδίως η κόρη μου είναι έντονα προσκυλλημένη επάνω μου και το χειρότερο είναι ότι τη βιάζω να επαναλαμβάνει τα ίδια λάθη με εμένα. Μετά το πρόβλημα διαζύγιό της μου είπε: *‘Έγώ δεν ήθελα να παντρευτώ ποτέ ζωά. Θα ήθελα ένα παιδί και θα το μεγάλωνα μόνη μου. Όπως έκανες κι εσύ...’*. **Η άποψη του ειδικού** Ο τρόπος που αισθάνεται σήμερα η γυναίκα που «θυσιάστηκε» για τα παιδιά της είναι απολύτως φυσιολογικός. Το θέμα όμως είναι ότι μετακινεί δυνάμεις για τη μοναξιά που φαίνεται να την απειλεί καθώς περνούν τα χρόνια και για την κόρη της η οποία ακολουθεί το ίδιο μοντέλο ζωής με εκείνη. Οι θεσικές όταν τις βιώνουμε ως θεσούς, δεν έχουν σχεδόν ποτέ καλό αποτέλεσμα. Είναι καλά που γράζει πάντα μπροστάρηγκ και καλό είναι να τις αποφεύγουμε.

Β. ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΑ ΣΑΝΑ ΛΙΓΟ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

✕ Η κόρη τότε (Μάνια, 9 ετών)

«Τα πρώτα χρόνια της ζωής μου τα θυμάμαι σαν ένα πεδίο μάχης με αντιπάλους τους γονείς μου. Απαιτούσε πολύ μικρή τούς παρακαλώ να χωρίσουν για να σταματήσουν οι φωνές. Θυμάμαι ότι καθόμουν στη σγκαλιά της μητέρας μου και της *‘λέγα: ‘Σε παρακαλώ, χωρίστε και θα στο βρω εγώ ένα άλλον άνδρα’*. Είχα φθάσει στο σημείο να της κόνω “προξενιά” ακόμη και με τον αδελφό του πατέρα μου, όταν έχω σε τη γυναίκα του. Το θεωρούσα μάλλον την καλύτερη ιδέα του κόσμου: *‘Είναι καλή περίπτωση σε λέω, βρε μαμά. Ασε που δεν θα χρειαστεί να αλλάξεις ταυτότητες και χαρτιά’*. Όταν παντρεύτηκε ξανά ήμουν εγώ εκείνη που την οδήγησε στην εσχολοσία». **Η άποψη του ειδικού** Οι καθηγίδες των γονιών οδηγούν τα παιδιά στην απελπισία. Γι’ αυτό στη συγκεκριμένη περίπτωση το κοριτσάκι των 9 ετών ζητούσε από τη μητέρα του να χωρίσει. Σε αυτή την παράκληση κρυβόταν η ανάγκη του για ηρεμία και γαλήνη. Η προτροπή όμως της κόρης προς τη μητέρα να παντρευτεί ξανά υποδηλώνει ότι το παιδί αυτό δεν αισθανόταν ασφάλεια μόνο με τη μητέρα του. Και το βιβλιότερο είναι ότι η μητέρα είχε περάσει ουσιαστικά στην κόρη το μήνυμα ότι η ασφάλεια εξαρτάται από την ύπαρξη ενός άνδρα.

✦ **Η κόρη σήμερα** (Μάννα, 37 ετών)

«Η γυναίκα τού σήμερα δεν είναι τόσο άρρηξ όσο το κοριτσάκι τού χθες. Παλιές φορές πάνω τον πατέρα μου να γίνεται πολύ σκληρός απέναντι στον Θείο, τον πατέρα μου. Όταν της χάλασε κάποιος χατήρι γίνονταν περ και μανία μαζί του, κάτι που δεν συμβαίνει αντίστοιχα με τη γυναίκα τού πατέρα μου. Ακόμα και σήμερα εξακολουθεί να της λείπει "κόρη" και εγώ θα σου βρω τον καλύτερο άντρα που κάθεται". Για μένα η ευτυχία της μητέρας μου είναι πάνω απ' όλα». **Η άποψη του ειδικού** Πρόκειται για ένα παιδί που ωρίμασε «πριν από την ώρα του» και δεν μπόρεσε να βάλει τον ρόλο του ως παιδιού. Γι' αυτό μέχρι σήμερα δηλώνει ότι η ευτυχία της μητέρας της είναι πάνω απ' όλα. Όσον αφορά τις σχέσεις της το πιθανότερο είναι ότι η γυναίκα αυτή θα επιλέξει έναν άνδρα που θα της πει: "Σε αναλαμβάνω πλήρως". Από τις σχέσεις της θα αναζητεί θαύματα και κατανοήση και θα μετατρέπεται στο κοριτσάκι το οποίο δεν κατάφερε να γίνει.

✦ **Η μητέρα τότε** (Χριστίνα, 27 ετών)

«Η αλήθεια είναι ότι η Μάννα ήταν από μικρή ένα πολύ άρρηξ παιδί που νοιαζόταν πάρα πολύ για το μέλλον μου. Οι σχέσεις της με τον πατέρα της ήταν κάτι περισσότερο από καλές και γι' αυτό ίσως ευθυνόμουν και εγώ, που της μετέφερα με μαθηματική ακρίβεια τα παράπονα τα οποία είχε από εκείνον. Αλλά, τι τα θέλεις; Τότε ήμουν 27 ετών και θεωρούσα τη Μάννα – πέρα από κόρη μου – και φίλη μου. Αν γύριζε ο χρόνος πίσω σίγουρα δεν θα το επαναλάμβαναν». **Η άποψη του ειδικού** Αυτό που πρέπει να υπογραμμιστεί και να γίνει κάποιος για κάθε μητέρα είναι ότι της απαγορεύεται να «φορτώνει» τα παιδιά της με τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν από τη σχέση της με τον σύζυγο και πατέρα τους. Ακόμα και αν ο πατέρας είναι ο μεγαλύτερος εγκληματίας του κόσμου, μια μητέρα δεν έχει το δικαίωμα να τον απομακρύνει στα μάτια του παιδιού. Αν δεν εκτιμάμε τους γονείς μας δεν θα μπορούσαμε ποτέ να δημιουργήσουμε μια υγιή και ολοκληρωμένη σχέση.

✦ **Η μητέρα σήμερα** (Χριστίνα, 58 ετών)

«Νιώθω πολύ τυχερή διότι έχω δύο παιδιά, πέρα από έναν πολύ καλό σύζυγο, και μια κόρη η οποία βρίσκεται από τόσα στιγμή στο πλευρό μου. Το μόνο μου παράπονο είναι ότι μερικές φορές γίνεται «κακή» υπερπροσωπικότητα μαζί μου και κακά με όποιον "απειλεί" να με στενοχωρήσει». **Η άποψη του ειδικού** Πρόκειται για μια μητέρα η οποία άρχισε πολύ να εφημέρει και να πάρει τη ζωή στα χέρια της. Η μητέρα αυτή είναι βέβαιο ότι ακόμη και σήμερα εξακολουθεί να είναι το «κοριτσάκι» της κόρης της. Όταν κάποιος γίνεται υπερπροσωπικότητα μαζί μας είμαστε τρεις οι ίδι-

ΕΡΕΥΝΑ

αι που του το ζητήμα, έστω και ασυναίσθητα. Οι συμπεριφορές των άλλων προς το πρόσωπό μας καθιστούν πάντα τα βιβλιάρια «θέλω» μας.

* Ο πατριός τότε (Θάνας, 37 ετών)

«Η αλήθεια είναι ότι ο ρόλος του πατριού δεν είναι τόσο εύκολος. Θεράμμαι πολλές φορές τη Μάνια να μου λέει: "Έλα πάω και θα παραιτώ στο πάρε. Εσύ δεν έχεις λόγο γιατί δεν είσαι ο πατέρας μου". Τέτοιες κοφέντες δεν είναι εύκολες, κυρίως όταν τις ακούς από το στόμα ενός παιδιού. Ένωθα έντονα ότι βρισκόμουν στο περιθώριο των σημαντικότερων αποφάσεων της ζωής της. Καίβωλα μεγάλη προσπάθεια για να πετύχω τη σημαντική μας σχέση». **Η άποψη του ειδικού:** Ο ρόλος του πατριού δεν είναι εύκολος. Πρόκειται για έναν άνθρωπο που μοιράει μισό σε ένα ήδη δομημένο οικογενειακό σύστημα, με τους δικούς του κανόνες. Και η μοναξιά που αισθάνεται στο σύστημα αυτό είναι δύσκολη υπόθεση. Για έναν άνδρα απαιτούνται προσπάθεια, υπομονή και προετοιμασία για να αναλάβει αστόν τον ρόλο. Θυακό ότι πριν από τον γάμο θα πρέπει να έχει κερδίσει μεγάλο μερίδιο της εκτίμησης του παιδιού, εφόσον επιθυμεί να πένε όλα καλά.

* Ο πατριός σήμερα (Θάνας, 68 ετών)

«Αγαπά τη Μάνια σαν δικό μου παιδί. Ανησυχώ όταν τη βλέπω στενοχωρημένη, αγωνιά για το μέλλον της και ποσάζω ανά πάσα στιγμή να βρισκόμαι δίπλα της και να τη βοηθάω. Όταν μεγαλώνει ένα παιδί η ζωή σε στέφει πατέρα είτε το θέλεις είτε όχι». **Η άποψη του ειδικού:** Ο συγκεκριμένος άνδρας κέρδισε τον ρόλο του πατέρα. Και η αλήθεια είναι ότι οι πατριού κερδίζουν ευκολότερα τον ρόλο του

πατέρα από ό,τι οι μητρές εκείνον της μητέρας. Ο λόγος έγκεται στο ότι οι άνδρες, κρατώντας ως τα βιβλιάρια τους γράματα πολλά στοιχεία από την παιδικότητά τους, μπορούν να καταλάβουν και να προσεγγίσουν τα παιδιά ευκολότερα από τις γυναίκες.

Γ. ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΑ ΤΟΝ ΕΡΑΣΤΗ ΜΟΥ

* Η κόρη τότε (Φιλίππα, 10 ετών)

«Η δική μου ιστορία διαφέρει από τις άλλες. Τον άνδρα που θα παντρευόταν η μητέρα μου τον γνώριζα πολύ καλά και ακόμη καλύτερα γνώριζα ότι αποτελούσε την αιτία που εκείνη εγκατέλειψε τον πατέρα μου. Μετά τον γάμο εγκατασταθήκαμε στο σπίτι του Παύλου και τα πράγματα δυσκόλεψαν. Ενώ καταλάβαμε ότι αγαπούσε αληθινά τη μητέρα μου, δεν μπορούσα να κάνω τίποτε άλλο από το να τον μισώ». **Η άποψη του ειδικού:** Στη συγκεκριμένη ιστορία έχουμε να κάνουμε με ένα παιδί το οποίο για πολλά χρόνια πίστευε ότι η μητέρα του είχε προδώσει τον πατέρα του. Η προδοσία, ιδιαίτερα όταν ηγάζει από τους γονείς μας, είναι πολύ δύσκολο να λάβει... άρση αμαρτιών. Ο λόγος έγκεται στο ότι για ένα παιδί στην έννοια της προδοσίας ελλοχεύει ο φόβος της εγκατάλειψης. Το παιδί διακατέχεται μόνιμος από τη σκέψη: «Ετσι όπως προδώσε τον πατέρα μου μπορεί να προδώσει και εμένα». Μια σκέψη η οποία θέλει πολλή δουλειά για να φύγει μακριά.

* Η κόρη σήμερα (Φιλίππα, 30 ετών)

«Κοιτάζοντας τη Φιλίππα των 10 ετών σκέφτομαι πώς σκληρά μπορεί να γίνουν τα παιδιά. Τον Παύλο άρχισα να τον αποδέχομαι όταν συνειδητοποίησα ότι ο έρωτας και η ευτυχία μπορεί κάποιες φορές να βρισκόναται πολύ μακριά από τα κοινονικά κλισιά και τα "ηρέτι". Τον αγάπησα όταν κατάλαβα ότι, αν οι γονείς μου ήμουν μαζί για χάρη μου, θα ήταν απολύτως δυσχεραμένοι». **Η άποψη του ειδικού:** Το φοβισμένο κοριτσάκι μεγάλωσε και κατάλαβε ότι η πραγματικότητα δεν είναι ούτε όνειρο αλλά ούτε και παραμύθι. Έγινε μια γυναίκα που συγχώρησε την «αμαρτία» της μητέρας της διότι συνειδητοποίησε ότι η ζωή και κυρίως ο έρωτας είναι κινά να μας ρίξουν σε καταστάσεις τις οποίες δεν τις φανταζόμαστε ποτέ. Μεγαλώνοντας, η ίδια η πραγματικότητα μας κάνει να ωριμάζουμε και να δυσκολευόμαστε πολλά από εκείνα που κατακρίναμε στο παρελθόν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γαλάνης Ν. Γεώργιος, (1995), Οικογένεια με ένα γονέα-Μια πραγματικότητα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, Παπαζήση, Αθήνα
2. Γεωργίου- Νίλσεν Μυρτώ, (2002), Η τέχνη να είσαι γονιός, Καστανιώτη, Αθήνα
3. Δραγάση- Σηφάκη Ελένη, (1999), Σωστοί γονείς-ευτυχισμένα παιδιά, Καστανιώτη, Αθήνα
4. Ζαφείρης Γ. Αλέξανδρος / Ζαφείρη Α. Ελένη / Μουζακίτης Μ. Χρήστος, (1999), Οικογενειακή θεραπεία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
5. Ιωαννίδου- Johnson Αμαλία, (1998), Προκατάληψη, ποιος, εγώ, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
6. Καραθανάση- Κατσαούνου Αρετή, (1996), “Ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση των διαφυλικών σχέσεων”, στο Διαφυλικές σχέσεις, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
7. Κατάκη Δ. Χάρις, (1984), Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, Κέδρος
8. Κογκίδου Δήμητρα (α), (1995), Μονογονεϊκές οικογένειες, Νέα Σύνορα, Αθήνα
9. Κογκίδου Δήμητρα (β), (2004), “ Μεταβολές της οικογενειακής οργάνωσης - Μονογονεϊκές οικογένειες: Μια πρόκληση για την κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα ”, στο Ζητήματα οικογενειακής πολιτικής, Gutenberg, Αθήνα
10. Κούρος Ι., (1993), Ψυχολογικά θέματα παιδιών και εφήβων, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
11. Κορώσης Κωνσταντίνος, (1997), Έφηβοι και οικογένεια: Πώς βλέπουν την οικογένεια οι μαθητές της β' και γ' τάξης λυκείου, Gutenberg, Αθήνα

- 12.Κυριακίδης Α. Παύλος, (1998), Η οικογενειακή σχέση, Ιωάννινα
- 13.Λιάρος Δ, (1993), “Διαζύγιο και παιδιά”, στο Ψυχολογικά θέματα παιδιών και εφήβων, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- 14.Μαλικιώση Μ. - Λοΐζου, (1999), Συμβουλευτική ψυχολογία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- 15.Μαντζιάφου- Κανελλοπούλου Μαρία, (1981), Οικογένειες με ένα γονέα, Αθήνα
- 16.Μαρκαντώνης Ι. Σ. / Ρήγα Α.Β. κ. συν., (1991), Οικογένεια- Μητρότητα- Αναδοχή, Δέσποινα Δ. Μαυρομμάτη, Αθήνα
- 17.Μουσούρου Λ. Μ. , (2002), Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, Gutenberg, Αθήνα
- 18.Νασιάκου Μαρία / Χαντζή Αλεξάνδρα / Φατούρου Μίκα - Χαρίτου, (2002), Εισαγωγή στην ψυχολογία, Gutenberg, Αθήνα
- 19.Νόβα Χριστίνα - Καλτσούνη , (2000), Κείμενα κοινωνιολογίας του γάμου και της οικογένειας, Τυποθύτω, Αθήνα
- 20.Παπαϊωάννου Καλλιόπη, (2000), Παιδιά - Γονείς - Κοινωνικοί λειτουργοί, Έλλην, Αθήνα
- 21.Πιντέρης Γιώργος (α), (1982), Αντιμετωπίζοντας το χωρισμό, Θυμάρι, Αθήνα
- 22.Πιντέρης Γιώργος (β), (1996), Διαλέγοντας σύντροφο, Θυμάρι, Αθήνα
- 23.Σκόδρα Ε. ,(1998), Ψυχολογία της γυναίκας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- 24.Σταθόπουλος Α. Πέτρος, (1999), Κοινωνική πρόνοια, Έλλην, Αθήνα
- 25.Τσαούση Δ. Γ. ,(2000), Η κοινωνία του ανθρώπου, Gutenberg, Αθήνα
- 26.Τσιάντης Γιάννης / Μανωλόπουλος Σωτήρης (α), (1987), Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής, Καστανιώτη, Αθήνα

- 27.Τσιάντης Γιάννης (β), (1993), Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειάς του, Καστανιώτη, Αθήνα
- 28.Χατζηχρήστου Χ. Χρυσή, (1999), Ο χωρισμός των γονέων, Το διαζύγιο και τα παιδιά, Η προσαρμογή των παιδιών στη διπυρηνική οικογένεια και στο σχολείο, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- 29.Χουντουμάδη Αναστασία, (1994), Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- 30.Χουρδάκη Μαρία (α), (1982), Οικογενειακή ψυχολογία, Γρηγόρη, Αθήνα
- 31.Χουρδάκη Μαρία (β), (1989), Θέματα προετοιμασίας για γάμο- συμβίωση και σχέση στην οικογένεια, Γρηγόρη, Αθήνα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Anderson H. Charles, (1986), Προς μια νέα κοινωνιολογία, Παπαζήση, Αθήνα
2. Beck Aaront, (1996), Δεν αρκεί μόνο η αγάπη, Πατάκη, Αθήνα
3. Bovet Theodor, (1968), Ο γάμος, Η Έλαφος, Αθήνα
4. Canitz Hanne- Lore Von, (1981), Πατέρας, ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια, Νότος, Αθήνα
5. Dolto Francoise, (1997), Όταν οι γονείς χωρίζουν, Εστία, Αθήνα
6. Dominian Jack, (1998), Μαθήματα Γάμου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
7. Frits Ina, (1988), Οι γονείς χωρίζουν, Νότος, Αθήνα
8. Garbar Claire- Theodore Francis, (1996), Οικογένεια μωσαϊκό, Πατάκη, Αθήνα
9. Giddens Anthony, (2002), Κοινωνιολογία, Gutenberg, Αθήνα
10. Herbert Martin (α), (1997), Ψυχολογική φροντίδα παιδιού και οικογένειάς του, οδηγός ψυχολογικής βοήθειας για επαγγελματίες ψυχικής υγείας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
11. Herbert Martin (β), (1998), Χωρισμός και διαζύγιο: Βοηθώντας τα παιδιά να το αντιμετωπίσουν, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
12. Heslin M. James, (2000), “ Γιατί υπάρχουν τόσα πολλά διαζύγια; ”, στο Κείμενα κοινωνιολογίας του γάμου και της οικογένειας, Τυποθήτω, Αθήνα
13. Horney Caren, (1978), Η ψυχολογία της γυναίκας, Γλάρος, Αθήνα
14. Lanski Vicky, (1989), Αντιμετωπίζοντας το παιδί μετά το διαζύγιο, Αναστασιάδη, Αθήνα

15. **Michel A, (2000)**, Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου, Gutenberg, Αθήνα
16. **Napier Y. Augustus, (1995)**, Το ζευγάρι ο εύθραυστος δεσμός, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
17. **Nir Yehuda- Maslin Bonnie, (1985)**, Αναζητώντας τον ιδανικό σύντροφο, Θυμάρι, Αθήνα
18. **O' Neil George- O'Neil Nena, (1979)**, Ανοιχτός γάμος- μια καινούργια προοπτική στις σχέσεις των δύο φύλων, Θυμάρι, Αθήνα
19. **Parke D. Ross, (1987)**, Ο πατέρας, η συμβολή του στη διαμόρφωση του παιδιού, Κουτσούμπος, Αθήνα
20. **Pittman Frank, (1996)**, Ο άνδρας σε κρίση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
21. **Press Holey, (1990)**, “Ανατρέφοντας παιδιά μαζί με άλλους, στο Εμείς και τα παιδιά μας, Θυμάρι, Αθήνα
22. **Rapopor Rona- Rapopor Robert, (1981)**, Τα στάδια της ζωής, Ψυχογιός, Αθήνα
23. **Satir Virginia, (2000)**, Πλάθοντας ανθρώπους, Κέδρος, Αθήνα
24. **Sayres William, (2000)**, “ Τι είναι τελικά η οικογένεια; ”, στο Κοινωνιολογία του γάμου και της οικογένειας, Τυποθήτω, Αθήνα
25. **Umberto Eco, (1994)**, Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία, Νήσος, Αθήνα
26. **Van den Brouck Jeunne, (1999)**, Εγχειρίδιο για παιδιά με δύσκολους γονείς, Καστανιώτη, Αθήνα
27. **Yung, Adler, Froid, (1992)**, Ο γάμος ως ψυχολογική σχέση, Επίκουρος, Αθήνα

ΕΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Mc Goldrick Monica- Gerson Randy, (1985), Genograms in family Assessment, W.W. Norton and Company, New York- London
2. Goode Erich, (1988), Sociology, Englewood Cliffs: Prentice Hall, New Jersey
3. Guttman J, (1993), Divorce in psychosocial perspective: Theory and research, Hills- dale, New Jersey
4. Mitchell Ann, (1985), Children in the middle- living through divorce, Tavistock Publications, London and New York
5. Scanzoni John, (1995), Contemporary families and relationships, Mc Graw- Hill, New York
6. Scanzoni Dawson Letha- Scanzoni John, (1988), Men, women and change: a sociology of marriage and family, Mc Graw- Hill, New York
7. Visher B. Emily and Visher S. John, (1993), “Remarriage families and stepparenting”, Normal family processes, the Guilford Press, New York/
London

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ- ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

1.ΒΗΜΑΜΑΓΑΖΙΝΟ, “Η μαμά... ξαναπαντρεύεται”, Ξιδά Ρομίνα, Μάρτιος (2004), στην εφημερίδα το ΒΗΜΑ

ΆΡΘΡΑ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. Λασσιθιωτάκη Μαρία, Η μαμά ξαναπαντρεύεται, www.Selftherapy.gr
2. www.findarticles.com, Unititled
3. www.looksmart.com, Bernstein C. Anne, (1999), “New tales for stepfamily”
- 4.www.looksmart.com, Taanila Anja, (2002), “Effects of family interaction on the child’s behavior in single- parent or reconstructed families”